

udenrigs

Hollands usikre forandring *Henrik Brun*

Ukraine efter Kutjma *Tage Baumann*

Indonesien *Jørgen Siegumfeldt*

TEMA Irak

Irakernes valg *Anders Jerichow*

Det irakiske valg i Danmark *Ole Richter*

Mellemøstlige scenarier *Lasse Ellegaard*

En arabisk union *Said Aburish*

Fransk udenrigspolitik *Ulla Holm*

Islam i Frankrig *Connie Pedersen*

Nurcu-bevægelsen i Tyrkiet

Mehmet Ümit Necef

Sudan *Jan Bo Hansen*

København-Bonn-
erklæringerne

Siegfried Matlok

1 · 2005

Aktuelt   Hollands usikre forandring
Henrik Brun **1**

Efter Kutjma: Ukraine som sikkerhedspolitisk faktor
Tage Baumann **6**

Indonesien: Aceh tur-retur
Jørgen Siegumfeldt **16**

Tema   Irakernes valg
Anders Jerichow **23**

Det irakiske valg – også i Danmark
Ole Richter **29**

Irak, Mellemøsten og den skeløjede elefant
Lasse Ellegaard **35**

En arabisk union: Den Frugtbare Halvmåne
Said Aburish **47**

Baggrund   Fransk udenrigspolitik er først af alt EU-politik
Ulla Holm **52**

Islam i Frankrig
Connie Pedersen **67**

En religiøs-social bevægelse i Tyrkiet:
Nurcu-bevægelsen
Mehmet Ümit Necef **71**

Sudan efter fredsslutningen
Jan Bo Hansen **77**

Fra konflikt og tvivl til dansk-tysk harmoni
Siegfried Matlok **84**

Hollands usikre forandring

Henrik Brun

De to politiske mord på Pim Fortuyn og Theo van Gogh og den øgede politisikkerhed omkring nøglepolitikere har for altid ændret debatklimate i Holland og hollændernes selvopfattelse som harmoniens og tolerancens højborg

En stemning af kollektivt stress herskede i Holland hen mod årsskiftet. Meningsdannere, politiske analytikere, lederskribenter og andre kommentatorer havde svært ved at finde ud af, hvilket ben de skulle stå på efter en islamisk fundamentalists mord på den 47-årige filmmand Theo van Gogh på åben gade i Amsterdam.

Den utvetydige sammenhæng mellem en drabsmand fra et radikalt islamisk miljø og et offer, der repræsenterede den forholdsvis nye strømning af islamkritiske røster i samfundsdebatten, skabte en blanding af forvirring og frygt: Var det virkelig rigtigt, at den hollandske samfundsmodel med dens vægt på gensidig tolerance i et multikulturelt samfund havde slået fejl? Og var der mere på vej af samme voldelige skuffe?

Begivenheder i ugerne efter mordet den 2. november tydede umid-

delbart på, at der kunne svares ja på begge spørgsmål: Der fulgte en bølge af brandstiftelser og hærværk på moskeer, gengældelse mod kirker, og hele bygninger, som husede islamiske friskoler, blev brændt ned til grunden.

Politikeren Ayaan Hirsi Ali – det kvindelige, somalisk-hollandske parlamentsmedlem for det liberale regeringsparti VVD – måtte gå under jorden, fordi hun stod som den næste på mordlisten på grund af, at hun havde forfattet manuskriptet til Theo van Goghs film, *Submission*. En film om kvindeundertrykkelse i muslimske lande, i hvilken van Gogh benyttede virkemidler, som ifølge flere muslimer kunne opfattes ganske provokerende. Den hollandske efterretningstjeneste slog i samarbejde med politiet til mod adskillige personer, der blev betegnet som potentielle terrorister.

Hver dag kom der nye historier frem om farlige personer, der levede et normalt liv midt blandt hollænderne: I Haag, Rotterdam, Amersfoort. Overalt. Endnu mere chokerende var det, at Mohammed Bouyeri, der nu er tiltalt for mordet på Theo van Gogh, vel var af marokkansk afstamning, men samtidig var født og opvokset i Holland og havde været en aktiv samfundsborger i lokalmiljøet i det Amsterdam-kvarter, hvor han boede.

Den uundgåelige samfundsdebat måtte begynde. Hollænderne havde været for naive, og marokkanske indvandrere i landet måtte – hvis ikke, de havde gjort det højt nok i forvejen – tage afstand fra den radikale islam og erklære sig som hollændere af sind og tilhængere af samfundets grundlæggende værdier, herunder ytringsfriheden.

Mordet på Fortuyn

Forvirringen og frygten kunne straks aflæses på den politiske scene. Mens ministerpræsident Jan Peter Balkenende fra det kristeligt-demokratiske regeringsparti, CDA, som er i koalition med VVD, forsøgte at mane til ro, sendtes justits- og indenrigsministeren på banen med forslag om yderligere bevillinger til efterretningstjenesten og stramninger i udlændingepolitikken. Det socialdemokratiske oppositionsparti, PvdA, under ledelse af den nye, unge formand Wouter Bos, lagde sig

i kølvandet på regeringspartierne og bakkede op om tiltagene.

På den måde blev luften hurtigt taget ud af det ellers kriseramte højreparti Lijst Pim Fortuyn (LPF), hvis medlemmer var hurtige til at hævde, at van Gogh-mordet var forudsigeligt og et resultat af den politisk korrekte elites manglende vilje til at se realiteterne i det hollandske samfund i øjnene. LPF diskrediterede desuden hurtigt derefter sig selv i debatten ved at opfinde nogle falske dødstrusler mod et par af partiets medlemmer af Tweede Kamer, parlamentet i Haag. Trusler, som pressen afslørede som forfalskede.

Umiddelbart så det således ved årsskiftet ud til, at de politiske forhold i Holland havde stabiliseret sig igen. Præcis ligesom det var sket et halvt år efter mordet på LPF-leder Pim Fortuyn i maj 2002. LPF der dengang med sit kanonvalg i kølvandet på attentatet mod partilederen var kommet i regering sammen med CDA og VVD, var et halvt år senere plaget af interne slagsmål, og ministerpræsident Balkenende benyttede sig af chancen for at udskrive nyvalg og få mandat af vælgerne til at fortsætte uden LPF.

Dengang, i begyndelsen af 2003, var hollænderne stort set kommet sig over chokket over Fortuyn-mordet. Man var vendt tilbage til de traditionelle partier, som til gengæld havde overtaget mange af Fortuyns mærkesager – herunder en hårdere kurs i udlændingepolitikken. Det

samme var sket efter van Gogh-mordet.

Socialdemokratiets problem

Men selv om det kan se ud som om, historien har gentaget sig her i begyndelsen af 2005, er det ikke tilfældet. Efter van Gogh-mordet er den politiske situation langt mere uforudsigelig end nogensinde i det ellers så stabile europæiske land, der er kendt for at søge konsensus og skabe kompromiser om det meste.

Årsagen er for det første, at Holland med van Gogh-mordet har oplevet den første gerning med terroristisk tilsnit – det første angreb begået af en muslimsk fundamentalist. Dette har gjort, at det ikke – som i tilfældet med Pim Fortuyn, der blev dræbt af en fanatisk dyreaktivist, som ikke var udlænding – er muligt at isolere ugeringen som en engangsforestilling.

Frygten for, at det kan ske igen, er tilstede og reel. Derfor er det denne gang meningsfyldt at tale om, at Holland har mistet sin uskyld, sådan som man også sagde efter Fortuyn-mordet.

Som det skete i Danmark efter forrige valg i 2001, er der i Holland også sket det, at socialdemokraterne under Wouter Bos' ledelse er trådt i karakter og har lagt en stram linje i udlændingepolitikken og oven i købet har lagt flere integrationsforslag frem end regeringspartierne. Bos har på den måde taget tyren ved

hornene på spørgsmålet, der før har været set som kontroversielle i arbejderpartiets egne rækker.

Det er sket i håb om, at PvdA vil blive belønnet af vælgerne for sin egen interne forandringsproces. Kritiske røster siger imidlertid, at det socialdemokratiske kursskifte kommer for sent til, at det vil blive taget alvorligt af vælgerne. Et eksempel på dette er, at VVD-politikeren Ayaan Hirsi Ali i første omgang søgte mod socialdemokraterne, da hun besluttede at gå ind i politik.

Muslimske kvinders ligestilling burde jo i princippet være en hjertesag for et socialdemokratisk parti, der går ind for ligestilling i samfundet og er socialt bevidst. Men partiet veg dengang tilbage for at tage stilling til spørgsmålet, og Ayaan Hirsi Ali søgte i stedet mod de liberale, som nu nyder godt af hende på godt og ondt.

Hirsi Alis indtræden i politik har nemlig også medført en mindre revolution i debatformen i Binnenhof, bygningen i Haag, hvor parlamentet holder til. Hirsi Ali bruger et provokerende og malerisk sprog, som ikke tidligere har været gængs i Tweede Kamer, og journalisterne i presseløgen har svært ved at håndtere dette "fremmedlegeme" i salen, der konstant provokerer muslimerne i samfundet og taler direkte til folket snarere end til sine kolleger i parlamentet.

Ayaan Hirsi Ali har ene person haft succes med at ændre den hol-

landske debatform – dog ikke uden førnævnte personlige omkostninger i form af et liv i frygtens tegn.

Den nye populist

Hollands førnævnte tab af uskyld har også haft den konsekvens, at der står folk klar til at kapitalisere på den nye situation.

En nøgleperson – eller en dark horse – i den forbindelse er Geert Wilders: en hårfager politiker, der er blevet smidt ud af VVD på grund af sine holdninger, der ses som populistiske. Wilders, der nu er løsgænger i Tweede Kamer, ses af mange som en ny Pim Fortuyn i det hollandske politiske landskab.

Han har efter meningsmålingerne at dømme allerede trukket en del vælgere med sig med sine klare standpunkter om “muslimekstremisme”. På programmet står “præventive anholdelser” af mellem 150 og 200 potentielle terrorister og deres håndlangere, et indvandringsstop frem til 2010 og udvisning af alle, der ikke består en integrationsprøve.

Geert Wilders er – som Ayaan Hirsi Ali – under politibeskyttelse på grund af dødstrusler, og alene den øgede sikkerhed omkring nøglepolitikere har for altid ændret debatklædet og hollændernes selvopfattelse som harmoniens og tolerancens højborg.

Når Wilders er så vigtig en person i det politiske spil lige nu, er det

ikke mindst fordi han på grund af sin VVD-fortid betragtes som lige den tand mere stueren og seriøs end LPF-medlemmerne, der hurtigt fik ry for at være en gruppe bestående af for mange landsbytosser og for få seriøse politikere.

Når Wilders ved næste valg stiller op med sit eget parti, vil han have haft nok tid til at sætte en ordentlig kandidatliste sammen. For valget er først i 2007, og faren for at han når at løbe hornene af sig inden da, er ikke stor. Dels har han udvist en stor evne til at markere sig med nye sager og med de rette mellemrum, så folk ikke bliver trætte. Dels har han fundet en ny sag, som i hvert fald hen over 2005 kan holde ham kørende i vælgernes bevidsthed: Modstanden mod tyrkisk EU-medlemskab og EU's beslutning om at indlede optagelsesforhandlinger med landet til efteråret.

Geert Wilders kæder således spørgsmålet om en europæisk forfatning sammen med det tyrkiske EU-medlemskab. Med budskabet “en stemme mod forfatningen er en stemme mod Tyrkiet i EU” har Wilders lagt i kakkellovnen til det første opgør med de store, etablerede partier i hollandsk politik.

Disse mener ikke, at folkeafstemningen i Holland til sommer hænger sammen med spørgsmålet om tyrkisk EU-medlemskab, som tidligst vil blive aktuelt om 10-15 år. De ser heller ikke det tyrkiske medlemskab som en dårlig udvikling for Europa.

Men Wilders har kalkuleret med, at modstanden mod Tyrkiet er så stor i befolkningen, at han vil være i en vinderposition uanset, om det bliver et ja eller et nej til forfatningen.

Selv om forfatningen – og det er trods alt det sandsynligste – skulle blive vedtaget af den hollandske befolkning, der for første gang nogensinde skal stemme om en EU-traktat, vil Wilders fortsat kunne hakke på Tyrkiet efterfølgende og i mange år fremover.

Hvis ikke den vedtages er det en uhørt triumf for en mand, der næsten alene i det politiske billede – bortset fra LPF – kæmper mod forfatningen. Et nej vil være en slags stemme på Wilders, og en høj nejprocent vil under alle omstændigheder være en revolution i et land, hvor EU's integration i dybden altid har været set som fornuftigt og uafvendeligt.

At ministerpræsident Balkenende og det politiske flertal i parlamentet overhovedet har besluttet at sende forfatningen til folkeafstemning, er i

sig selv et billede på den usikre politiske forandring Holland gennemgår i disse måneder. Det er slut med blot at køre den slags beslutninger gennem parlamentet i bred konsensus, især når der står personer som Wilders klar til at klandre den politiske elite for at blæse på det hollandske folk.

Når afstemningen er overstået kan den kritik ikke længere rettes mod regeringen, og derfor har Balkenendes træk været klogt. Samtidig kan afstemningen med fordel bruges af Balkenende til at lodde stemningen i befolkningen midtvejs i en valgperiode, uden at det har parlamentariske konsekvenser.

Afstemningen vil således udgøre en lakmusprøve på, hvor forandret det politiske billede i Holland er blevet efter mordet en tilfældig novembermorgen, da Theo van Gogh kom cyklende på Linneausstraat i Amsterdam.

Henrik Brun er udlandsredaktør på Kristeligt Dagblad.

Efter Kutjma: Ukraine som sikkerhedspolitisk faktor

Tage Baumann

Dét der gør Ukraine til en afgørende sikkerhedspolitisk faktor for både NATO og Moskva, gør det samtidigt umuligt for landet selv at træffe et entydigt valg mellem Vest og Øst

I sportens verden er sejren den for-tjente belønning for sliddet. I politik er sejren en forudbetaling som vinderen først bagefter skal gøre sig fortjent til. Det er først nu, efter den imponerende valgsejr, at Ukraines "orange revolution" skal gøre sig fortjent til den folkelige opbakning, den allerede nyder frugterne af.

Præsident Viktor Jusjtjenko, den regering han har sammensat, og det parlamentsflertal han støtter sig på – for første gang er den politiske magt virkelig legitimeret af vælgerne – er nu i gang med at vise, om de kan håndtere magten inden for demokratiets og den gode regeringsførelses grænser, håndtere de interne politiske, kulturelle, sociale og økonomiske spændinger i landet og samtidig manøvrere i det spændingsfelt af storpolitiske interesser, Ukraine er placeret midt i.

Let bliver det ikke. Ukrainernes opmærksomme bevågenhed kan Jusjtjenkos styre ikke undgå, og i modsætning til så mange andre af de stater der er født ud af Sovjetunionens sammenbrud, så kan han heller ikke regne med, at udlandets interesse for de mål han forfølger, de midler han gør det med, og de afledte konsekvenser det får, vil blive ledt væk fra Ukraine af andre, mere pressende dagsordener i det større internationale spil.

For Ukraine er selv en del af denne større internationale dagsorden, og hverken Warszawa eller Minsk, hverken Berlin eller Bruxelles, hverken Moskva eller Washington vil tage øjnene fra det eksperiment, der er i gang i Kiev.

For et års tid siden, i begyndelsen af februar 2004, lyttede nogle af verdens fremmeste sikkerhedspolitiske

aktører, observatører og teoretikere på den årlige internationale sikkerhedspolitiske konference i München opmærksomt til hvad Ukraines daværende udenrigsminister Konstantin Grisjenko havde at sige.

Han kom for at advare NATO om at alliancen ikke måtte lade de indre spændinger i opgøret om krigen i Irak blive så alvorlige at alliancen faldt fra hinanden. Han kom for at sige at EU's sikkerhedspolitiske strukturer, og her var det naturligvis især EU's begyndende militære dimension han talte om, var en vigtig del af den fælles sikkerheds "multidimensionale karakter" i fremtidens verden.

Denne multidimensionale karakter, sagde han, havde allerede vist sig i den måde, den militære kampagne i Irak blev ført på. Han talte som udenrigsminister for et af de lande, der deltog i de amerikanske ledede operationer i Irak, som NATO som helhed netop ikke deltog i, fordi rigtig mange af de europæiske allierede, blandt dem også de største, Frankrig og Tyskland, sagde fra og forhindrede NATO i at være med.

NATO først

At det bekymrede ham, gjorde han helt klart i sin tale, og også hvorfor det bekymrede ham: "At søge stadig tættere til NATO har førsteprioritet for Ukraine. Det handler om national sikkerhed, om vores forsøg på at skabe en moderne, demokratisk stat".

Sådan har det været i næsten hele perioden siden Ukraine blev en uafhængig stat ved Sovjetunionens sammenbrud i 1991: uanset hvilke politiske vinde der blæste i Kiev, så var samarbejdet med NATO højt prioriteret, og synligt.

Ukraine har ikke alene været med i det særlige partnerskab for fredssamarbejde, som NATO satte i gang efter den kolde krigs afslutning for at stabilisere de øst- og centraleuropæiske lande, der banede sig vej til suveræniteten i sammenbruddets tid.

Ukraine fik også den særstatus at det på samme måde som Rusland, men i modsætning til alle andre, fik et særligt tæt bilateralt forhold til NATO i et NATO-Ukraine-Råd parallelt til NATO-Rusland-Rådet. Grundlaget for det tosidede samarbejde mellem alliancen og Ukraine er et særligt NATO-Ukraine-Charter der blev lavet i 1997.

En forklaring på særbehandlingen er naturligvis Ukraines størrelse: Der er femten kvadratmeter Ukraine for hver kvadratmeter Danmark, og hver eneste dansker modsvares af ti ukrainere. Det bringer Ukraine op i klasse med de store i Europa. I areal som Frankrig, i befolkning lige før Storbritannien.

Der var også det forhold at da Sovjetunionen faldt fra hinanden, stod nogle enkelte dele, først og fremmest Kasakhstan og Ukraine, med store dele af det sovjetiske kernevåbenarsenal på deres territorium og med ét slag under deres suveræne kontrol,

hvad der i sig selv begrundede en sikkerhedspolitisk særbehandling.

Men det er ikke hele forklaringen. For helt uafhængigt af kernevåbenproblematikken, som i de seneste år i øvrigt stort set er løst, så er NATO – og EU med – godt klar over, at ikke alene Ukraines størrelse, men også dets beliggenhed gør det til en vigtig, i nogle sammenhænge afgørende, sikkerhedspolitisk faktor, en nødvendig del af Vesteuropas egen sikkerhedspolitiske dagsorden.

I Moskva er man lige så opmærksom på Ukraines størrelse, beliggenhed og betydning for den russiske sikkerhedspolitiske dagsorden.

Mellem to poler

Ukraine er på én gang i klemme mellem de to poler og i stand til at spille dem ud mod hinanden. Kun et halvt års tid efter den tale udenrigsminister Konstantin Grisjenko holdt i München og som er citeret overfor, var et stadig tættere samarbejde med NATO ikke længere en førsteprioritet i Kiev, og det var et nærmere samarbejde med EU heller ikke. For sent på sommeren 2004 strøg præsident Leonid Kutjma de passager i Ukraines sikkerhedsdoktrin som gjorde medlemskab af både NATO og EU til langsigtede mål i Ukraines nationale sikkerhedsstrategi.

Forud for den tekstændring var gået en række rokader i den ukrainske regering, som fjernede flere af regeringens fortalere for en sådan

entydig vest-orientering. Forsvarsmi- nisteren fx som netop på det tids- punkt var i gang med at omstille det ukrainske forsvar, så det ville blive i stand til at samarbejde mere direkte med vestlige, og det vil sige NATO- og især amerikanske enheder.

Det var det der var brug for i prak- sis, hvor Ukraine som nævnt deltog i de amerikansk og britisk ledede mi- litære aktioner i Irak. Før Kutjmas kovending var det entydigt Ukraines ambition inden for en overskuelig fremtid at blive medlem af NATO – og for at det skal lykkes er alliancens krav usvækket benhårde, når det handler om militærets organisering, de tekniske standarder, måderne at gøre tingene på og så videre.

Nogle af de her krav stilles allere- de til de lande der, som Ukraine, er med i Partnerskab-for-Fred program- met. Andre får hjælp til omstillingen gennem NATOs meget omfattende medlemskabshandlingsplaner, atter andre må gennem omstilling og til- pasning i praksis i de koalitioner af villige de vælger at deltage i, der hvor der handles militært. I Afgha- nistan, Irak og andre steder.

Ukraine har gjort et kæmpe arbej- de med tilpasning og modernisering af sine militære styrker. Da Sovjet- unionen gik i opløsning, stod rege- ringen i Kiev tilbage med op mod trekvart million mand under våben og dermed den største militære styr- ke i Europa, Rusland ikke medreg- net.

I mellemtiden har landet som sagt

reformeret de væbnede styrker, som er blevet mindre – i dag er der godt en kvart million mand tilbage, ca. samme størrelse som det tyske Forbundsværn. Vægten flyttes fra tunge værnepligtsbaserede enheder til mere professionaliserede, hurtigt flytbare enheder med moderniseret materiel og effektiviserede arbejds-gange.

Den her del kniber det ifølge iagttagere i Ukraine fortsat gevaldigt med at få på plads. Forandringerne sker mest på papiret og mindre i praksis. Et problem synes at være at landet har problemer med at få uddannet egnede befalingsmænd. Optimisterne siger at der stadig er tid nok. Den plan Ukraine styrer efter i moderniseringsprocessen, rækker frem til år 2015, men som i næsten alle lande der er ude i den samme øvelse i disse år, møder omstillingen voldsom modstand både i og uden for militærets egne rækker.

Problemet for Ukraines militær er at mens landet godt vil have sine soldater med i NATO-sammenhænge og i amerikanske sammenhænge for at opnå maksimal indflydelse i den vestlige lejr, så er Ukraine også medlem af den russisk ledede Sammenlutning af Uafhængige Stater, SNG, og i det samarbejde forpligtet til at opretholde militære styrker, som i tilfælde af en kollektiv selvforsvarssituation kan samarbejde direkte med styrkerne i de øvrige SNG-lande.

Og de er alle som Ukraine tidligere sovjetstater. Så derfor er det den

russisk/sovjetiske militære organisation og dens kommandoveje, dens traditioner, teknologiske standarder og praktiske feltmanualer der er det fælles arvegods, der skal bygges på.

Nu kunne det her jo hurtigt løses, hvis Ukraine én gang for alle valgte enten SNG eller NATO/EU.

Men det der gør Ukraine til en afgørende sikkerhedspolitisk faktor for både Bruxelles og Moskva, gør det samtidig også umuligt for landet selv at hugge den gordiske knude over og træffe et rent valg. De gensidige strategiske afhængigheder er så store, at netop sådan et valg ikke kan træffes, i hvert fald ikke endnu.

Den strategiske svikmølle

Ukraines ledelse ved at en økonomisk udviklingsstrategi for landet er nødvendig, hvis den indre sammenhæng i samfundet skal bevares. Der er brug for job og for udviklingsmuligheder for alle, hvis de latente modsætninger ikke skal blusse op mellem russisk-talende og ukrainsk-talende, mellem de der følger den ukrainsk-ortodokse kirke, og de der søger til den russisk-ortodokse, mellem de der tjener til livet i sværindustri og mineindustri, og de der skal skabe sig et arbejdsliv i den nye økonomi, i service-samfundet, i viden-samfundet, i it-samfundet.

Opgøret i valgkampen i slutningen af 2004 delte netop befolkningen politisk langs nogle af disse sociale og kulturelle brudflader, som

det endelige valgresultat da også viser: Massiv opbakning til Viktor Jusjtjenko i det vestlige og vest-vendte Ukraine, og massiv opbakning til den øst-vendte Viktor Janukovitj i det østlige Ukraine. I mineområdet i Donetsk fik Janukovitj sine steder over 90 procent af stemmerne, i det vestlige Lviv var over 90 procent for Ljusjtjenko.

Nu er styrken i de kræfter der kan rive Ukraine fra hinanden, mindre end man almindeligvis antager, hvilket fx oberst Heinz Kluss og statskunds-kabsdoktorand Nathalie Vogel gør opmærksom på i februarnummet af tidsskriftet *Europäische Sicherheit*.

Ikke desto mindre står Ukraine efter valget delt i to næsten lige store lejre – den sejrende Ljusjtjenko der vil søge mod vest, fik i alt 52 procent af stemmerne, den slæde Janukovitj fik 44 procent – og begge siders vælgergruppe skal tilgodeses, eller i det mindste ikke stødes bort, hvis kittet i det ukrainske samfund ikke skal begynde af smuldre.

Set fra Ukraine betyder det, at der skal investeringer til, investeringer i modernisering, i reformer af økonomien og arbejdslivet. Investeringer der kun kan komme fra vesten, helt præcis fra det EU der har pengene.

Rusland

Omvendt må det ikke betyde at den eksisterende sværindustri og minedrift bryder ukontrolleret sammen, og den kan i mange tilfælde kun

holdes i gang ved at holde omkostningerne kunstigt nede, helt præcis ved at holde energi-omkostningerne kunstigt nede. Der skal billig energi til, og den fås kun et sted: hos den store nabo i øst. Rusland har råolien og naturgassen og er også villig til at levere den til under verdensmarkedspris.

Det er ikke Ukraines eneste afhængighed af Rusland, hvilket kan ses alene af den omstændighed at den ukrainske eksport østpå i 2004 steg med 30 procent, hvad der trækker dele af den ukrainske økonomi i gang. Og det er ikke lige meget i et land, hvor meget store dele af befolkningen skønnes at være uden fast arbejde – officielt er arbejdsløsheden 10 procent, uofficielt langt, langt højere – og hvor den gennemsnitlige månedsløn er på omkring 300 kroner. Det varmer trods alt lidt, at det i sammenligning rige Rusland hjælper med at skabe dynamik i Ukraines erhvervsliv.

Men Rusland venter naturligvis noget til gengæld: Den slags politisk velvilje som gør at Moskva kan være tryk ved, at Ruslands store eksport af især naturgas til Europa går gennem rørledninger i netop Ukraine.

Derfor kan Rusland heller ikke være ligeglad med, om andre end det Ukraine som er delvis afhængig af Moskva, får indflydelse på rørlednings-sikkerheden fra de russiske gasfelter til de europæiske forbrugere. Og derfor ser Moskva ikke til med roligt sind, at NATO og EU ser

ud til at øge indflydelsen i Ukraine.

Tyskland

I modsætning til Ukraine magter Tyskland nok at betale verdensmarkedspris for sine energileverancer fra Rusland. Tyskernes bekymring er ikke prisen, men forsyningssikkerheden. Det var ikke et problem da tyskerne i sin tid besluttede sig for at gøre sig afhængig af russiske naturgasleverancer. Det var for 25-30 år siden på et tidspunkt hvor olieleverancerne fra Mellemøsten så ud til at være det usikre kort, både hvad angik forsyningssikkerhed og pris. Dengang var Ukraine en del af det Sovjetunionen som handlen blev lavet med.

Men som historien kom til at gå, så står Tyskland i dag med vitale energileverancer der går fra russisk område over ukrainsk og tjekkisk eller polsk, og som derfor er afhængig af at de samfundsrørledningen går gennem, er i nogenlunde ro politisk og socialt og med en så velfungerende infrastruktur at vedligeholdelse af rørledningen er garanteret.

Sammen med frygten for ukontrolleret tilvanding østfra og import af organiseret kriminalitet var bekymringen for energiforsyningssikkerheden en af de væsentlige forklaringer på Tysklands særlige interesse i at få stabiliseret sine østlige nær-områder – Polen, Tjekkiet, Slovakiet – i årene lige efter murens fald og den tyske genforening. Tyskland

brugte både udsigten til NATO-medlemskab og især EU-medlemskab som instrumenter i den stabilitetsprojicering, der var og er en del af den nye tyske udenrigs- og sikkerhedspolitik. I logisk forlængelse af den linje var og er tyskerne da også drivende både i NATO-beslutninger og EU-beslutninger om udvidelsestempo og -rækkefølge.

Derfor burde man så også vente at netop Berlin ville presse på for at få Ukraine hentet helt over på NATO/EU-siden.

Men tyskerne er selv delte: På den ene side vil Berlin gerne stabilisere Ukraine, som Polen, Tjekkiet og Slovakiet er stabiliseret. På den anden vil Berlin ikke udfordre Moskva mere end højst nødvendigt. I tysk sikkerhedspolitisk tænkning går vejen til tålelige forhold i Tysklands østlige nærområde via Moskva.

Dertil kommer som et nyt grundvilkår i tysk udenrigs- og sikkerhedspolitik den faktor, at hvor USA er det land der investerer mest i Tyskland og som tyskerne investerer mest i, og hvor Frankrig er Tysklands største samhandelspartner og vice versa, så er Rusland det tyske eksportmarked der vokser hurtigst i disse år med imponerende vækstrater på 15-16-17 procent. Den kinesiske samhandel vokser endnu mere, men det er fra et så lavt udgangsniveau at handelsvolumen fortsat er til at overse.

Men i forhold til Rusland forstærker det økonomiske argument blot

en i forvejen eksisterende tysk praksis der vel nærmest kan formuleres sådan, at hvor det ikke er absolut nødvendigt, foretrækker Berlin at lade være med at genere Rusland og russiske interesser.

For Ukraine betyder det sandsynligvis at selv om vejen til en virkelig forbedring af forholdet til NATO og EU er banet, efter at det lykkedes at få annulleret den ukorrekte valgoptælling i præsidentvalgets anden runde og gennemført det omvalg der gav Viktor Jusjtjenko sejren med en klar margin, så er vejen til NATO ikke blevet kortere, og vejen til EU er måske også fortsat lige så lang.

Grotesk forhold endelig forbi

For selv om Jusjtjenko demonstrativt blev inviteret til NATO-hovedkvarteret forud for det ekstraordinære topmøde, der blev holdt i alliancen i forbindelse med den amerikanske præsident George W. Bushs besøg i Europa i slutningen af februar, så var det ikke så meget et signal om endnu tættere samarbejde som det var en markering af, at det besværlige og ind imellem groteske forhold mellem alliancen og præsident Leonid Kutjma er forbi. Og ingen ønsker det tilbage.

Et højdepunkt i lavkomik i det forhold kom på NATO-topmødet i Prag i 2002. Kutjma var netop blevet grebet i at have solgt sofistikeret radarudstyr til Saddam Husseins Irak på et tidspunkt, hvor vestlige styrker

var i kamp med irakiske. Kutjma benægtede, men beviserne var stærke. Så stærke, at NATO bad ham blive væk fra topmødet i Prag og skruede NATO-Ukraine-Rådets møde ned på udenrigsministerniveau.

Men den ukrainske præsident insisterede på at dukke op til det Euro-Atlantiske Samarbejdsråds møde og at deltage i topmødemiddagen. Det kunne protokollen ikke hindre.

Men den daværende NATO-generalsekretær, George Robertson, fik i hurtig rækkefølge to gode ideer: Til middagen var gæsterne placeret ved store runde borde – Robertson fik organiseret et enkelt bord kun til to, og overtalte den polske præsident Kwasniewski til at være Kutjmas bordfælle. På den måde blev Kutjma bænket hos en anden præsident, men holdt langt væk fra højbordet hvor den amerikanske præsident og den franske var placeret. Og Polen tjente et par ekstra point hos de andre.

Det andet Robertson-indfald var at gå fra den engelske til den franske stavemåde, da deltagerne næste morgen skulle placeres omkring forhandlingsbordet. Efter den engelske stavemåde ville Ukraine være blevet placeret sammen med "United Kingdom" og "United States".

Nu kom Kutjma til at sidde ensom i baghjul fordi Ukraine også staves med u på fransk. Men USA hedder som bekendt "États-Unis" og Storbritannien "Royaume-Uni". Lord

Robertson var dagens mand i Prag. I hvert fald blandt de lettede stats- og regeringschefer.

Siden det lavpunkt er forholdet skiftevis gået fra meget koldt til knapt nok lunkent. Sidste sensommer kom så en slags afklaring, da præsidenten egenhændigt strøg henvisningerne til EU- og NATO-medlemskab i den sikkerhedspolitiske doktrin.

Indblanding

Nogle måneder før havde præsident Bushs far, der var præsident fra 1989 til 1993, været i Ukraine og haft møder med oppositionen, inklusive Viktor Jusjtjenko og Julia Timosjenko der i dag er henholdsvis præsident og regeringsleder. Og nogle måneder senere dukkede den russiske præsident Vladimir Putin op i Ukraine midt under valgkampen om præsidentposten – et besøg der blev set som en direkte indblanding i valget til fordel for den russisk-venlige Janukovitj.

Også EU's udenrigspolitiske koordinator, Javier Solana, dukkede gentagne gange op i Kiev. Det samme gjorde den polske og den litauiske præsident og en række amerikanske og europæiske politikere, og alle beskyldte alle andre for at blande sig i landets indre anliggender. Hvad nogle iagttagere siger om den her periode er at der bag kulisserne foregik et øst-vest-opgør om indflydelsen i Ukraine, og at det opgør blev spejlet i øst-vest-opgøret inde i

Ukraine.

I løbet af sommeren 2004, siger disse iagttagere, fik Moskva overtaget, og det skulle så forklare præsident Kutjmas kovending med hensyn til NATO og EU. Men i sidste ende blev det vesten der trak tovet til sig, og fik den regering der trækker mod vest. Hvis den her udlægning er rigtig, så må man i hvert fald konstatere, at de vestlige tovtrækkere blev bakket godt og grundigt op af ukrainerne selv, da de først fik lov til at sige deres ærlige mening og ikke bare afgive deres stemme, men også få den talt op.

Hvad besøgsaktiviteten i løbet af 2004 under alle omstændigheder afspejler, er de store interesser som øst og vest har i Ukraine, fordi de ved at det der sker i Ukraine, i sidste ende også kan handle om deres egen sikkerhed.

Organiseret kriminalitet

En ting er den militære sikkerhed, en anden sikkerheden for energiforsyningerne. Men for EU-landene handler det også om deres egne landes indre sikkerhed. For med den seneste udvidelse af EU er der skabt en over 700 kilometer lang fælles grænse mellem EU og Ukraine. Det skaber bekymring for at arbejdsløse ukrainere eller ukrainere med appetit på en bedre tilværelse end landet i dag kan byde på, vil søge mod EU-området og forsøge lykken dér.

Situationen er den, at en alminde-

lig arbejder i Polen tjener fem gange så meget som en i Ukraine – og en tysk arbejder tjener tyve gange så meget. De statistikker kan være nok til at lokke ukrainske arbejdere ud i forsøg på illegal indvandring til EU-området, måske kun midlertidigt. Men med illegal indvandring følger al mulig anden illegalitet fra dokumentfalsk til forsøg på pengevask.

Den slags bliver lynhurtigt sat i system af organiserede illegale grupper, og langsomt men sikkert bliver der opbygget lyssky strukturer, der kan blive grobund for organiseret kriminalitet.

Det er tidligere set at der i kølvandet på en sådan udvikling opstår menneskehandler-karteller og prostitutions-karteller og bordel-bander, og i kølvandet på alt dét igen for eksempel våbenhandler-bander, narko-kriminalitet og organiserede smugler- og hæleri-bander.

Og fordi Ukraine har atomkraftindustri og har haft atomvåben, er der også lagt grunden til det store mareidrt der handler om vagabonderende atommateriale, der kan bruges til forskellige former for masseødelæggelsesvåben i terroristers hænder. Det er også sådanne sikkerhedspolitiske overvejelser der gør Ukraine til et land, alle beskæftiger sig med.

Et perspektiv: EU-medlemskab

En EU-reaktion på det her vil være dobbelt: På den ene side et forsøg på effektiv grænsekontrol i samar-

bejde med Ukraine, på den anden side et forsøg på at hjælpe Ukraine så meget på vej økonomisk, politisk og socialt, at forskellen mellem livsbetingelserne i Ukraine og dem lige på den anden side af EU-grænsen bliver mindst mulig, og attraktionen ved at søge til EU-området så meget mindre.

Den strategi kan i heldigste fald virke over for ukrainerne selv. Men virker den på alle de endnu fattigere fra andre tidligere sovjetstater, som søger til Ukraine som en port til det forjættede EU? Og hvordan kan Bruxelles så tackle den udfordring?

Svaret er i hvert fald at det kan EU kun i samarbejde med Ukraine, og dét samarbejde kan måske kun virke, hvis der er et sikkerhedspolitisk interessesammenfald mellem ukrainerne og EU.

Det er den store opgave, siger analytikere her efter valget: at EU sørger for at give ukrainerne det perspektiv, de som minimum har brug for lige nu. Nemlig udsigten til på et eller andet tidspunkt at blive medlem af EU.

Det er, siger de, noget af det der forener de fleste ukrainere på tværs af de politiske lejre. For EU-medlemskab vil ikke – som et NATO-medlemskab – bringe Ukraine på kant med forpligtelserne i SNG, og et EU-medlemskab vil samtidig være spiseligt for Moskva. Præsident Putin vil ikke bryde sig om den menu. Men han vil kunne for maden ned,

bid for bitter bid.

Det vil han ikke med et NATO-medlemskab, hvad hans udenrigsminister meget klart lod forstå i NATOs hovedkvarter i december i forbindelse med NATOs halvårlige udenrigsministermøde. Han var der, fordi der samtidig blev holdt et møde i NATO-Rusland-Rådet, som russeren kom til direkte fra den bulgarske hovedstad Sofia og et ætsende sammenstød dér med sin amerikanske modpart – de to var tørnet frontalt sammen i et skænderi om hvem der blandede sig mest i Ukraine.

I Bruxelles prøvede de begge at lægge låg på, men der skulle ikke kradses meget i den splinternye fernis, før modsætningerne dukkede op igen. Og en af de ting der blev sagt fra russisk side, var altså at Ukraine ikke egner sig til at være medlem af NATO, så at sige. Ukraine, sagde ministeren, egner sig bedst til at være

en grænseegn mellem øst og vest. Ukraine betyder da også netop grænseland.

Om ukrainerne var enige eller uenige i Moskvas udlægning, fik mødedeltagerne aldrig at vide. For det planlagte møde i NATO-Ukraine-Rådet var blevet aflyst. “Indtil Ukraine har en legitim regering” som det først hed i NATOs sprogbrug.

Det tog kun ét spørgsmål fra journalisterne – om NATO virkelig anså Ukraines regering for at være illegitim, og hvorfor man så havde lavet en række aftaler med præsident Kutjma og hans ministerpræsident Viktor Janukovitj – før alliancen i al hast ændrede sprogbrug.

Der er mange hensyn der skal tages, når balancen skal holdes i og omkring Ukraine.

Tage Baumann er journalist ved Danmarks Radio, P1.

Indonesien: Aceh tur-retur

Jørgen Siegumfeldt

Den militære etos hvorefter hæren er direkte ansvarlig for ikke blot landets forsvar, men også opretholdelsen af nationens enhed, lever videre hos generalerne, men tsunami-katastrofens fokus på militæret kan få langtrækkende politisk betydning

Verdens hidtil største flodbølge (tsunami) i nyere tid indtraf den 27. august 1883. Et vulkanudbrud på den lille ø Krakatoa i Sunda-strædet mellem Java og Sumatra udløste en flodbølge, der krævede dødsopfre så langt væk som på Sri Lanka (den gang Ceylon) og som kunne registreres over det meste af verden, fra København til Montreal.

Den britiske videnskabsmand og skribent Simon Winchester udgav i 2003 et digert værk – *Krakatoa – The Day The World Exploded* – der analyserer en række vidt forskellige aspekter af flodbølgen, herunder også et politisk: Muslimske mystikers fortolkning af begivenheden som et udtryk for Guds uvilje mod ikke-troende blev signalet til lokale overfald på bl.a. repræsentanter for den hollandske kolonimagt. Stærkest og

mest vedvarende slog den nu åbne modvilje mod hollænderne igennem i Aceh på den allernordligste del af Sumatra.

Opgøret med hollænderne ville utvivlsomt være kommet alligevel. I dag har den anti-kolonistiske bevægelse på globalt niveau "befriet" de fleste områder, som var under fremmed (hyppigst europæisk) herredømme. Men i Aceh føler man sig stadig koloniseret. Følelserne over for den statsdannelse, der efterfulgte Hollands ostindiske rige, dvs. Indonesien, er stadig fjendtlige. Hvis verdensoffentligheden ikke har været specielt optaget af dét problem, så har en flodbølge 121 år efter Krakatoa for alvor sat fokus på Aceh – og dermed også på Indonesien.

Med mere end en kvart million dødsopfre har Indonesien nødtvun-

get måttet åbne Aceh for omverdenen i form af hjælpeorganisationer og journalister. Aceh-provinsen, som udgør den nordligste del af Sumatra, har nemlig i lange perioder været lukket for udefra kommende pga. den væbnede konflikt mellem lokale uafhængigheds-guerillaer og indonesisk militær: Adgang forbudt for uvedkommende. Det gælder ikke mindst journalister – også indonesiske. De sidste får dog lejlighedsvis lov til at komme indenfor, men da kun i selskab med soldater.

En sådan *guided tour* tjener kun militærets interesser, og samme procedure har man da også søgt at indføre i forbindelse med den nødvendige åbning for international hjælp til tsunami-katastrofens ofre.

Kravet om at udlændinge skal være ledsaget af soldater er stort set blevet afvist af udlandet, hvor Danmark og siden Australien dog har ment at det, af hensyn til deres statsborgeres sikkerhed, vil være praktisk at disse er under lokal militær beskyttelse mod oprørs-guerillaerne. Faren for angreb mod især udlændinge anses dog generelt for at være minimal.

Det ville nemlig skade oprørerne lokalt (hvor de ville blive set som modstandere af de udlændinge, der vil yde humanitær hjælp til achenserne) og samtidig skade deres omdømme internationalt.

Tilsvarende er det i militærets interesse at fastholde indtrykket af oprørerne som dem, der – selv i en ka-

tastrofesituation – truer lokalbefolkningen. Hermed ikke være sagt, at guerillabevægelsen til daglig skåner civile, hvis de ses at stå i vejen for deres interesser.

Militæret bestemmer

Den aktuelle situation har altså igen fokuseret opmærksomheden på det indonesiske militær – og gjort det i to henseender: Hvor stor kontrol har centralregeringen i Jakarta med generalerne?. Og vil tsunami-katastrofen befordre primært amerikansk hjælp til det militær, som alt andet lige, *også* har ydet et betydeligt bidrag til håndteringen af de humanitære problemer?

Det synes allerede nu klart, at det stadig er militæret og ikke centralregeringen, der sætter dagsordenen for Aceh.

Sådan har det altid været. Kun en enkelt af præsidenterne i perioden efter Suhartos tvungne afgang i 1998 har søgt at ændre på denne tingenes tilstand. Men et forsøg fra præsident Abdurrahman Wahid (1999-2001) på at gennemføre en ikke-militær løsning på Aceh-problemet blev grundigt undergravet af dels militæret og dels Abdurrahmans egen generelt meget forvirrende regeringsførelse, der da også endte med hans afsættelse under henvisning til inkompetence.

De øvrige præsidenter efter Suharto (Jusuf Habibie og Megawati Sukarnoputri) forlod sig på militæ-

rets *jugement* som nationens væbnede beskytter.

Ved den aktuelle præsident Susilo Bambang Yudhyonos magtovertagelse i efteråret 2004 blev der i udlandet skabt forhåbning om, at han – som den første højtstående militærperson på posten siden Suharto – ville evne at kontrollere militæret.

Den almindelige opfattelse er imidlertid, at general Susilo dels er en generelt svag præsident og dels ikke er specielt respekteret i militæret. Han har kun i seks måneder haft egentlig erfaring som lokal militærkommandør i felten – og ses derfor af de øvrige militærledere som en "skrivebords-general", der fra et kontor i Jakarta mere har søgt at følge central-regeringens anvisninger frem for at leve op til militærets hævdevundne rolle.

At generalerne selv mener sig berettiget til at føre egentlig politik i krise-områderne (foruden Aceh i dag primært Papua, tidl. Irian Jaya) er ikke overraskende. Det er først for nylig, at militæret endelig har fået frataget den sidste rest af sin formelle politiske indflydelse i form af en i forfatningen begrundet kvote af parlamentsmedlemmer.

Den militære etos, hvorefter hæren er direkte ansvarlig for ikke blot landets forsvar, men også opretholdelsen af nationens enhed, lever i dag ikke overraskende videre hos generalerne.

Trods modsætningen mellem generalerne og central-regeringen sy-

nes begge parter enige om behovet for udenlandsk – primært amerikansk – støtte til militæret. Den amerikanske støtte var oprindeligt begrundet af kold-krigsperiodens behov for at fastholde Indonesien som en vestlig bastion i Sydøstasien. Men efter den kolde krigs ophør slog menneskeretlige hensyn igennem i den amerikanske kongres. Militærhjælp (våben og uddannelse) blev indstillet efter den indonesiske massakre i 1991 i det da besatte Øst-Timors hovedby, Dili.

Overvejelser om en genoptagelse af hjælpen efter Suhartos exit i 1998 blev stoppet efter at militæret nok engang blev involveret i en øst-timoresisk massakre i forbindelse med folkeafstemningen i Østtimor om uafhængighed. Den efterfølgende udvikling i Aceh opmuntrede ikke den amerikanske kongres til et kursskifte.

Økonomiens betydning

At den amerikanske regering ud fra globale sikkerhedshensyn – herunder terror-bekæmpelsen – ønsker genoptagelse af de militære forbindelser med Indonesien er ikke overraskende. Det indonesiske militærs humanitære indsats i forbindelse med Tsunami-katastrofen har da også hos nogen skabt forhåbninger om en ændring.

Men problemet består: hjælp til militæret vil samtidig styrke dets mulighed for fortsat at føre sin egen

politik uden om centralregeringen. Blandt indonesiske sikkerhedsforskere er det dertil en almindelig mening, at Indonesien ikke har brug for at blive indrullet i en amerikansk antiterror-kampagne. Vi har brug for økonomisk- og udviklingsstøtte – det er den bedste sikkerhed mod udvikling af fundamentalisme og terrorisme i Indonesien, siger de.

Den økonomiske udvikling er imidlertid tvetydig i Indonesien. Makro-økonomisk går det rimeligt med positive vækstrater og ditto udsagn fra internationale kreditværdighedsinstitutter. Deres udsagn modsiges dog af rapporter fra den mere jordnære virkelighed. For det gamle regimes økonomisk-politiske netværk (med udbredt korruption som smørgsmiddel) består fortsat.

Adskillige udenlandske firmaer (herunder det franske olieselskab Total) har således mistet meget af tilliden til investeringsklimaet i et land, hvor korruptionen i *Transparency Internationals* seneste rapport karakteriseres som “udbredt” og “systematisk”. Samtidig siger rapporten, at domstolene udgør landets mest korrupte offentlige institutioner.

Det er imidlertid nok så vigtigt for Indonesiens fremtid, at den økonomiske udvikling kommer hele befolkningen og ikke bare forretningslivets elite til gode. Om det skal lykkes afhænger af en mere rimelig fordeling af ressourcerne gennem regeringens decentraliseringsplan. Den

har foreløbig ikke bragt de store resultater.

Trods opmuntrende tilfælde, hvor enkelte lokaldomstole har afsat et større antal korrupte lokalparlamentarikere, er hovedindtrykket, at korruptionen bare er blevet decentraliseret. I gamle dage havde vi kun én Suharto (lokalt og internationalt det vigtigste symbol på korruptionen), men i dag har vi en hel stribe rundt omkring i provinserne, siger mange indonesere.

At opbygge et egentligt civilsamfund, som er det stærkeste bolværk mod i hvert fald den store korruption, er imidlertid en meget stor udfordring. Når den økonomiske udvikling trods alt tog et kæmpeskridt fremad under Suharto-regimet skyldtes det imidlertid, at et autoritært regime har bedre mulighed for at tvinge initiativer igennem – også selv om samme regime tager *sin* meget store del af det økonomiske udbytte.

Men sammenlignet med fx Indien, der med baggrund i britisk administration har evnet både at udvikle sig økonomisk og demokratisk, er Indonesien meget langt tilbage. Ganske vist er problemerne for Indonesien, der med en lille kvart milliard indbyggere er verdens fjerde største nation, indlysende meget betydelige. Men i sammenligning har Indien immervæk i dag mere end en milliard indbyggere, så også her slår forskelligheden i den historiske arv stærkt igennem.

Præsidenterne

Det er vanskeligt at se, hvorledes denne arv kan overvindes på kort, måske heller ikke på mellemlangt, sigt. Præsidenterne siden Suharto har alle været svage. Hans umiddelbare afløser, daværende vicepræsident Jusuf Habibie, blev betragtet som det gamle systems mand, og trods positive initiativer (pressefrihed, folkeafstemning for Østtimor fx) var hans gennemslagskraft begrænset: Han var kun en overgangsfigur uden mandat fra folket eller parlamentet.

Efterfølgeren, Abdurrahman Wahid, blev udpeget på baggrund af Indonesiens første frie parlamentsvalg og var som sådan også landets første legitime leder. Hans helbredsproblemer og (nok deraf affødte) ret uforudsigelige og selvmodsigende hovsa-udspil, fik parlamentet til at afsætte ham i 2001 – og igen blev magten overtaget af vicepræsidenten.

Megawati Sukarnoputri gjorde det imidlertid ikke meget bedre. Hendes skyhed over for offentligheden afspejlede tilsyneladende en grundlæggende mangel på politisk instinkt. Hun forholdt sig passivt over for landets grundlæggende problemer og forlod sig ellers på militæret (Aceh fx), og det var næppe noget tilfælde. Hendes opkomst skyldtes nemlig, at hun som datter af nationens "fader", præsident Sukarno, fik foræret et image – som ikke lod sig

omsætte i politisk handling.

Utilfredsheden med Megawatis svaghed var en af grundene til at parlamentet gennemførte en forfatningsreform, hvorefter præsidenten skulle vælges direkte af folket. Det forlenede stats- og regeringslederen med et folkeligt mandat og derved mulighed for at slå stærkere igennem, sagde man.

Det således første direkte præsidentvalg bragte Susilo Bambang Susilo til magten i efteråret 2004, og som vanligt mange steder (og ikke kun i den tredje verden) var valget ikke baseret på politiske prioriteringer, men på kandidaternes personlige udstråling. Til gengæld syntes økonomiske interesser ikke at spille nogen direkte rolle. Det måtte landets største og rigeste parti, Golkar, sande.

Præsident Susilo er med sin veltalende, imødekommende og tilmed nærmest beskedne holdning blevet særdeles vel modtaget – ikke mindst i udlandet. I Indonesien har han hidtil undgået sin første store prøve: Indførelsen af en folkeligt ekstremt upopulær, men nationaløkonomisk nødvendig forhøjelse af de statsligt subventionerede olie-priser. Den skulle være indført i februar, men under henvisning til Tsunami-katastrofen er den blevet udsat.

Hvis dét på meget kort sigt har hjulpet Susilo, har hans håndtering af Aceh og spørgsmålet om hærens rolle og tilstedeværelsen af udenlandske tropper (især amerikanske

og australske) stillet spørgsmålstegn ved hvem, der egentlig besidder den politiske magt i Indonesien. For her har Yussuf Kalla, den nyvalgte formand for parlamentets største parti, Golkar, vist sig som manden der pludselig dukkede op og blandede sig i håndteringen af Aceh – mens præsidenten holdt sig i baggrunden.

Dette er imidlertid ikke kun et spørgsmål om personer – men også om det fra mange andre lande velkendte spørgsmål om balancen mellem præsidenten og parlamentets indflydelse. Præsidenten har p.t. ikke noget fast flertal bag sig, og er derfor afhængig af de øjeblikkelige parti-politiske konjunkturer. Og her er de gamle konstellationer – igen baseret på ikke mindst økonomiske netværk – stadig intakte.

De personer der repræsenterer disse interesser, er ikke til sinds uden videre at opgive deres indflydelse. Men at den ny leder af Golkar-partiet (som repræsenterer en del af de nævnte økonomiske interesser) nu har valgt foreløbig at støtte præsidenten, kan dog give håb om et mere konstruktivt samarbejde: *co-habitation* på indonesisk.

Den islamiske faktor

Det samlede indtryk af Indonesien år 2005 er således nok præget af basale, strukturelle – men måske overkommelige – problemer. Til gengæld synes landet foreløbig ikke præget af sin religiøse status som

hjemsted for verdens største samlede muslimske befolkningsgruppe.

Der er ganske vist mange islamske partier, men de støtter alle sammen den sekulære forfatning – og de fundamentalistiske grupperinger er få og svage takket været Indonesiens særlige udgave af islam, præget som den er af sydøstasiatiske og ikke fx arabiske traditioner. De islamiske terrorister, der har stået bag egentlige terror-aktioner – med det blodige attentat mod et diskotek i Bali i år 2002 som det hidtil værste – har ingen folkelig baggrund.

Det er alle enige om at se som et positivt træk. Dertil følger sig omverdenens interesse i kølvandet på Tsunami-katastrofen. Den kan føre til et forstærket udenlandsk pres på Indonesien for at løse flere af de nu til overflod synlige problemer.

Det gælder primært i forbindelse med Aceh, hvor de første egentlige kontakter mellem den indonesiske regering og friheds-bevægelsen G.A.M. (Gerakan Aceh Merdeka) nu har ført til påbegyndelsen af en mæglingsproces under ledelse af Finlands tidligere præsident, Martti Ahtisaari.

Foreløbig har G.A.M.-ledelsen tilsyneladende indvilget i at overveje tilbud om et egentligt selvstyre inden for rammerne af den indonesiske stat. Men vejen kan blive meget lang. For Aceh er allerede under præsident Megawati nominelt bevilget autonomi, herunder en større del af de betydelige olie- og gas-ind-

tægter – men uden at dette har gjort den store forskel pga. det indonesiske militærs overvældende tilstedeværelse i provinsen.

Det menes således at G.A.M. også vil stille krav om, at dens væbnede styrker får en egentlig rolle i et fremtidigt, egentligt selvstyrende Aceh. Og dermed er man igen tilbage til spørgsmålet om den indonesiske hærs indflydelse. Det er således svært at se militæret acceptere, at en p.t. konkurrerende militi bliver en lokal magtfaktor i en indonesisk provins.

Set udefra handler løsningen af Aceh-problemet imidlertid også om islam. For selv om den acehnese befolkning allerede *har* fået lov til at indføre dele af islamisk sharia-lov, er der stadig diskussion i lokalparlamentet, om hvor langt man skal gå.

Dele af islamisk ægteskabslovgivning (herunder flerkoneri) kan faktisk anvendes civilretligt af muslimer

i hele Indonesien, men spørgsmålet er om man i Aceh vil få lov til fortsat at praktisere den del af shariaen, der kan siges at gælde for det offentlige rum, fx påbud om beklædning. En delvis indførelse af sharia-lov betyder dog langt fra “fundamentalistiske” tilstande, som man har kendt det i fx Afghanistan.

Også i fx Malaysia har man allerede delvis sharia i en enkelt provins – men uden de middelalderligt blodige sanktioner, som kendes fra visse mellemøstlige nationer. Så her kan spørgsmålet om udenlandsk pres på Indonesien spille ind: Vil der være international opbakning til et selvstyre, der også omfatter (delvis) sharia?

Jørgen Siegumfeldt har i en årrække rapporteret om Øst- og Sydøstasien i Danmarks Radios “Orientering”, og har hyppigt besøgt Indonesien, senest i januar 2005.

Irakernes valg

Anders Jerichow

Trods alle spådomme om det modsatte valgte et klart flertal af irakere et nyt parlament i januar. Amerikansk planløshed og terroristers forsøg på at udløse en borgerkrig står i dag over for civil irakisk viljestyrke

Intet er ændret i Irak efter valget den 30. januar, og alligevel er meget ændret – ikke kun i Irak, men også for det omgivende Mellemøsten.

Én ting ad gangen. Irak først – og dét, der ikke er ændret: To år efter den amerikansk-britiske invasion (med hjælp fra bl.a. Danmark) er Irak fortsat hærget af terror. Irakerne er fortsat truet af borgerkrig. De er stadig uden strøm og benzin i lange perioder. Og de er stadig uden fred.

Men så alligevel er en gevaldig masse ændret: Den 30. januar viste irakerne, at de – selv med livet som indsats – ønskede at gennemføre et demokratisk valg. Ingen tvang dem til at stemme, tværtimod forsøgte al-Zarkawi og andre terrorister at true dem til at blive hjemme. Men 58 procent af irakerne gav pokker i truslerne og gik til det nærmeste

stemmelokale. Det er et stemmetal, som mange befolkninger i fredsommelige velfærdsdemokratier ikke gør bedre, selv under luksuriøse, europæiske forhold.

Zarkawi havde kaldt valget for en hån imod islam. Og andre sunni-arabiske nationalister havde afvist valget som en amerikansk paradeforestilling. Men nej, flertallet af irakerne tog valget til sig som et svar på deres krav om selvbestemmelse og som et naturligt led i deres muslimske identitet.

Og en amerikansk eksersits var det næppe heller. I hvert fald endte valget med et nederlag – eller et skuffende resultat – for USA's foretrukne kandidat, den hidtidige ikke-religiøse regeringsleder, Iyad Allawi, hvis liste kun fik 40 af parlamentets 275 pladser. I stedet blev valget en uomtvistelig sejr for den shia-arabi-

ske koalition under ayatollah Sistani, hvis *Forenede Irakiske Alliance* vandt 140 pladser. Det var ikke lige, hvad USA havde håbet, da de i marts 2003 indledte det angreb, der skulle fortrænge diktatoren Saddam Hussein. Men det var demokratisk set ganske frit, relativt fredeligt og overraskende forsonligt.

Men hvis valget var en umiddelbar succes for Iraks demokrati-tilhængere, var det til gengæld et chok for de totalitære regimer i landets arabiske omgivelser. Hvis andre herskere helt oprigtigt havde troet eller satset på, at irakerne slet ikke var parat til valg, stod de nu over for den fuldblods kendsgerning, at et flertal af irakerne modsat deres egne befolkninger faktisk havde fået lejlighed til at gennemføre et forbløffende frit valg under håbløse omstændigheder.

Irakerne foretrak valg frem for våben. De etablerede 111 forskellige politiske partier med ideologiske variationer fra kommunisme til socialdemokratisme, liberalisme, royalisme og helt ud til fundamentalistisk islamisme. Helt uset på de kanter.

Og ikke kun mænd havde stemt. Det havde kvinder også. For lande som Syrien, Saudi-Arabien, Kuwait og Bahrain kunne det kun være chokerende. Ingen af regimerne i disse lande har nogen sinde givet deres befolkninger så frie og vide valgmuligheder. I Saudi-Arabien og Kuwait har kvinder ikke engang den for-

melle demokratiske stemmeret, som befolkningen i Syrien principielt nyder (skønt valget dér er en mageløs totalitær paradeforestilling). Og i Saudi-Arabien står den mandlige befolkning først nu med en mulighed for at stemme ved de første – og indrømmet: mindre betydningsfulde – regionale valg.

Arabisk revolution

Set fra naboerne var det måske endnu mere opsigtsvækkende, at det irakiske valg også banede vejen for et regulært magtskifte mellem det hidtil herskende sunni-arabiske mindretal og det hidtil undertrykte flertal af shia-arabere. Ved brug af stemmesedler!

Oversæt dét til syriske forhold: Det ville svare til, at Syriens flertal af sunni-arabere på demokratisk vis fik adgang til at udmanøvrere det mindretal af alawitiske muslimer, der anført af Assad-familien har holdt landet i skak i tre årtier.

Eller oversæt eksperimentet til Bahrain, hvor shia-flertallet i årtier har været holdt nede af den lille sunni-kongefamilie. Skulle kongen dér lade sin befolkning stemme sig til magten? Og skulle Saudi-Arabiens kongefamilie lade det store shia-mindretal i den østlige del af dette kongerige stemme sig til indflydelse eller bare ligestilling?

Irakerne gjorde, hvad deres arabiske naboer endnu ikke har fået lejlighed til. De tog sagerne i egen

hånd og stak med stolthed pegefingeren i blækdåsen, da de havde stemt, for at få kvittering på deres status som Mellemostens nye, håbefulde demokrater.

Og stemmetallet blev ikke sikret udefra ved beslutningen om at give irakerne i eksil mulighed for at deltage i valget. Samlet set var stemmedeltagelsen inden for Irak dobbelt så høj som blandt irakerne i udlandet – om end den i Danmark, hvor vælgerne fik betalt deres transport, var langt højere.

En ny virkelighed

Hvilken regering, valget vil føre til (kort før redaktionens afslutning blev den kurdiske leder Jalal Talibani udnævnt til præsident og den shia-muslimske politiker Ibrahim al-Jaafari til regeringsleder. Formand for parlamentet blev den sunnimuslimske politiker Hajem al-Hassani, der er industriminister i den nuværende regering. Red.), og hvilken grundlov, det nye parlament vil foreslå, var langt fra klart, da denne artikel blev skrevet.

Men uanset regeringen og uanset den kommende grundlov, har valget blottet Iraks (nye) virkelighed – til udfordring både for Irak selv og for naboerne:

Etnisk: Irak er og bliver en mosaik, hvor arabere nok udgør tre fjerdedele, men ikke mere. I et demokrati eller en fremtidig forbundsstat, der vælger at bygge på universelle men-

neskerettigheder, skal der tages hensyn til mindretallene af kurdere og turkmenere.

I det ny irakiske parlament i Bagdad fik den kurdiske koalition således 75 indflydelsesrige medlemmer. Og i Iraks foreløbige lovgrundlag er allerede etableret en kurdisk selvstyreforsamling, hvortil der også var valg 30. januar. Ingen nabostat har endnu vovet noget lignende, skønt der er regioner og mindretal, som vil blive inspireret.

Religiøst: Iraks flertal er og bliver shia-muslimsk, selvom det tidligere diktatur ligesom de arabiske naboer lod som om, at sunni-islam er det eneste naturlige regeringsgrundlag. Hvis naboerne vil åbne for religiøs ligestilling, kan hele den arabiske halvø, Syrien og Libanon på hver deres måde stå foran en historisk revolution.

Ligestillingsmæssigt: Det afholdte valg sikrede de irakiske kvinder hver tredje plads blandt kandidaterne og hver fjerde plads i parlamentet. Det er historisk for hele regionen, både blandt arabere, iranere, tyrkere og israelere. Og uanset hvordan det vil lykkes de irakiske kvinder at gøre brug af deres indflydelse, vil deres pludselige ret til repræsentation vække opsigt blandt kvinder i Mellemostens andre lande.

Lige nu drøfter Kuwaitis parlament, om de kuwaitiske kvinder også skal have stemmeret. Og Saudi-Arabiens herskende kongefamilie har måttet friste med, at kvinder måske senere

vil få ret til at stemme i dette land, hvor parlamentarisk magt endnu er en saga blot.

Civilt, samfundsmæssigt: Irak har ved afholdelsen af parlamentsvalg, afstemningen til det kurdiske selvsty-
reråd og til 18 provinsråd allerede markeret, at hovedstaden ikke behøver være den eneste kilde til magt. Dét vil stadig være et følsomt eksperiment for Irak efter 23 års centralistisk diktatur. Og etableringen af et civilsamfund der skal bygge på såvel et vidtstrakt lokalstyre som på etableringen af politiske partier og andre civile strukturer, vil både for Irak og de arabiske naboer være en uønsket, politisk forvandling.

Amerikansk planløshed

Forløbet efter krigen i foråret 2003 har for længst vist, at USA ikke havde en plan for afløsningen af Saddams Husseins diktatur. Store håb, men ingen plan. Klar vilje til at nedbryde den gamle struktur, inklusive det såkaldte baath-partis administration, hæren og politiet. Men ingen tilstrækkelig plan for opbygningen af en ny administration, en ny hær og et nyt politi.

Så meget står klart, at USA ikke havde håbet, at Irak ville gå op i sømmene; Washington håbede fortsat på et samlet Irak. Bush havde heller ikke håbet at skubbe irakerne fra sig, men at vinde deres hjerter. Bush havde endnu mindre satset på at se Saddam Hussein afløst af et re-

ligiøst regime, man satsede på et civilt styre.

Og Bush og i hvert fald forsvarsminister Rumsfeld havde ganske givet ikke forestillet sig, at USA ville få problemer med at kontrollere Irak; det skulle være en smal sag at ordne for verdens supermagt.

Således er det som bekendt ikke gået. Supermagten har fået enorme problemer. I dag er det almen viden, at 150.000 soldater var tilstrækkeligt til at vælte Saddam Hussein, men ikke nok til at styre Irak. Det er heller ikke USA's styrke, der hindrer Irak i at falde sammen, men irakernes egen vilje til at holde sammen på deres land – uanset den fortsatte konflikt mellem resterne af Saddams Husseins styre, diverse terrorister og USA's planløse forsøg på at opretholde lov og orden.

Politisk er det USA's held, at netop den religiøse leder, som Washington og dets arabiske allierede ved Golfkysten i hvert fald ikke havde satset på, nemlig ayatollah Sistani, havde storsind og tilstrækkelig koldsindighed til at insistere på valg og til at insistere på, at shia-muslimer ikke hoppede på Zarkawis forsøg på at opgejle en religiøs borgerkrig.

Det gjorde det i januar nødvendigt for USA at acceptere, at valget trak tæppet væk under dets egen kandidat, Allawi. Det gjorde det også nødvendigt at acceptere, at magten i Irak i betydelig udstrækning nu ligger i hænderne på en folkegruppe og den alderstegne leder

Iraks dagsorden

Det nye parlament i Bagdad skal udforme en ny irakisk grundlov inden 15. august i år.

Grundloven skal sendes til folkeafstemning senest 15. oktober. Den kan kun vedtages med to tredjedeles flertal – og hvis to tredjedele af vælgerne i tre provinser ikke har sagt nej.

Hvis grundlovs-forslaget vedtages, afholdes et nyt irakisk valg senest 15. december.

Hvis grundlovs-forslaget afvises, vælges en ny grundlovgivende forsamling senest 15. december.

Tidsplanen kan udskydes med et halvt år, hvis præsidenten beder om det inden 1. august og får det godkendt af et flertal af parlamentet.

af et præsteskab, som alle arabiske naboer mistror.

Selv iskolde amerikanske højrestrateger som Edward N. Luttwak opfordrer i dag Bush til at annoncere og forberede sin exit fra Irak. Hans kalkule er, at andres risiko ved irakisk opløsning er større end USA's, og at Bush alene af dén grund klogeligst gør klart, at USA er på vej ud og ikke har i sinde at indfri konspiratoriske forventninger om, at USA kom til Irak for at sætte sig permanent på dets olieressourcer. Det korte af det lange er, at USA ikke selv er i stand til at genopbygge Irak eller at sikre den fornødne ro dertil.

Det er dén nyhed, som Bush måske vil betragte som dårlig.

Genopbygning på trods...

Den gode nyhed er til gengæld, at andre kræfter står parat til at overtage et ansvar. Og hvem er så det? *Surprise!* Det er især irakerne selv.

Hvor meget de end har gennemgået af ondt – 23 års diktatur, undertrykkelse, folkemord og adskillige krige – har irakerne selv demonstreret en vældig besindighed, som alt andet lige giver de bedste håb for fremtiden. De har, i hvert hidtil, afvist at kaste sig ud i en borgerkrig, selvom både Zarkawi og mange andre forsøger at provokere til det, og selvom Irak fortsat bugner af ledige våben.

Skønt det er livsfarligt at tjene som ny irakisk politibetjent eller sol-

dat, står unge mænd også fortsat i kø for at lade sig rekruttere, mange sikkert på grund af arbejdsløshed, men alligevel. Politiet og hæren vokser støt.

Selvom verden ikke har øje for det, er det også værd at lægge mærke til, at irakerne selv har sat gang i en vældig økonomisk udvikling. Udenlandske donorer bliver i stort tal væk. Men irakerne bygger selv op. De reparerer deres huse, de bygger ud, de genoptager deres jordbrug, de handler, deres børn går i skole, deres universiteter fungerer. Verdensbanken melder om økonomisk vækst.

Mens resten af verden er skrækslagen ved udviklingen i Irak, er irakerne således ganske fast besluttet på at opbygge deres eget land. De har brug for NATOs hjælp, for FN's hjælp og for arabiske brødres hjælp. Men det er deres eget initiativ, der har sat Irak på kurs mod en civil fremtid.

Meget skal lykkes, for at det alt sammen falder i hak, og for at Irak bliver en mellemøstlig demokratisk

velfærdsstat. Og det nemmeste vil helt sikkert være at forudsige nye katastrofer. Mellemøsten plejer nok at være leveringsdygtig i politiske og militære sammenbrud. Men det kunne jo også være, at irakerne ikke vil acceptere at lade deres land brase sammen – at de hellere vil høste deres marker end udgyde nyt blod.

Deres valg var på kort tid det tredje vidnesbyrd om, at befolkninger – også muslimske og også arabiske samfund – der får mulighed for at ændre deres vilkår ved stemmesedlen frem for ved våbenmagt, gerne står i kø ved et valglokale. I efteråret stemte afghanerne entusiastisk ved deres præsidentvalg. I vinter stemte palæstinenserne både til præsidentvalg og lokalvalg efter Yassir Arafats død. Og nu irakerne.

Det er ikke forbigået andre mellemøstlige samfunds opmærksomhed.

Anders Jerichow er udenrigspolitisk kommentator ved Politiken og forfatter til en række bøger om Mellemøsten.

Det irakiske valg – også i Danmark

Ole Richter

Hvis de danske irakeres tolerance og vilje til at løse et fælles problem på fredelig og demokratisk vis kan smitte af på situationen i Irak, så er der håb for fremtiden

Nu da valgkampen her i Danmark er ovre – det danske valg altså – er det måske muligt at tage det irakiske valg op, når nu dette valg ikke blev berørt af “præsidentkandidaterne” ved vores valg, selvom vi længe har været dybt involveret i det. Partierne engagement har dog fortrinsvis indskrænket sig til at spørge om, hvornår vi mon kunne trække troppeperne hjem igen. Hvordan vi fik vore drenge sendt til Irak, har kun få ønsket at spørge om.

Nu kunne man jo tro, at det her alene drejede sig om at fordømme de imperialistiske og krigsgale amerikanere. Det gør det ikke! Det her drejer sig om, hvordan vi med efterhånden skiftende motiver fik fulgt amerikanerne ind i en krig i Mellemøsten, og om hvordan vi trods den politisk noget uheldige start kan få noget godt ud af fejltagelsen,

hvis vi får lidt hjælp fra vore venner.

Der er vel ingen normalt begavet person, som i dag i fuld alvor kan påstå, at USA og dets allierede angreb Irak for at forhindre Saddams regime i at bruge sine frygtelige masseødelæggelsesvåben. Den påstand er død, for ingen har kunnet finde disse våben, og den burde have været død allerede, da FN's våbenkontrollører meddelte, at de ikke kunne finde dem.

Selvom Anders Fogh Rasmussen brugte netop denne argumentation til at få Danmark ind i krigen, blev han nødt til at ændre begrundelse siden hen til, at vi gik ind i krigen for at afsætte Saddam Hussein og forhindre hans regime i fortsat at sidde sikkerhedsrådsbeslutninger og FN-resolitioner overhørigt.

Hvis denne begrundelse skulle holde som den eneste, havde Israel

vel egentlig været et mere oplagt angrebsmål.

Danmark fanget i Irak

Det er muligt, at et flertal i USA selv tror på det. Vi gør ikke! Og det forekommer noget mærkeligt, at en dansk regering kan ændre afgørende på selve grunden til statens mest alvorlige handling – nemlig at gå i krig – uden at den bliver afsat, om ikke direkte, så dog ved første folketingsvalg. Det skete ikke. Problemet var dårligt nok oppe at vende i valgkampen. Det er muligt, at præsidentkandidaterne ikke tror det, men jeg tror, at vor politiske fornuft og vor demokratiske sjæl har taget alvorlig skade.

Men hvis vi trækker os ud af Irak nu, vil det, uanset hvordan vi gør det, af terroristerne blive betragtet som et æreløst tilbagetog. Vi er derfor reelt fanget af vor egen følgagtige udenrigspolitik og må blive der indtil videre. Vor selvskabte ubehagelige situation må vi også selv bringe os ud af. Og her kommer det irakiske valg endelig ind i billedet.

Med alle de forbehold, der er mulige at tage om et første valg i et hidtil stærkt autokratisk land, i et Mellemøsten fyldt ikke med regeringer, men regimer, der enten hviler på religiøs, etnisk eller økonomisk undertrykkelse, er det et Guds under, at valget trods alle alvorlige odds kunne afholdes og gav det fantastiske resultat – nemlig et ja til demokratiet,

et ja til løsning af problemerne i fællesskab, og et totalt nej til terrorisme og fremmed indblanding.

Valget blev dermed en utrolig triumf for demokratiet som politisk princip. I Irak blev det afholdt selv om al-Zarkawi og andre terrorister havde truet med at “vaske gaderne i blod” fra alle, der deltog i eller på nogen medvirkede til valget. Alligevel begav folk sig i stort tal til valgstederne og afgav deres stemme. Trods omfattende sikkerhedsforanstaltninger lykkedes det desværre al-Qaeda at slå 37 vælgere ihjel. Det blev dog af irakerne betragtet som en ringe pris for noget så vigtigt og stort i deres liv som deltagelse i et demokratisk valg.

Folkerettens udvikling

Inden valget skortede det ellers ikke på kritik af betingelserne for valgets afholdelse. Venstrefløjten i Europa kunne fra deres sikre udsigtspunkt for det første fordømme, at valget blev afholdt under imperialistisk, amerikansk/britisk m.m. besættelse, og derfor umuligt kunne have noget med demokrati at gøre.

For det andet huserede al-Qaeda og saddamister som terrorister i byernes gader. For det tredje var det helt forkert, at USA under Bush havde angrebet en suveræn stat og dermed krænket FN-pagten i en præventiv krig for at stoppe Saddams trusler mod andre stater i Golfområdet, trusler som han dog beviseligt

havde iværksat mod Iran, mod Kuwait og mod de irakiske kurdere.

Fredsbevægelserne og venstrefløjen havde tilsyneladende glemt, at folkeretten også udvikles trods et beskeden "lovgivningsorgan" og politisk styrede sanktionsmekanismer.

Da NATO i 1999 gik ind i Kosovo på opfordring af FN's generalsekretær Kofi Annan og på baggrund af Sikkerhedsrådets resolution 1243, angreb man en suveræn stat (Restjugoslavien), fordi den behandlede sine (formelle) statsborgere, kosovarerne, forfærdeligt. Derved blev der for første gang set bort fra staternes suverænitet til fordel for folkets beskyttelse. FN kunne, hvis det og tiden havde været moden, have gjort det samme, da Saddam angreb de irakiske kurdere efter første golfkrig.

Da FN-pagten blev til som et konstruktivt resultat efter Anden Verdenskrig, kunne ikke mange forestille sig et andet udgangspunkt, end at pagten måtte bygge på de enkelte stater.

Denne konservative opfattelse af folkeretten præger tilsyneladende store dele af venstrefløjen og fredsbevægelserne, og dette på trods af at de seneste års mange folkeretlige konflikter netop har drejet sig om beskyttelse af etniske, religiøse, sproglige og andre mindretal og oprindelige folk. Hertil kommer naturligvis en holdningsmæssig betinget antiamerikanisme, som indebærer, at man reflektorisk fordømmer alt, hvad amerikanerne gør, brutale og

ignoranter som de er. Sådanne betingede opfattelser styrede holdningerne før og efter golfkrigen og skyggede for et uhildet syn på situationen.

Men det er jo rigtigt, at Bush startede krigen på et falsk grundlag. Ja, vel er det så. Men på en eller anden måde kom USA mod årtiers sædvaner til at gøre det rigtige ved at afsætte en modbydelig diktator, der havde allieret sig med sådanne karle som Milosevic i Beograd, Lukasjenko i Minsk og Sirinovski i Moskva.

I stor hast skyndte Bush-regeringen sig at fremstille angrebet på Irak som om afsættelsen af Saddam og kampen mod terrorisme var det egentlige formål med krigen.

Hvis det sidste skulle være en legitimering, så skulle USA sandelig have gjort noget andet. Gennem angrebet og især ved den fortsatte, efterfølgende besættelse gav USA al-Qaeda et solidt argument for at gå ind i Irak og angribe alle amerikanske institutioner og alle, der på nogen måde deltager i opbygningen af et nyt Irak, mens USA stadig er til stede.

Jeg tror derfor, at det er nødvendigt både hvad angår Irak og det afholdte valg, og hvad angår fremtidige, lignende situationer – og de vil komme – at man holder sig sigtelinjerne klare.

Folkeretten er ikke mere kun et forsvar for staternes suverænitet, men tillige et forsvar for befolkningerne i staterne – tænk bare på

københavnerkriterierne, som aspirantlandene skal opfylde, før de bliver medlem af EU, og så sandelig også efter deres optagelse. Vi demokrater må derfor dykke dybere ned i konflikterne og ikke tage parti pr. automatik.

Irak-valget i Danmark

Derfor var også interessant, da jeg som en af fire udsendte danske valgobservatører til det irakiske valg, altså det, der blev afholdt i Tåstrup som et *out-of-country* valg for herboende irakere, fik talt med de danske irakere, der medvirkede som registrerings- og valgfunktionærer ved en valgproces, som omfattede 15.000 danske irakere og 2-3.000 svenske irakere fra Malmø og Helsingborg.

Glæden ved at få mulighed for, for første gang nogen sinde, at deltage i et demokratisk valg var så stor, at jeg ikke mindes at have oplevet dette ved de mange andre valg, jeg har været observatør til. Glæden og stoltheden ved endelig at være med blandt de "rigtige, demokratiske" nationer overskyggede fuldstændigt de gustne forbehold om den amerikanske besættelse og om kvasidemokrati, som en herværende venstrefløj fremførte, og som også kom til udtryk fra Egyptens og andre nabolandes side.

De var glade for at være med og for at bidrage til at Irak fik chancen for at komme ind i det 21. århun-

drede. De var selvfølgelig på det rene med, at forholdene ikke var optimale, men modviljen var ikke så meget vendt mod amerikanernes tilstedeværelse i Irak som mod al-Qaeda's tilstedeværelse og terroristernes forsøg på at kvæle den demokratiske proces og dermed holde Irak tilbage fra den udvikling, der ellers ventede.

De så klart, at hvis dette valg gik godt, og man fik valgt en præsident og en grundlovgivende forsamling, og at det efterfølgende valg til senest december 2005, som skal give grundlag for pladserne i det nye parlament, også går godt, så kan betydningen af valgene ikke undervurderes. I så fald vil Irak være det første demokratiske land i hele Mellemøsten, bortset fra Israel.

De mere eller mindre udemokratiske regimer i regionen vil skide grønne grise, og de vil have grund til det, for valget vil give ny luft til befolkningernes ønske om at råde over eget liv. "Når irakerne kan, kan vi også!"

Alle undersøgelser af holdninger til demokrati i Mellemøsten viser, at befolkningerne ønsker dette, og med Irak vil man se et demokrati for første gang på arabisk jord. Mellemøstens arabere vil så opdage, at demokrati ikke kommer af sig selv, men efter en bevidst, politisk indsats, og at det ikke straks giver bedre levevilkår, samt at det på sigt også vil kræve en langt bedre ligestilling mellem landenes etniske, religiøse

og kulturelle mindretal, og ikke mindst mellem mand og kvinde, hvad der nok vil være det sværeste.

På den anden side får et irakisk demokrati en enestående chance for at følge i andre (hovedsagelig europæiske) landes fodspor, hvad angår økonomisk, kulturel udvikling. Demokratiet vil i sig selv frigøre økonomiske kræfter så store, at det vil sætte gang i andet end olieproduktionen. Som det er sket andre steder, fx Spanien efter Franco i 1976 og Portugal efter Salazar, vil den økonomiske udvikling og derefter også den kulturelle tage fart. Demokratiets styrke er også, at det nok er den politiske organisering, som bruger sine borgere bedst til gavn for samfundet.

Hvis EU så kender sin besøgstid, så skal der indledes et samarbejde med Mellemøstens første demokratiske arabiske land, et samarbejde der omfatter udveksling af varer og tjenesteydelser til fordel for begge, og til fordel for freden i den del af verden. Terrorismen vil have svære kår, for arabernes selvværd (og ære!) vil vinde ved det. Der vil blive skabt arbejdspladser, og den illegale og legale indvandring til Europa vil tage af.

Det er jo næsten for rosenrødt, det var irakerne på valgstedet godt klar over, men det var disse drømme, de havde. Nu havde de fleste også boet mange år i Danmark og havde vel tilegnet sig danske holdninger, måske uden at de var helt

klar over det. Man fornemmede en svag forskel i holdninger mellem dem og de irakiske regeringsrepræsentanter. De danske irakere virkede mere frie og åbne over for holdninger og argumentation, og man håbede næsten, at dette var en følge af en dansk påvirkning i demokratisk henseende.

Afslutning med kædedans

The International Organisation of Migration som stod for den logistiske afholdelse af valget, havde sørget for en kønsmæssig ligestilling således at ca. halvdelen af funktionærerne var mænd og halvdelen kvinder. Dette gentog sig for de 10 registrerings- og valgsteders ledere, og det gav ingen anledning til problemer. De tilknyttede mænd havde ingen problemer med at rette sig efter en kvindelig chef.

Apropos tørklædediskussionen i Danmark: Nogle af kvinderne var iklædt tørklæde og nogle tørklæde og chador. Det gav ikke anledning til problemer. Mænd registrerede sig lige gerne hos kvinder også hos dem med tørklæde og chador, og kvinder med tørklæde og chador lige så gerne hos mænd. På nogle valgsteder var stemningen så afslappet, at man kunne tillade sig vitser om dette.

Iraks etniske grupper var omtrent forholdsmæssigt lige repræsenteret blandt personalet. Der var arabere, kurdere og turkomaner, og grupper-

ne syntes at fungere godt sammen. Også de forskellige religioner var repræsenteret: shiitter, sunnitter (hovedsageligt kurdere) og zarathustra (kurdere) samt forskellige kristne og ikke-religiøse.

Der manglede formodentlig nogle sunni-arabere, men flere af deres ledere i Irak havde frarådet dem at deltage i valget, og det påvirkede måske også i mindre grad de herboende irakere. Ingen af disse forskelligheder gav dog anledning til problemer i Danmark.

Da valget om søndagen var ved at være afsluttet, brød kædedanse løs på kurdisk initiativ, men snart var også arabere og enkelte turkmaner med. Alle deltog i glædesdansen.

Hvis de danske irakeres tolerance

og vilje til at løse et fælles problem på fredelig demokratisk vis kan smitte af på situationen i Irak, og hvis det lykkes at trække de fraværende sunni-arabere ind i et politisk medansvar for et fælles Irak, så er der et lyserødt håb for Irak. For som en ung turkman sagde til mig: "Indtil nu har vi mest brugt de her (pegede på armenes biceps), nu har vi chancen og muligheden for at løse vores problemer ved at tale sammen. Det er bedre!"

Hvis det er resultatet af valget og af en dansk kulturpåvirkning, så står det ikke så ringe til, hverken for Irak eller for integrationen i Danmark.

Ole Richter er daglig leder af Den Danske Helsinki Komité for Menneskerettigheder.

Irak, Mellemøsten og den skeløjede elefant

Lasse Ellegaard

Andre scenarier til forståelse af reformer i
Mellemøsten – i særdeleshed krigen om olien,
krigen i Irak og krigen mod islam

En orientalsk fortælling handler om, hvordan en blind definerer en elefant, nemlig ved at føle sig frem. Får den blinde først fat om snabelen, er elefanten eo ipso snabel. Øre, hale, bug, stødtand ligeledes – hver især udgør mastodontens detaljer en helhed for den, der ikke kan overskue den i ét blik.

På samme måde opleves Mellemøsten ofte med bind for øjnene. Vores definition af “Mellemøsten” ud fra dens detaljer, gør os ikke altid klogere, men ofte lidt dummere. Men er Mellemøsten én elefant?

Regionens konflikter hænger sammen. Israels kolonisering af palæstinsenserne er fx en delårsag til angrebet på Irak i 2003, om end næppe den væsentligste (hvad jeg skal vende tilbage til). Det øgede pres på Iran omkring landets atomprogram har til formål at sikre Israels fortsat-

te overlegenhed som regionens eneste magt med kernevåben. Så er der Libanon-Syrien-problemstillingen, der sælges som libanesisk tørst efter demokrati, men som samtidig baner vej for eliminering af den sidste nabo-trussel, hvis vi et lille øjeblik ser bort fra Hamas, mod den jødiske stat.

Golfstaterne eksisterer i beskyttet velhaver-isolation, regeret af klan-dynastier og tilsyneladende løsrivet fra de traumer, der plager de folkerige arabiske stater. Men islamisk misnøje ulmer, og trues vestlige interesser – som i Saudi-Arabien – justeres kursen et par grader med lokalvalg, der ikke flytter noget afgørende.

Det fælles træk i forskelligheden er tre elementer: Islamisterne, Israel og olien. Og med olien den fremmede indflydelse. Elefanten er derfor i dårligt humør – pirrelig og fru-

streret af nyt seletøj, der for tiden kaldes "reformer". Men de udefra kommende interesser er, uanset seletøjets farve, fremdeles uændrede: Olien skal for det første flyde uhindret. For det andet skal Israel fremtidssikres. For det tredje skal politisk islam inddæmmes.

De tre elementer er sammenfiltrede i regionens krige, konflikter og borgerkrige om reformer og religion, om etniske og politiske forskelle, om territorium og besættelse, etc., og udspiller sig i et rum, hvor bundlinjen defineres udefra: Sikkerhed for de investeringer i regionens fossile brændstoffer, der er en forudsætning for fortsat vestlig velfærd. Den kan kun, lyder den gældende latin, tilvejebringes, hvis politisk islam rulles tilbage, og det israelske brohoved sikres.

Denne bundlinje er som regel usynlig i mainstream-mediernes dækning af regionen – fra krigen i Irak og den aktuelle transformation til demokrati, der er igangsat her og andre steder. Den tyrkiske talemåde om, at hvis du sover med en blind, vågner du op som skeløjet, falder én ind. Også fordi den beskriver vores og elefantens kollektive problem: Vi ser ikke det samme, når vi ser.

Reformer med fadderskab

For nogle uger siden deltog jeg i et seminar, hvor et panel bestående af intellektuelle med mellemøstlige rødder (nogle af dem endog med

bopæl i regionen), var rejst til København for at drøfte "Dilemmas of Democratization".

Det varede halvanden dag, og panelets enslydende melding lød, at demokratisering og reformer må komme "indefra". Kun selvgjort er velgjort. Vestligt/amerikansk diktat er ikke vejen frem, lød det.

Men da panelet fik stillet et spørgsmål, der forekom en anelse tricky og i øvrigt ikke var særlig præcist formuleret (det ved jeg, for jeg stillede det), nemlig om demokrati og reformer kunne fremmes ved brug af olievåbnet – ikke som i 1970'erne med boykot af Israels allierede – men med selektiv eksport, kontraheering i alternative valutaer og direkte koncessioner til fx de sydøstasiatiske vækstøkonomier, kort sagt mindsket afhængighed af USA – var svaret tilsvarende unison: Nej.

Ingen i panelet – en syrer, en jordaner, en palæstinenser, en iraner og to saudier (den ene var i øvrigt dr. Mai Yamani, datter af Sheik Yamani, Saudi-Arabiens magtfulde olie-minister i 1970'erne) – havde fantasi til at forestille sig tiltag, der kunne forveksles med en uafhængigheds-erklæring af amerikanske interesser. – Så længe olien flyder, er reformer kun mulige med amerikansk billigelse, lød den kollektive besked.

I dagene efter blev den melding bekræftet af rapporterne om "cederrevolutionen" i Libanon, initieret af mordet på Rafik Hariri, den tidligere sunni-premierminister, og vendt

mod Syrien, der siden borgerkrigens ophør har 14.000 soldater stående i landet som "garantistyrke". Demonstranterne i Libanon fik omgående støtte fra Det Hvide Hus, og ingen har undret sig over, at præsident Bush lige ud sagde, at syrerne skal være ude af Libanon inden maj, hvor der er valg.

Det anses for naturligt, at Bush, overhoved for en forbundsstat på den anden side af Atlanten, anviser retningen. Hans ærinde er ganske vist ikke libanesernes ve og vel, men et regimeskifte i Syrien, som for længst er annonceret af hans håndgangne mænd, bl.a. John Bolton, en neo-con i hans administrations bagland.

Hvad det lige skal erstattes med, står ikke klart. Som en syrisk forretningsmand, der bestemt ikke er system-tilhænger, sagde til en af mine gode bekendte: "Når Assad-familien er væk, vil folk sukke efter dens tilbagevenden. Islamisterne, der blev massakreret i Hama i 1982, står stadig på spring i Damaskus".

Delvist demokrati

Heller ikke Hosni Mubaraks beslutning om at acceptere "officielle" modkandidater ved forårets egyptiske præsidentvalg var kendt, da seminaret i København fandt sted. Men den bekræfter tesen om, at tingene flytter sig, når USA grynter. Mubarak er 76 og har hidtil nægtet at udnævne en vicepræsident. Hans

søn, Gamal, har i årevis været opfattet som arving til embedet. Men tiltagende amerikansk kritik af bl.a. Egyptens menneskerettigheds-politik samt en check på to mia. dollars årligt (heraf 1,3 til militæret), synes at have fået den gamle flyvergeneral på reformkurs.

Eller rettere: Halv reformkurs. En tilføjelse til forfatningen vil sikre, at Mubarak ikke får en modkandidat fra den eneste egyptiske opposition af betydning, Det Muslimske Broderskab. Som Harvey Morris, *Financial Times*' mand i Jerusalem, noterede: "Er delvist demokrati muligt? Er delvis graviditet?"

Ikke desto mindre: 11. september og den efterfølgende Irak-krig har i sidste ende, hvis man skal tro toneangivende mainstream-medier, sat en reformproces på skinner. Og selvom Saddam blev fjernet på et grundlag, der hverken holder juridisk eller moralsk, som end ikke byggede på halve sandheder, men hele løgne, ser de politiske resultater besnærende ud.

Pludselig er Mellemøstens demokratiske dissidenter i vælten – de af dem, der er på fri fod – efter at de i årtier blev ignoreret af Vesten. Regimer, der indtil forleden var døde over for krav om reformer, er kommet i bevægelse. Qatar og Saudi-Arabien er eksempler. Det er umuligt ikke at bemærke parallellen til Østeuropa i de sene 1980'ere.

Endnu medens dette skrives, går det stærkt. Men holder det? Eller er

de demokratiske tendenser og bevægelser blot endnu et røgslør for fortsat amerikansk hegemoni i dette lager for verdens energireserver?

Demokratiets dilemma: Olie-dollaren

Økonomer – ikke mange, men nogle – har peget på beskyttelsen af dollaren som den dybere dagsorden for Irak-krigen og USA's kursskifte over for autokratiske regimers politiske stagnation. Med præsident Bushs erkendelse i november 2003 om, at 60 års amerikansk støtte til "stabile" despoter har passeret udløbsdatoen, indvarsledes en ny epoke. Men indebærer den, at USA er rede til at acceptere alle reformer? Næppe.

Politiske reformer er ikke nødvendigvis lig med økonomisk uafhængighed. Og USA kan med et budgetunderskud på 437 mia. dollars i 2005, der kræver daglig tilførsel af to mia. dollars udefra, simpelt hen ikke tillade, at olien demokratiseres. I det stykke havde seminar-panelet i København en pointe: Så længe olien flyder er reformer "indefra" i Mellemøsten risikable, hvis de strider mod vitale amerikanske interesser.

Økonomerne har også en pointe: Angreb på dollaren som globalt betalingsmiddel for olie kan ikke tolereres i USA's aktuelle økonomiske situation. Så længe monopolet på verdens oliehandel er amerikansk, behøver USA blot at holde seddelpressen i gang for at finansiere egen olieimport, der i dag er på over 50

pct. af det samlede forbrug, fremskrevet til 90 pct. i 2020.

Sidegevinsten er, at resten af verden er bundet til dollaren som reservevaluta. Sådan har det været siden USA gik fra guldet i Bretton Woods. Men dollarens fald har skabt problemer for de sydøstasiatiske vækstlande, Kina, Japan, Sydkorea, Hong Kong og Taiwan, hvis centralbanker sammenlagt har hamstret i omegnen af 2000 milliarder dollars bare de sidste to år – altså fra umiddelbart før Irak-krigen. I sig selv tankevækkende. Japans centralbank ligger inde med 800 milliarder, Kina har lagret 600 milliarder og Hong Kong, Singapore, Taiwan og i øvrigt Indien er i nogenlunde samme situation.

Sivningen i dollarkursen, der er bevidst styret af amerikansk monetaristisk politik, giver de berørte centralbankchefer tynd mave. De bliver fattigere for hver gang et nyt kursfald viser sig på børsernes digitale lystavler.

Men de kan gøre meget lidt – de kan ikke sælge deres dollars for at købe fx euro, og det er risikabelt for dem at ophøre med at købe dollars, således som den sydkoreanske centralbank for nylig antydede som en mulighed. Solgte alle sydøstasiatiske centralbanker deres dollarbeholdninger på én gang, vil rystelserne få 1929-Wall Street-krakket til at ligne en skovtur. Alene den sydkoreanske prøveballon udløste et kursfald på 1,4 pct. *overnight*. Markedet er ner-

vøst, men så længe olien betales i grønne sedler, holder USA skruen i vandet.

Det irakiske dilemma

Irak illustrerer denne problemstilling. Med klodens næststørste kendte oliereserver var Saddams fascistiske styre i salveten som amerikansk klient. Iraks krig mod Iran blev støttet politisk og økonomisk, Donald Rumsfeld stak ham på næven som særlig udsending, amerikanske og europæiske firmaer leverede råvarer til hans kemiske og biologiske masseødelæggelsesvåben.

Det gik rigtigt godt indtil han overspillede sin hånd i 1990, da han naivt troede, han kunne gå på vandet og indlemme Kuwait som ny irakisk provins – og brækjern for en dominerende rolle i OPEC, hvis medlemmer (11) producerer 40 pct. af verdens olie.

Saddam – eller rettere hans befolkning – fik smæk i en ny krig, men han lærte ikke lektien. Udpint af sanktioner og politisk isoleret besluttede han at handle Iraks olie (og alle andre varer i FN-aftaleregion) i euro i stedet for dollars. Endnu en gang faldt hammeren, denne gang med 11. september som anledning, men ikke årsag.

Efter hans fald genopbygges Irak nu som demokrati med shia-muslimer i førersædet. Om det holder er mere end usikkert. Til gengæld er det helt sikkert, at udviklingen sker

under amerikansk overopsyn. Reformen “indefra” i den arabiske verden har ingen let gang på jorden, og irakerne har skuffet Bush ved i vidt omfang at stemme på klerikale (anti-amerikanske) shia-kandidater, der vil af med besættelsesmagten, frem for på folk, Washington havde anbefalet.

Så når mellemøstlige iagttagere spørges om demokrati-udsigterne i Irak efter valget 30. januar, udviser de mildt sagt behersket optimisme. At valgdeltagelsen var over de 60 pct. er fremstillet som stålsat irakisk vilje til at acceptere den vestlige version af Bushs “universelle værdier”, som han ynder at kalde sit projekt. Det holder ikke.

I hvert fald forekommer en anden analyse mere nøgtern – nemlig at Iraks shia-muslimske flertal på 60-65 pct. af befolkningen greb muligheden for at overtage sunni’ernes hidtidige magtmonopol og benyttede stemmesedlen som en form for amerikansk bistandshjælp til at nå dette mål.

At kurderne i nord stemte, og dermed var med til at legitimere valget som et nationalt anliggende, ændrer ikke billedet. For kurderne var valghandlingen blot en gestus – de havde mere kørende med valget til deres regionale parlament, som de anser for langt vigtigere. En “privat” afstemning, arrangeret sideløbende, viste at de ca. to millioner kurdiske vælgere ser frem til en selvstændig kurdisk stat. Autonomi i deres områ-

de, der til forveksling ligner en stat – om det så er med eget flag – er for længst etableret. De deltog i det nationale valg på politisk fribillet.

Indflydelsesrige sunni-muslimske grupper, der opfordrede til boykot af valget, har efter shia'ernes magt-overtagelse erklæret sig rede til at hoppe med på vognen og "samarbejde" om et forenet Irak. Men toget synes at være kørt. Og andre sunni'ers militære aktioner mod besættelsesmagten og det nye irakiske styre er ikke stilnet af efter valget. Snarere end demokrati og fremgang stirrer irakerne ned i borgerkrigens afgrund. Kun fire uger efter at også danske kommentatorer flæbede af demokratisk rørelse, blev 120 mennesker myrdet af selvmordsbomber i Hilla, en by i det sydlige Irak.

Andre dilemmaer

Alligevel ser både vestlige politikere og mellemøstlige eks-dissidenter muligheden for demokratiske reformer i stor skala, efter at valget i Irak lod sig afvikle i det hele taget. En kommentator i *Guardian* skrev således, at Osama bin Laden må finde sig i rollen som storsponsor for demokrati i den arabiske verden.

Det diskuteres seriøst, om Huset Saud, der har 22.000 prinser på fuld forsørgelse, er i stand til at garantere kongedømmets stabilitet uden at gennemføre substantielle reformer. Og de ledende prinser erklærer sig som reformvenlige samtidig med, at

ledende dissidenter, der for få måneder siden ytrede sig frit, afhentes af sikkerhedspolitiet.

En demonstration i december, der stort set kun blev refereret af tv-kanalen *Al Jazeera*, idet de saudiske myndigheder forbød vestlige bureauers lokale korrespondenter at referere, samlede 70.000 mænd og kvinder i Riyadhs gader med krav om reformer – men også med slagord mod USA.

Andre konflikter venter om næste hjørne. Syrien er som nævnt sat under øget pres, og Bashar Assad frygter det værste. Iran er presset af trusler om håndfaste repressalier, dersom deres atomprogram med beriget uran og plutonium, der også kan bruges til fremstilling af kernevåben, ikke sløjfes. Truslen om militær indgriben, amerikansk eller israelsk, flakser i CNN-frekvenserne som flagermus i skumringen.

Den historie fortjener selvstændig behandling, her skal det bare konstateres, at Iran selvfølgelig har det svært med at acceptere, at udefra kommende kræfter styrer deres udvikling af kernekraft. Mullah'erne fastholder deres suveræne ret til teknologisk udstyr, der også kan føre frem til produktion af bomben. Hvilket jo ikke er det samme, som at producere den.

Det ser altså i virkeligheden sort ud, men alligevel rungede optimismen under Bushs besøg i Europa i februar, hvor han både overkom at afvise tanken om et angreb på Iran

som "latterlig" og i samme sætning tilføjede, at "alle muligheder er på bordet". (Hvilken af mulighederne er mon den "latterlige", kan man spørge?)

En slags transatlantisk forståelse oven på uenigheden om Irak-krigen og bifald for sponsoratet af den sidste tilnærmelse mellem Israel og de moderate palæstinensere var turens gevinster.

Det sporedes i præsidentens joviale bondesmil, at han ser lys for enden af tunnelen. At dette lys i en mellemøstlig optik kommer fra et modgående tog, er en anden sag. For trods mediernes begejstring for udviklingen i Libanon, Egypten, Israel-Palæstina og snart også Syrien, er der stadig et stykke vej til de neo-konservatives utopi om et demokratisk, fredeligt Mellemøsten.

Bag jovialiteten sender Bush fortsat lokomotiver i modsat retning, sidst med udnævnelsen af viceudenrigsminister John Bolton til ny FN-ambassadør. Det var Bolton, der forsikrede israelerne om, at "efter Irak vil vi tage os af Syrien, Iran og Nordkorea".

Den optimisme, der også simrer i danske reaktioner, kan hurtigt vise sig som ønsketænkning.

Gennembrud i Israel?

Tag "gennembruddet" i den israelsk-palæstinensiske konflikt, som var salgsteksten til den mundtlige våbenhvileaftale i Sharm el Sheik 8. fe-

bruar, initieret af Yassir Arafats dødsfald, og efter et valg, der på direkteveier fra USA og Israel – og uden deltagelse af Hamas og Islamisk Jihad – banede vejen for den farveløse, men hæderlige teknokrat, Mahmoud Abbas (Abu Mazen), der er aldeles uden folkelig opbakning.

Et samtidigt lokalvalg i Gaza blev uden vanskelighed vundet af Hamas, som givet vil stille op, når – og hvis – det nuværende "gennembrud" åbner mulighed for frie og retfærdige valg uden israelsk militær tilstedeværelse.

Bortset fra, at man kan blive helt forpustet over antallet af "gennembrud" siden Oslo-aftalerne blev indgået i 1993, må det denne gang noteres, at våbenhvilen varede i 18 dage før en selvmordsbombe (angiveligt, men ikke bevisligt, sendt af Syrien) dræbte fem israelere i Tel Aviv. Våbenhvilen viste også, at "tilnærmelsens" kerne nu som før er, at palæstinenserne først udfører det beskidte arbejde med at rydde den væbnede modstand mod Israels besættelse, før der kan forhandles om noget som helst.

Fred mellem Israel og palæstinenserne indebærer, som nu afdøde Edward Said har formuleret det, Israels ret til at kontrollere de palæstinensiske områder, hvad enten de formelt er "selvstændige" eller "disputerede".

Det er tankevækkende, om end det er sjældent omtalt, at PLO siden 1988 flere gange har bekræftet aner-

kendelsen af Israel inden for 1967-grænserne. Israel har omvendt aldrig anerkendt, at de resterende 22 pct. af det tidligere britiske mandat-område er palæstinensisk. Israel har heller ingen fast statsgrænse – 1967-linjen er provisorisk.

Israellerne – hvad enten de styres af Sharon eller Shimon Peres eller Ehud Barak – har ingen intentioner om at indstille koloniseringen af hele det oprindelige Palæstina. De kriminelle bosættelser, der plastrer de besatte områder til, taler deres eget sprog. Og så længe det sprog tales, bliver der ikke fred. Ingen anden kontrakt mellem de stridende parter end 1967-grænsen vil være holdbar. Det har Israel ikke for nærværende hensigter om. Slet ikke med udsigten til en Hamas-styret stat som nabo. Og USA er selvsagt heller ikke ivrig efter at presse på.

Hvorfor ikke, når det nu kunne skabe ro i lejren blandt 1,2 mia. muslimer kloden rundt? Fordi den jødiske stat er pansernæven for enden af den amerikanske arm, og som sådan uundværlig som afskrækkende faktor.

Fra Condoleezza Rices udtalelser på hendes Europa-tur forud for Bush-besøget ved vi, at Israel er USA's nøgleallierede regionale stormagt. Men vi ved også, om ikke andet så fra en mand som Shimon Peres, at nøglen til hele det mellemøstlige konflikt-kompleks er en fredsaftale. Så såre den er på plads, vil despoter, emirer, mullaher og for

den sags skyld Osama bin Laden ikke længere have en bekvem undskyldning for at fastholde hele regionen i et jerngreb af terror og diktatur.

Masserne i den "arabiske gade", vil kræve folkevalgte parlamenter og præsidenter, konstitutionelle monarker og fri markedsøkonomi. De vil desuden frigøre deres kvinder og ophøre med at slå dem.

Geopolitiske dilemmaer

Denne synsmåde overser imidlertid et par geopolitiske kendsgerninger, der er mindst lige så vigtige.

De amerikanske krav om reformer i den muslimske verden er ikke kun dikteret af rollen som Israels beskytter og en pludselig omsorg for menneskerettigheder og retsorden i regionen. Og de er ikke kun en direkte følge af 11. september.

De er i høj grad også en konsekvens af de realiteter, der opstod efter Østblokkens sammenbrud i 1989-90, der tilvejebragte en åbning af den internationale økonomi med alle dens globale efterklange.

Den vigtigste blev, at EU viste sig som spiller på den globale bane, bakket op af en økonomisk styrke, der mageligt matcher USA's, og med en samlet befolkning på 450 millioner. Med Paris-Berlin-aksen som omdrejningspunkt etablerede EU egen valuta, euroen, i den hensigt at gøre den til ligeværdig reservevaluta og Europa til ligeværdig partner med USA.

En anden konsekvens af den ny verdensorden blev en acceleration i de østasiatiske økonomier, først og fremmest den kinesiske, der om få år vil indtage pladsen som verdens næststørste forbruger af olie, og som allerede nu er klodens næststørste omsætter af industrialiserede varer.

Kineserne køber ganske vist i vidt omfang på klods, men de køber stort og præsterer tocifrede vækstrater. Snart vil de også kunne købe våben i Europa efter 15 års embargo – der godt nok var symbolsk, men konkret nok til at irritere USA, der i givet fald skal forsvare Taiwan.

Det er i disse to perspektiver, EU's vækst som politisk aktør med egen valuta, der kan konkurrere med dollaren, og Kinas kommende position som økonomisk (og militær) stormagt, at Mellemøst-konflikterne, i særdeleshed Irak-krigen og Iran-balancen, og i anden række de israelsk-arabiske tilnærmelser, giver en anden og betydelig mere logisk mening.

Og tillige viser, at konflikten "Islam og Vesten" også er en stedfortræderkrig mellem verdens tre økonomiske centre: USA, EU og Sydøstasien – med Indien på sidelinjen. Denne krig har kun noget med demokrati at gøre i det omfang, reformer tjener strategiske overvejelser i USA og Vesten i øvrigt.

Det gør ikke demokrati mindre attraktivt, men det forklarer, hvorfor USA ikke har haft nogen interesse i at fremme det, før nu, hvor 11. september tvang dem til at se verden

med nye øjne. Og i øvrigt til at indskrænke demokratiet på hjemmebanen og tilsidesætte Geneve-konventionerne på udebanen. Det sidste med det resultat, at der rekrutteres flere islamiske fundamentalister end nogen sinde.

Følg pengene

Men altså: For at fatte en dybere baggrund for krigen mod Irak og USA's strategi i Mellemøsten overhovedet, er det hensigtsmæssigt at følge pengene. Et forløb ser sådan ud:

Saddam Hussein signerede sin egen undergang, da han i 1999 gik fra dollaren til euroen i alle forretninger under det *Oil for Food*-program, der blev bakset på plads med FN i 1996. Det skete angiveligt på opfordring af franskmændene, som han under sanktionsperioden plejede såvel politisk som økonomisk. Franske olieselskaber stod først i køen, når Saddam delte nye oliekoncessioner ud på forventet efter-sanktions-bevilling.

Rusland, Italien og Kina fik også andele af oliefelterne på lempelige vilkår, og Iraks hensigt var både at korrumpere de tre af Sikkerhedsrådets fem faste medlemmer, der i forvejen havde en interesse i at arbejde for sanktionernes ophævelse, og at afstraffe USA og Storbritannien, der fra sidelinjen måtte se ham uddele olie for milliarder.

På et tidspunkt blev sanktionerne

kun håndhævet i kraft af amerikansk/britisk nidkærhed i de relevante (i øvrigt korruptionsbelastede) FN-udvalg. Det syntes kun at være et spørgsmål om tid før de smuldrede helt – eller Irak blev bombet. Saddam spillede sit olie kort for at fremme det første og forhindre det andet.

For Rusland var interessen en gammel gæld på otte mia. dollars for våbenindkøb og en udvidelse af den interessesfære, der allerede omfattede Iran. Kina var interesseret i mindre afhængighed af OPEC-import, hvis pris-politik styres af amerikansk-saudiske aftaler. Kineserne vil være interessenter i stedet for kunder. Italien og Frankrig så en breche i USA's monopol på energi-valuta.

Dette scenario vakte selvsagt Washingtons mishag. Det er velkendt, at planlæggerne i Pentagon og State Department efter den kolde krigs ophør analyserede sig frem til, at Kina ville blive fremtidens rival.

Condoleezza Rice skrev fx en artikel i tidsskriftet *Foreign Affairs* umiddelbart før Bush blev valgt til ny præsident, hvori hun gjorde det klart, at USA måtte styrke båndene til Sydkorea og Japan for at imødegå Kinas nye trusselbillede.

I alle prognoser for amerikansk udenrigspolitik havde Kina indtil 11. september 2001 rollen som trussel-scenarion – faktisk var Condoleezza Rice netop den dag, 11. september 2001, på vej til at holde en forelæs-

ning om den amerikanske politik i forhold til Kina. Den blev aflyst.

Et blik på amerikansk militær tilstedeværelse i Centralasien bekræfter billedet. USA er militært til stede med tropper og baser i Afghanistan, Usbekistan, Kirgisistan og via NATO i Kazakhstan. I alt holder ca. 100.000 amerikanske soldater opsyn med olieforekomsterne omkring det Kaspiske Hav, der dog ikke er så vigtige længere (hvorfor olieledningen gennem Afghanistan er droppet – sammen med afghanerne). Dels for at holde et øje med det fjendtligt indede Iran. Men mest for at være på forkant med Kina, hvis vestgrænse de amerikanske styrker kan se med det blotte øje.

Desuden konkurrerer USA med russerne om et både højt profitabelt og strategisk vigtigt monopol på olietransporten fra Det Kaspiske Hav til udskibningshavne i Tyrkiet.

Det afgørende dilemma

Men det, der mere end noget andet gjorde det nødvendigt for USA at haste med en krig mod Irak – i strid med folkeretten og på bevidst løgnagtigt grundlag – var Saddams udskiftning af dollarøkonomien med euro-økonomi.

At Irak skulle knækkes var ikke nyt. Siden 1992 havde de neo-konservative, bl.a. Richard Perle og Paul Wolfowitz, anbefalet at overfalde Irak i et respons til den daværende forsvarsminister, Dick Cheney.

Planen vakte så meget postyr, at den blev dysset ned.

I 1996, da samme Richard Perle og andre prominente neo-konservative arbejdede som spindoktorer for Likud-kandidat Benjamin Netanyahu, udarbejdede de en udenrigspolitisk strategi til hans valgkamp, hvori militær intervention i Irak (og Syrien) indgik.

Murens fald og den ny verdensorden havde ifølge de neo-konservative skabt en ny situation, hvor også Kina spillede en rolle som ny udfordring. Deres energimotor havde tre cylindre: Israel, olien og ideologien. Deres time kom med 11. september, der fremskyndede planerne om at eliminere Irak. Men når angrebet kom så hurtigt og med så tynde begrundelser, at enhver med en trecifret IQ kunne se det pinagtige, var det af sikkerhedsøkonomiske overvejelser. Ingen anden forklaring giver mening.

Alligevel er dette aspekt temmelig overset, når krigens årsager diskuteres. Den har kostet USA ca. 380 mia. dollars, og man hører ofte argumentet, at dersom Bush blot ville have fat i Iraks olie og altså forhindre kinesere, russere, franskmænd og andre i at komme til fadet, havde det været billigere at give Saddam et tilbud, han ikke kunne afslå. Men Saddams beslutning i 1999 om at gå over til euro som betalingsmiddel tvang ifølge de ovennævnte økonomer – bl.a. australieren Geoffrey Heard – USA til at reagere militært.

Ganske vist rystede oliekyndige på hovederne, da Saddam skiftede valuta – euroen lå på det tidspunkt betydeligt under dollaren, og det lignede en rigtig dårlig forretning. Men efterhånden som den europæiske valuta steg og passerede dollaren, blev andre lande opmærksomme.

Russerne indgik nogle europæiske handler i euro; Venezuela, hvor præsident Hugo Chavez var under pres fra USA bl.a. på grund af oliebarteraftaler med Cuba, overvejede ifølge Heard det samme skridt; ligesom Iran, en betydelig olie-producent på verdensmarkedet, var fristet af euro-modellen.

Hvad der altså tegnede sig var begyndelsen til et brud på USA's monopol på dollaren som verdens olievaluta, der i sin tid blev aftalt mellem præsident Roosevelt og Saudi-Arabiens konge, Ibn Saud, og som blev bekræftet på det økonomiske topmøde i Bretton Woods i 1944, da dollaren erstattede guld som valutagaranti. Et brud med oliedollaren vil true et økonomisk korthus, hvor hver amerikaner – baby som olding – har 12.000 dollars i gæld som følge af et underskud på langt over 400 milliarder.

Irak-krigen handlede altså ikke kun om Saddam Hussein og hans uberegnelige diktatur, men var i lige så høj grad et opgør mellem dollaren og euro'en. Og hvor euro'en tabte, da George W. Bush reagerede efter amerikansk skik og brug: Med magt. Overbevist om, at den ameri-

kanske drøm om fred, fremgang og demokrati, er universel, og – med den højreradikale tænker Robert Kagans ord – at den kræver vilje til at sætte militær magt bag overtalelsen af andre. Med Irak-krigen beviste Bush, at han er klassisk amerikansk, og ser man på resultaterne, har Irak-krigen faktisk været billig.

Den amerikanske økonomi, som bunden vil gå ud af, dersom monopolet på verdens olievaluta brydes, blev reddet, og dollaren er igen verdens dominerende olievaluta. Det er sigende, at OPEC har krævet en garantipris på 50 dollars pr. tønde som kurssikring af fremtidige fald på valutamarkedet. USA sendte et klart signal til andre olieproducenter – Iran, Nigeria, Venezuela (og i princippet Norge), om at forblive i dollarkredsløbet.

USA har fået fuld kontrol over verdens næststørste oliereserver og endnu uopdagede potentielle olie-felter. Irak er ændret fra fjendtlig slyngelstat til venligtsindet klient, hvorfra USA i kraft af massiv militær tilstedeværelse kan reagere hurtigt på eventuelle problemer i såvel Iran som Saudi-Arabien – to af fremtidens problemkomplekser.

Amerikanerne har desuden mindsket den hidtidige militære afhængighed af Tyrkiet, som med en ny islamisk orienteret regering betragtes med skeptisk mistænksomhed i Washington, trods alle forsikringer om det modsatte.

EU – Bonn/Berlin – blev sat på

plads. EU er stadig den eneste økonomiske blok, der er USA jævnbyrdig i kapacitet, men må nu finde sig i også fremover at spille andenviolin. Yderligere betød krigen dybere splittelse i EU, eftersom Storbritannien, der ikke havde samme interesser i og med, at briterne står uden for ØMU'en, indtog rollen som USA's tætteste allierede.

Kina er indtil videre elimineret som aktør i det store spil om klodens fossile energi.

Alt dette gør Irak-krigen rationelt logisk. Om end ikke mere sympatisk. På den anden side: Magtspillets natur er ikke for de sarte.

Kilder:

Thomas Donnelly (red.): *Rebuilding America's Defence, The Project for the New American Century*, September 2000.

Marc Faber: *The Emerge of a New Economic, Financial and Geopolitical Order: Implications for Investors*, <http://www.gloomboomdoom.com>, 2005

Robert Kagan: *Paradiset og Magten*, *Gyldendal* 2003.

Edward W. Said: *From Oslo to Iraq and the Road Map*, *Pantheon Books*, 2004.

Paul Krugman: *The Great Unravelling*, *Penguin (Paperback)*, 2004.

Anders Lundkvist: *Den skjulte krig I Irak mellem Dollar og Euro*, *Samfundsøkonomen nr. 5*, 2003.

Geoffrey Heard: *Not Oil, but Dollars vs. Euro* <http://www.globalpolicy.org/nations/sovereign/dollar/2003/03oil.htm>, 2003

Michael C. Hudson: *Imperial Headaches: Managing Unruly Regions in an Age of Globalization*, *Georgetown University*, 2002 (og *Syddansk Universitetscenter*).

Lasse Ellegaard er journalist med speciale i Mellemøsten og Tyrkiet. Han har boet i regionen siden 1995.

En arabisk union: Den Frugtbare Halvmåne

Said Aburish

Ideen om at genskabe Storsyrien er formentlig den fornuftigste plan for at forene arabiske lande og den mest lovende med hensyn til at integrere Israel i regionen og bringe den arabisk-israelske konflikt til ophør

Den gamle ide om at skabe én føderation bestående af Irak, Syrien, Jordan, Palæstina og Libanon er genopstået som en langsigtet løsning på disse landes problemer. I tilgift ser ophavsmændene en mulighed for at ideen kan skabe en ramme der også indbefatter Israel, og dermed en løsning på den arabisk-israelske konflikt.

Det føderale system man forestiller sig, skulle låne fra det amerikanske og det schweiziske. Mere relevant skulle det dykke ned i regionens egen historie for at genoplive det Osmanniske Riges system med provinser. Resultatet ville blive et system med helhedens styrke og frihed for delene. Unionen i sig selv skulle være hellig, og dens autonome dele skulle udtrykkeligt nægtes

ret til at træde ud. Men retten til at omdefinere og forandre sig er iboende, og den indehaves af delene.

At genskabe Storsyrien – den geografiske enhed vi nu kalder Den Frugtbare Halvmåne – er formentlig den fornuftigste plan for at forene arabiske lande – den der aldrig har været prøvet, og den ubetinget mest lovende med hensyn til at integrere Israel i regionens politiske liv og bringe den arabisk-israelske konflikt til ophør. Planen har været under overvejelse siden afslutningen på Første Verdenskrig, da Storbritannien og Frankrig skabte 14 lande ud af områder, der engang hørte under det Osmanniske Rige; men planens modstandere har altid haft større indflydelse internationalt end dens tilhængere.

Ideen er blevet blokeret på internationalt plan – og ikke fordi der manglede opbakning fra indbyggerne i regionen. Dette gælder specielt befolkningerne som opbyggede de lande, der var der før Israel dukkede op i 1948. Men ideen kan let udvides til også at omfatte Israel. Hvis Israels grænser og religiøse identitet garanteres, vil det kunne indkassere samme økonomiske og politiske fordele som vil tilflyde de andre. Israel vil få mere end varig fred – det vil gå fra at være en uønsket fjende til at blive en integreret del af det fremtidige Mellemøsten.

Den fælles historie

En række politiske og økonomiske forhold taler for den grundlæggende ide at forene disse lande i en større enhed. Historisk dækker de et område som oftere end andre dele af den arabiske verden har været forenet, befolkningerne har samme skikke, og de taler samme arabiske dialekt, som er forskellig fra den der taler i Egypten og på Den Arabiske Halvø. De er på nogenlunde samme økonomiske udviklingsniveau – og deres sociale struktur ligner hinanden.

I tillæg har befolkningerne samme sindelag og forventninger til fremtiden. Palæstina-problemet er fx vigtigere for dem, end det er for egypterne, og mange veluddannede i disse lande støtter en moderat form for socialisme.

Ideen om Den Frugtbare Halvmåne har også den klare fordel at være en folkelig ide og som sådan udtryk for et demokratisk ideal. Den har aldrig været en politisk ide udtænkt med det formål at tjene politikeres personlige ambitioner; i modsætning til andre ideer er den udsprunget og godkendt af folket. Tænk bare på at befolkningerne i de lande der skulle udgøre Den Frugtbare Halvmåne, allerede henviser til området med det navn.

Landenes struktur og befolkningernes modsvarende ambitioner har i løbet af de seneste 50 år skabt både tilhængere og modstandere af ideen. Den repræsenterer faktisk et af de få tilfælde, hvor såvel modstandere som tilhængere har stølet på en fuldkommen logisk politisk argumentation til støtte for deres holdning. Den var ikke en gammeldags ide hentet fra stammesamfundet; ideen har krævet grundig analyse af hvad det vil sige at være en nationalstat. Om noget var det en forsømt ide, især hvis man skal dømme efter regeringernes støtte til den. Det er indlysende at ideer der appellerer til folket, truer diktatorers opbygning.

Uden for regionen er det først og fremmest briterne der har støttet ideen om Den Frugtbare Halvmåne, og det især af egoistiske grunde. Briterne ønskede at den foreslåede enhed skulle være et kongedømme under det hashimitiske dynasti (den jordanske kongeslægt, red.) – deres gode venner siden den legendariske

Lawrence of Arabia i 1917 skabte en alliance mellem hashimierne og briterne.

Det var en måde indirekte at fremme britisk regionalt overherredømme på. Og det var begyndelsen på den interessekamp der har afgjort og formet fremtiden for Storsyrien-området. De andre magter der kæmpede for indflydelse, især Frankrig og USA, var modstandere af den britiske ide, fordi den var britisk. De udenlandske magters eneste interesse var at fremme deres egen indflydelse. De følte ingen forpligtelse til at fremme demokrati, og de så ikke situationen som en mulighed for eventuelt at overføre magten til dens retmæssige ejere – araberne.

Briterne vidste at nogle af landene grundlæggende var ustabile, fordi de ikke var økonomisk levedygtige eller geografisk fornuftige. Ifølge briterne ville en stabil Frugtbare Halvmåne gavne alle de berørte: de enkelte lande i 'halvmånen' og andre der var interesserede i områdets stabilitet, inklusive olieselskaberne.

Et nyt forsøg

Da briterne i 1950'erne gjorde et seriøst forsøg på at skabe Den Frugtbare Halvmåne, var det amerikanerne som stod i spidsen for de vellykkede – åbenlyse og tilslørede – politiske aktioner mod planen, og som forhindrede at den blev gennemført. Og de gjorde det, fordi deres to yndlingsallierede i regionen – Israel

og Saudi-Arabien – var modstandere af den. Begge lande så Den Frugtbare Halvmåne med omkring 40 mio. indbyggere og rig på olie som en trussel mod deres stilling.

Huset Saud der gennem århundreder havde konkurreret med hashimierne, kunne ikke acceptere en stærk hashimitisk stat. Fordi hashimierne med rette kunne påberåbe sig at nedstamme fra profeten, var det muligt at de kunne fordrive opkomlingene i Huset Saud.

Og det sidste israellerne havde brug for, var et stærkt arabisk land mod øst. Egypten mod vest repræsenterede en betydelig trussel, og Israel frygtede at skulle stå over for det samme i øst og blive nødt til at udkæmpe en krig på to fronter.

USA støttede naturligvis vennerne i Israel og Saudi-Arabien uden særlig hensyntagen til mulige fordele for araberne og resten af verden. I begyndelsen af 1950'erne kunne Storbritannien ikke hamle op med dets allierede fra Anden Verdenskrig, og USA's splittelsespolitik dominerede. Frem for alt havde USA der opererede gennem CIA, penge, og de blev brugt til at lægge hindringer i vejen for Storbritannien. CIA stod bag tre kup i Syrien, i alle tilfælde fordi syrerne havde valgt en regering, som ville forene Syrien og Irak og bruge unionen til at tiltrække andre stater.

Ideen var ikke kun populær i befolkningen, også adskillige partier og politiske ledere tog den til sig. *Partie Populaire Syrian* (PPS) gjorde

gennemførelse af denne union til hjørnestenen i dets politiske program. De fleste andre politiske partier støttede ideen, dog uden PPS's fanatisme, og det samme gjorde flertallet af stormagterne. De berørte lande var tilhængere; palæstinenserne lagde fx vægt på at betegne sig som 'Sydsyrien' og som sådan en del af Storsyrien. Alle partier i Irak var tilhængere, og i Libanon støttede selv kristne grupper ideen.

Den jordanske udenrigsminister Wasfi Tel, en af de mest pletfri politikere i Mellemøsten, var tilhænger af unionen. Han mente at Storarabien bestod af fire naturlige geografiske områder: Den Frugtbare Halvmåne, Den Arabiske Halvø, Egypten og Sudan og endelig Nordafrika. En række arabiske ledere og politikere, hvoraf ikke alle besad Tels intellekt og moral, delte hans opfattelse, heriblandt Huri Said, mangeårig irakisk premierminister; druserlederen, prins Shakib Arslan; Syriens første premierminister, Saadeddine Ja'abari; og ingen ringere end prins Faisal, konge af Syrien og siden Irak.

Den mest vedvarende og effektive modstand mod Den Frugtbare Halvmåne er kommet fra Israel, der var modstander af enhver form for samarbejde mellem de arabiske stater, og som betragtede dette forsøg på at skabe delvis arabisk enighed som både realistisk og truende.

Ud over at bruge sin indflydelse på USA og overtale dem til at tage del i modstanden mod planen gjor-

de Israel sit yderste for selv at bringe ideen om Den Frugtbare Halvmåne i miskredit.

I 1960'erne og 70'erne støttede de oprørske kurderes kamp mod de centrale irakiske myndigheder; og de brugte utvivlsomt penge på at sprede det rygte i Kuwait at virkeliggørelsen af Den Frugtbare Halvmåne ville bringe landets velstand i fare på grund af overførsler til fattige palæstinensere og jordanere.

De lokale modstandere af ideen, amerikanerne, israelerne og Saudi-Arabien sejrede, selvom den ud over de tidligere nævnte også var blevet støttet af ingen ringere end præsident Hafez Assad, som regerede Syrien fra 1970 til 2000. Mest ihærdigt havde irakerne dog støttet ideen, men det sluttede, da den irakiske hær væltede kongedømmet. I stedet gik Syrien sammen med Egypten i en urealistisk union.

Planen genoplives

Årsagerne til at ideen om Den Frugtbare Halvmåne er blevet genoplivet, er den aktuelle muslimsk-arabiske konfrontation med Vesten samt det forhold at den arabisk-israelske konflikt er gået i hårdknude. Endnu vigtigere er det måske at ideen har vundet tilhængere blandt embedsmænd i det amerikanske udenrigsministerium, fordi alle andre scenarier virker håbløse.

Den nye plan for Den Frugtbare Halvmåne – der ganske vist stadig er

i sin vorden – er undfanget af palæstinensiske intellektuelle, som har fået støtte fra nogle israelske intellektuelle. Begge sider tror på det tilrådelige i at indbefatte Israel i Den Frugtbare Halvmåne, efter at have givet det passende garantier for at den jødiske identitet ikke undergraves. Accepten af Israel vil ifølge dem fremme grænseaftalerne og lette ud-sigterne til at integrere Israel i regionen. Det er lettere for en stor union som Den Frugtbare Halvmåne at give Israel plads end for en ganske lille palæstinensisk enhed.

Den Frugtbare Halvmåne vil selvfølgelig også løse problemet med shiitisk dominans i Irak og risikoen for en iransk-irakisk alliance mod Vesten, idet befolkningerne i de andre lande hovedsagelig er sunnitter. Disse landes iboende ustabilitet ville være overvundet, og en eventuel omfordeling af velstanden ville forbedre forholdene i fattige lande som Jordan og hvad der er tilbage af Palæstina. Hvad angår økonomisk potentiale og plads ville Irak være i stand til at tilbyde de palæstinensiske flygtninge et hjem.

Dette udsagn med dets forslag til fred er ikke så usandsynligt som det lyder. Israelere som gennem årene har beskæftiget sig med det vitale spørgsmål om deres lands stilling i Mellemøsten, har altid måttet tage udsigten til en regional union i betragtning. Blandt de første der overvejede denne mulighed, var Israels anden premierminister, Moshe Sha-

rett, men han var også en ægte tilhænger af fred og langt forud for sin tid.

Og man må ikke glemme at allerede prins Faisal Hussein, senere konge af Irak, diskuterede muligheden for at integrere Israels jøder som en autonom israelsk del af en forenet arabisk Frugtbare Halvmåne.

At indbefatte Israel ville fjerne de væsentligste grunde til USA's modstand. Hertil kommer, at USA's overbevisning om at de behøver Saudi-Arabien og dets olie, ikke er så stærk som tidligere. En større enhed kan desuden tage fat på de problemer i de forskellige lande, der ikke kan løses individuelt. Og frem for alt er USA nødt til at finde en vej ud af det kaos som det befinder sig i i Irak, og en ny tilgang til at løse problemerne i Mellemøsten.

Der findes simpelthen ikke en enkelt ide som medfører flere fordele, end ideen om Den Frugtbare Halvmåne.

Said Aburish er journalist og forfatter, født i landsbyen Bethani, øst for Jerusalem. Han er en af få arabiske skribenter, der skriver fra en uafhængig platform. Han har arbejdet for Los Angeles Times, New Statesman, Washington Post, Daily Mail, Middle East Report, Radio Free Europe, BBC, Jyllands-Posten samt en række arabiske dagblade og tidskrifter.

Oversat fra engelsk af Brita Vibeke Andersen.

Fransk udenrigspolitik er først af alt EU-politik

Ulla Holm

Frankrig vil ikke altid gå imod britisk-amerikansk udenrigspolitik, men det vil være modstander, hvis de to ikke tillader, at Frankrig arbejder for en multipolaritet, der bygger på en europæisk forsvars- og udenrigspolitisk identitet

Den 29. maj 2005 skal de franske vælgere til folkeafstemning om den europæiske forfatningstraktat. Afstemningsresultatet kan blive en rigtig gyser for EU's fremtid, for der er risiko for at det bliver et nej. Præsident Chirac har derfor ikke på noget tidspunkt været en varm fortaler for en folkeafstemning. Han har foretrukket en parlamentsratificering. Men både højre – og venstrepartier pressede ham til at afholde folkeafstemning.

I løbet af efteråret 2004 og i begyndelsen af 2005 faldt tilslutningen til et ja stille og roligt. I september 2004 viste en meningsmåling 64% for et ja. I februar 2005 var tilslutningen nede på 59%, og i marts har flere meningsmålinger vist et flertal for at stemme nej til forfatningstrak-

taten. Det har fået senatets formand, Christian Poncelet, til at advare mod risikoen for et "omvendt Maastricht" afstemningsresultat. Dermed henvises der til det overraskende lille ja til Maastricht-traktaten ved folkeafstemningen i september 1992. Kun 51% sagde ja ved folkeafstemningen om Maastricht-traktaten. Op til folkeafstemningen havde meningsmålingerne ellers vist, at ca. 65% var for et ja. Nej'et kom fra "det dybe" Frankrig: fra landmænd, småhandlende, arbejdere og arbejdsløse, der alle følte sig truet i deres sociale og kulturelle identitet. Det var et nej, der gik på tværs af de traditionelle højre-venstreskel.

Afstemningen i maj 2005 kan blive et nej, hvis ikke det lykkes den politiske elite og regeringen at af-

koble spørgsmålet om Tyrkiets fremtid i EU fra afstemningen om den europæiske forfatningstraktat. Desuden kan afstemningsresultatet blive præget af den indenrigspolitiske situation, som ikke er gunstig for præsidenten og den borgerlige regering.

Privatisering af nogle af de største statslige virksomheder – bl.a. energigiganten EDF (*Électricité de France*) – står på regeringens dagsorden i 2005. Tusindvis af ansatte frygter derfor at blive fyret. Hertil kommer, at arbejdsløsheden er på ca. 10 pct. – en af de højeste i EU.

Siden præsident Chirac blev genvalgt i 2002 har arbejdsløsheden været det vigtigste problem for vælgerne. Den var en vigtig årsag til, at højrepartierne led nederlag både ved regionalvalget og valget til Europa-Parlamentet i 2004. Og foråret 2005 kan vise sig at blive hedt for regeringen og Chirac.

Det skyldes ikke mindst, at regeringen er kommet med et lovforslag, der kraftigt slækker på reglerne om 35 timers-arbejdsugen, som venstrekoalitionsregeringen fik lovfæstet i 1998. Lovforslaget udløste demonstrationer i de større franske byer den 7. februar 2005.

Medierne skønnede, at ca. 300.000 var ude i gaderne. Demonstranterne protesterede ikke alene mod ophævelsen af 35-timersugen. Mange demonstranter koblede også et nej til lovforslaget sammen med et nej til forfatningen. De sagde nej til et liberaliseret Frankrig og EU.

I stedet ville de have en fransk socialstat og et socialt EU.

Europapolitik er indenrigspolitik

Der er godt gang i de europapolitiske slåskampe i Frankrig. Og kampene bliver ikke mindre ophedede af, at partilederne stirrer stift hen imod præsidentvalget i 2007, hvor præsident Chirac vil være 74 år. Meget tyder på, at han har lyst til at fortsætte. Dels fordi hans popularitet er forbløffende stabil til trods for de sociale protester. Disse rammer først og fremmest regeringen og ikke præsidenten. Dels fordi han kan se frem til en anklage for korrupsion, hvis han ikke fortsætter som præsident. Han er så ikke længere beskyttet af den præsidentielle immunitet.

Hvis han går, står flere præsidentkandidater klar i kulissen. Den populære tidligere indenrigs- og finansminister, Nicolas Sarkozy, står på spring. Han er en alvorlig trussel for præsident Chirac, især efter at han i efteråret 2004 blev formand for det gaullistiske parti *UMP*, som ellers er blevet anset for at være "præsident Chiracs parti". Det kan nu meget vel være, at det skal kaldes "Sarkozys parti".

Blandt socialisterne er der givetvis flere, der ønsker at komme til det præsidentielle fad. Tidligere statsminister Lionel Jospin, som har siddet tavs i et muligt præsidentielt venteværelse siden sin afgang i 2002, er stadig den mest populære blandt de

socialistiske vælgere. Han har ikke meldt ud, men det kan være, at han opstiller. Også den tidligere statsminister Laurent Fabius går rundt med en lille præsident i maven. Desuden nævnes hyppigt parlamentsmedlemmet Ségolène Royal, som nu også er præsident for regionalrådet i Poitou-Charentes, hvor hun ved regionalrådsvalget i 2004 slog selvste statsminister Jean-Pierre Raffarin. Hertil kommer så yderligere, at det yderste højre, *Den Nationale Front*, givetvis opstiller le Pen. Og hvis ikke ham, så hans datter.

Alle partierne er enige om, at social udstødning er det største problem i Frankrig. Men de er uenige om midlerne til bekæmpelse heraf. Den yderste højre- og venstrefløj samt kommunistpartiet, *PCF*, er fortalere for stærk statsinterventionisme på nationalt niveau i kampen mod hvad de anser som tøjlesløs europæisk liberalisme. Det gaullistiske parti, *UMP*, er splittet mellem at ville tackle problemet på nationalt niveau eller på EU-niveau. Den liberale og kristendemokratiske koalition *UDF* samt socialistpartiet, *PS*, er derimod enige om, at løsningen findes på EU-niveauet.

I spørgsmålet om et ja eller nej til den europæiske forfatningstraktat er de tre vigtige partier *UDF*, *UMP* og *PS* internt splittede. På *UDF*'s partikongres i januar 2005 var der dog enighed om at stemme ja. Partiledelsen skønner til trods herfor, at mellem 10 og 20% af partimedlem-

merne er nej-sigere, fordi disse vil *mere* EU ligesom nej-sigerne inden for *PS*. Hvad angår *UMP*, så har både Chirac og Sarkozy erklæret, at de går ind for et ja til afstemningen. Men det er langt fra sikkert, at partiet vil følge denne opfordring. Det er primært pga. den stærke gaullistiske modvilje mod at overføre statslige kompetencer til overnationale instanser.

Socialistpartiet *PS* er også splittet, men det af helt andre årsager end *UMP* og *UDF*. I *PS* udspiller kampen sig mellem dem som siger nej, fordi de vil have *mere* EU, end traktaten lægger op til, og dem som siger, at traktaten kan forbedres hen ad vejen, blot alle de europæiske socialdemokrater står sammen om en fælles europavision. Pga. denne splittelse besluttede partiets ledelse, at der den første december 2004 skulle afholdes urafstemning blandt medlemmerne.

Præsident Chirac betragtede denne afstemning som uhyre vigtig, fordi *PS* for tiden nyder relativ stor tilslutning blandt franskmændene. *PS* vandt således 19 af Frankrigs 20 regioner ved regionalvalget i foråret 2004. Ved det europæiske parlamentsvalg i juni 2004 blev *PS* den største stemmesluger af alle de opstillede franske partier. Det var derfor vigtigt for Chirac med et ja fra *PS*.

Chirac kunne ånde lettet op efter urafstemningen i *PS*. 59% støttede François Hollandes opfordring til at

stemme ja ved folkeafstemningen i 2005. Partiets "nr. 2", nej-sigeren Laurent Fabius, led nederlag. Men 40% nej-sigere er ikke sådan at kimse af. Derfor har ledelsen besluttet at stille medlemmerne frit ved folkeafstemningen i 2005.

Socialistisk debat

Op til urafstemningen udbrød en veritabel bogkrig mellem nej-sigere og ja-sigere i PS. Laurent Fabius og Dominique Strauss-Kahn, to store "elefanter", som politiske ledere kaldes i Frankrig, udgav på samme tid hver deres bog om, hvorfor de ville stemme henholdsvis nej eller ja til den europæiske forfatningstraktat. De to herrer er enige om, at det er nødvendigt med *mere* EU. De vil begge have stadig flere nationale politikker op på EU-niveau. Deres argumenter for *mere* EU er desuden næsten identiske.

Men argumenterne fører til forskellige politikanvisninger, fordi de er uenige om hvorvidt det europæiske glas er halvt fyldt eller halvt tomt, hvad angår udviklingen hen mod et socialistisk EU, som kan tage kampen op mod liberalisterne.

De er begge tilhængere af et mere effektivt og demokratisk EU, som sætter social retfærdighed og solidaritet i centrum. De peger begge på, at den Europæiske Centralbank ikke blot skal tage hensyn til prisudviklingen, men også til vækst og beskæftigelse. De er også enige om flertals-

afgørelser på det sociale område og arbejdsmarkedsområdet. De vil alle have indført en fælles europæisk mindsteløn. De går ind for skatteharmonisering for at forhindre udflytning af virksomheder til lande med billig arbejdskraft og lav selskabsskat. EU skal være en økonomisk enhedsaktør, som har magt til at stille sig op mod andre magter så som USA, Kina og Japan. Fra EU skal der således føres stærke statspolitikker, som kan gå imod den globale liberalisering.

Laurent Fabius mener, at kun en genforhandling af indholdet af den europæiske forfatningstraktat vil kunne bringe EU på den rette vej. Dominique Strauss-Kahn mener derimod, at det først skal være et ja. Efter Europa-Parlamentsvalget i 2009 bør man så overveje, om EU skal have en ny forfatning.

Højre- og venstrefløjstortalerne for et ja frygter, at et nej til den europæiske forfatningstraktat vil betyde et farvel til Frankrigs vision om sig selv som den eneste europæiske aktør, der har en politisk vision om fremtidens EU.

Et stærkt EU og et stærkt Frankrig er i deres optik én og samme sag. EU og Frankrig fusionerer, fordi EU fremstilles som en integreret del af fransk politisk identitet, og fransk politisk identitet er nødvendighed for at EU kan få et politisk bankende hjerte. Dvs. at Frankrig ikke kan (over)leve uden EU, men EU kan heller ikke (over)leve uden Frank-

rig. Ifølge ja-sigerne vil et nej derfor kaste Frankrig ud i en gigantisk udenrigspolitisk identitetskrise og EU ud i politisk udvanding, fordi EU kommer til at mangle den franske politiske vision for EU. Modstanderne inden for *PS* vender disse argumenter på hovedet: Et ja vil betyde, at Frankrig og EU begge vil blive svage aktører uden en stærk udenrigspolitisk identitet, fordi forfatningstraktaten ikke sikrer EU en stærk identitet.

Det er ikke til at forudsige, hvad udfaldet af folkeafstemningen bliver. Hvis franskmændenes utilfredshed med regeringen fortsætter med at vokse, ja så er der risiko for et nej. Hvis denne utilfredshed desuden kobles til spørgsmålet om Tyrkiets mulige fremtidige medlemskab – ganske vist om mange år – ja så forøges risikoen yderligere. Der er vist ingen tvivl om, at Chirac og ja-sigerne ryster på deres politiske hænder.

Åh, Tyrkiet

Tyrkiet er ikke til at komme uden om i den franske politiske debat om den europæiske forfatningstraktat. De ledende politikere gør sig store anstrengelser for at afkoble Tyrkietspørgsmålet fra folkeafstemningen om forfatningen. Men det springer konstant frem som en trolde af en æske.

Det gør det, fordi en stor del af den franske befolkning af forskellige årsager er imod et fremtidigt tyrkisk

medlemskab af EU. En opinionsundersøgelse i februar 2005 viste, at 57% af franskmændene var imod tyrkisk medlemskab af EU. Kun 28% var for (*Nouvel Observateur*, 11.2.2005). Denne udbredte modvilje har splittet partierne på kryds og tværs, hvad der yderligere komplicerer kampagner for henholdsvis ja og nej til forfatningstraktaten. Et ja til forfatningstraktaten udløser ikke automatisk et ja til Tyrkiet. Et nej til forfatningstraktaten resulterer heller ikke automatisk i et nej til Tyrkiet.

I *PS* anbefaler François Hollande således et ja til Tyrkiet, hvor Fabius derimod siger nej. Lederen af *UDF*, François Bayrou, opfordrer til et nej, men siger ja til forfatningen. Chirac siger højt og tydeligt ja, hvor partilederen, Nicolas Sarkozy, siger nej, men ja til forfatningen. Det yderste venstre siger ja, og det yderste højre siger nej.

Denne forvirring samt deraf følgende ophidsede interne partidebatter fik næring, efter at Chirac, statsminister Jean-Pierre Raffarin samt udenrigsminister Michel Barnier havde underskrevet den europæiske forfatningstraktat den 29. oktober 2004.

Straks efter underskrivelsen erklærede Chirac, at det var nødvendigt at foretage visse franske forfatningsmæssige ændringer for at tilpasse den franske forfatning til den europæiske forfatningstraktat. I februar 2005 vedtog senatet og parlamentet de ønskede ændringer.

En af disse ændringer drejede sig om fremtidige EU-udvidelser. Det lykkedes nej-sigerne at skabe så megen debat, at der blev indføjet en paragraf om afholdelse af folkeafstemning før ratificering af fremtidige udvidelsestraktater. I princippet kan denne paragraf derfor også anvendes i forhold til Rumæniens og Bulgariens mulige medlemskab fra 2007. Det vil sige, at der er sat en potential stopklods for yderligere udvidelser.

Alle de store partier deler uviljen mod EU-udvidelser. De har ikke på noget tidspunkt været varme tilhængere af Øst-udvidelsen. Det er de heller ikke hvad angår de fremtidige mulige udvidelser. Denne modvilje mod udvidelse, som også har været et fremherskende argument mod Tyrkiets mulige fremtidige medlemskab, hænger sammen med den måde, størstedelen af den politiske elite tænker EU på. Ligeegyldigt om det drejer sig om højre- eller venstrefløj, så taler begge om nødvendigheden af, at EU bliver en stærk magt – oven i købet en mangedobler af magt.

De politiske partier, der ønsker mere EU, fordobler det franske statsbegreb på EU-niveau. Og da fransk politik handler om statspolitik, om en magtfuld og sammensvejet aktør, hvis formål er at formulere store projekter, der både strukturerer bevdstheden, kulturen, økonomien og sikkerhedspolitikken, er det ikke overraskende, at det fordoblede

franske statsagtige EU-koncept tænkes som et stærkt politikcenter, hvis politikker skal stråle ud mod andre centre og andre lande. Et center, der har klare grænser og demarkationslinjer over for andre lande for at fastholde sin rolle som storpolitisk aktør.

Denne magtkerne er derfor vanskeligt tilgængelig for andre lande. De kan ikke bare snige sig ind ad bagdøren i økonomisk eller politisk henseende. Adgang til klubben gives kun, hvis centrets magt ikke udviskes. *Solkongen* skal herske fra et sted, hvor der er kontrol over de franske/europæiske statsanliggender, hvorfra forsvarsidentitet, økonomisk mobilisering over for USA, Japan og Kina, civilisationsværdier samt statusanerkendelse i verden strømmer ud.

De franske politikere der ønsker et stærkere EU, har derfor siden udvidelserne startede været fortalere for, at politiske reformer skal komme før økonomiske. Først politik så økonomi for at forhindre at EU bliver et "angelsaksisk frihandelsmarked" uden et stærkt politisk center. Denne logik tilsiger derfor en stærk kerne, hvortil nye lande adderes i koncentriske cirkler, som er objekt for den stærke kernes politikker. Det var Mitterrands EU-koncept, og det er stadig det dominerende.

Siden Murens fald og siden de store udvidelsesbølger startede, har tilhængerne af et statsagtigt EU været bekymret for, at Frankrigs rolle som designeren af et stærkt EU var ved at

være en saga blot. Da den franske politiske elite desuden er præget af en realistisk magtbalance-tilgang til international politik, er den i allerhøjeste grad optaget af geopolitiske magtforskydninger i Europa.

Ethvert nyt stort land, der får adgang til EU – så som Polen – opfattes som potentiel trussel mod det stærke EU, som set ud fra en fransk optik helst skulle “styres” af den fransk-tyske motor.

Enhver magtforskydning bekæmpes med næb og klør. Det være sig spørgsmålet om stemmevægte i EU’s ministerråd – hvad der var tydeligt under forhandlingerne om Nice-traktaten – eller spørgsmålet om optagelsen af nye medlemmer. Chirac hilste selvfølgelig de seks nye lande hjerteligt velkommen den første maj 2004. Men i april havde Chirac udtalt: ”Der er grænser for udvidelse. Rumænien og Bulgarien kan måske blive medlemmer. Men derefter må vi så se, hvad der kan lade sig gøre” (*Libération*, 8.4.2004).

Ideen om naboprogrammer

I december 1999 anerkendte Det Europæiske Råd Tyrkiet som kandidatland. Der blev dog ikke indledt konkrete tiltrædelsesforhandlinger, da Tyrkiet ikke opfyldte den politiske del af københavnerkriterierne. Siden da har den franske politiske elite forsøgt at udtænke en institutionel løsning på, hvad der anses som det tyrkiske problem.

Først lancerede Frankrig ideen om, at Tyrkiet skulle være med i den europæiske konference, som skulle være en slags venteværelse for mulige fremtidige medlemmer. Et sådant forslag tjente det formål at holde Tyrkiet på afstand af EU.

Det var et forslag der i forbløffende grad mindede om Mitterrands ide om en konføderation, som han lancerede i 1989 for at undgå, at Øst- og Centraleuropa blev medlemmer af EU. Denne ide var fra første færd en dødfødt sejler, fordi de tidligere kommunistiske lande ville have EF-medlemskab. Den europæiske konference kuldsejlede forholdsvist hurtigt af samme grunde som Mitterrands konføderations-idé.

Disse mislykkede forsøg på at lukke EU-døren for alle dem, der bankede på, fik ikke Frankrig til at opgive ideen om at holde Tyrkiet på armslængde fra EU. *UMP* og *UDF* tilsluttede sig i november 2002 de liberale europa-parlamentarikerens forslag om at tilbyde Tyrkiet et *privilegeret partnerskab* med EU.

Denne vision positionerer Tyrkiet uden for EU-medlemskab. Det fik kun tilbud om en styrket politisk dialog, kulturudvekslinger, bedre adgang til EU’s frie marked og uddybning af toldunionen. Det var ikke lige dét, Tyrkiet ønskede!

Og da så EU i 2003 lancerede ideen om en naboskabspolitik med de arabiske middelhavslande og Ukraine, Moldavien og Hviderusland blev det helt tydeligt, at formå-

let med både det privilegerede partnerskab og naboskabspolitikken var at etablere en politisk grænse til den periferi, som tegnede sig efter den store udvidelsesbølge, der ville komme på plads i 2004. Tyrkiet blev placeret i den samme periferi som Marokko og det var set fra Frankrig også hensigten.

Mange franske politikere – især inden for *UMP* og *UDF* – har begrundet deres modstand mod tyrkisk EU-medlemskab med, at så ville Marokko igen lægge billet ind på EU-medlemskab, hvad det gjorde i 1987. Det lå derfor lige til de franske politiske højreben at sende Tyrkiet ud på samme linje som Marokko.

Forslaget var selvfølgelig uspiseligt for Tyrkiet. Europa-Kommissionen forkastede derfor også med det samme ideen om et privilegeret partnerskab. Ikke desto meget mindre fortsætter den med at spøge i nogle politikeres hoveder. *UDF*'s leder, Bayrou, taler stadig om et privilegeret partnerskab med Tyrkiet og det samme gør *UMP*'s leder, Sarkozy. Endeligt forsøger socialistpartiets "nr 2", nej-sigeren Fabius, at lancere en anden udgave af det foreslåede privilegerede partnerskab. Han har foreslået, at Tyrkiet ligger ude i den yderste cirkel af EU.

Fabius er – ligesom Mitterrand var det – fortaler for det statsagtige EU, der som et imperium stråler ud i koncentriske cirkler. Den første cirkel udgøres af de "gamle" eurozone-lande, som også fører forsvars- og

udenrigspolitik. Den anden cirkel består af "de nye lande", som i første instans deler "acquis communautaire" med den første cirkel. Senere kan de komme med i udenrigs- og forsvarspolitikken. Den tredje og sidste cirkel som Tyrkiet er med i, er hvad Fabius kalder "det associerede Europa". Det går fra Atlanterhavet til Sorte Havet og fra Middelhavet til Kaukasus.

Landene i denne cirkel skal ifølge Fabius arbejde sammen med EU for at fremme demokrati og menneskerettigheder, der anses som garant for udvikling af sikkerhed og fred. De anskues dermed først og fremmest som sikkerhedspolitiske problemer for EU og dermed som genstand for EU's politikker uden garanti for medlemskab (Fabius, 2004: 109-111).

Nøjagtigt som i ideen om et privilegeret partnerskab placeres Tyrkiet i ideen om "det associerede Europa" sammen med arabiske lande som Marokko, hvad der har vagt harme i Tyrkiet.

Tyrkiet er for tungt. Det får for stor indflydelse i EU-institutionerne. Det forrykker magtbalancen i EU. Det er de hyppigste argumenter mod et tyrkisk medlemskab. Hertil kommer så yderligere argumentet om, at Tyrkiet ødelægger ideen om et "europæisk Europa". Det gør det, fordi det anses som USA's trojanske hest (Bayrou: *le Point*, 30.9.2004). Det har bestemt ikke bekommet franske politikere vel, at USA tyde-

ligt har ladet EU forstå, at det gerne så Tyrkiet som fremtidigt medlem af EU pga. terrortruslen og den generelt spændte situation i Mellemøsten. Det har lydt fra Paris, at USA skal blande sig udenom i sager der kun vedrører EU.

Kampen om identitet

At holde Tyrkiet uden for EU for at forhindre det store land i yderligere at forrykke magtbalancen i EU har været og er stadig et vigtigt argument i den franske debat. Den anden store debat har selvfølgelig med spørgsmålet om europæisk og fransk identitet at gøre.

Fransk identitet har som byggesten konstruktionen af det politiske nationsbegreb, der blev "opfundet" under den franske revolution i slutningen af 1700-tallet. Det baserer sig på ideen om den sociale kontrakt mellem den enkelte borger og nationalstaten, hvor hver borger er en del af et hele i et universelt perspektiv. Det betyder, at ethvert individ kan blive borger i Frankrig, hvis han vil indgå denne politiske og sociale kontrakt.

Det individuelle valg af nationalt borgerskab baserer sig hverken på etnicitet, kultur eller biologi. Baskere, bretoner, algeriere, tunesere eller tyrkere anses derfor ikke som mindreværdige mindretal i Frankrig, fordi ethvert individ, uanset race, køn eller religion, er lige for loven. Nationen er stolt af, at den på

grundlag af sin samfundskontrakt kan skabe borgere ud af en hvilken som helst fremmed etnisk gruppe.

Denne politiske nationsmodel kan eksporteres, fordi den ikke er bundet til etnicitet eller religion. Den er så at sige løsrevet fra et bestemt territorium. Den altovervejende del af den politiske elite har altid været enig om, at Frankrig er det land, der på Europas vegne skal lancere store missionerende projekter i den universelle borgers navn.

Når nu det franske nationsbegreb er et politisk begreb, så skulle det jo ikke være så vanskeligt at sige ja til Tyrkiets mulige fremtidige medlemskab, for et EU-medlemskab baserer sig på overholdelse af de såkaldte københavnerkriterier fra 1993, som bl.a. understreger, at demokrati, retssamfund og menneskerettigheder skal overholdes. Hvis Tyrkiet gør det, ja så lever det jo også op til det franske politiske nationsbegreb.

Men det politiske nationsbegreb har tilknyttet et verdslighedsbegreb, som er lige så vigtigt som det politiske, fordi det relaterer sig til kampen mellem de såkaldte "to Frankrig'er": det katolske og det republikanske. Det har sine rødder i oplysningstidens modvilje mod religion, som blev anset for fordummende og for en trussel mod menneskehedens fremgang. De revolutionære republikanere ville smide religionen ud af det offentlige rum og dermed ud af politik. Religionen skulle være det enkelte individs privatsag. Staten

måtte derfor ikke udøve nogen religiøs magt.

I 1905 blev stat og kirke adskilt, og det blev samtidig lovfæstet, "at republikken sikrer samvittighedsfrihed og garanterer den frie udøvelse af religion dog under forudsætning af, at denne udøvelse ikke er i strid med den offentlige orden".

Det er dette politiske nationsbegrebs universalisme samt verdslighedsprincippet, som Chirac knytter an til, når han plæderer for, at Tyrkiet skal ind i den europæiske varme. Han og andre ja-sigere fra især PS henviser ofte til ligheden mellem den tyrkiske verdslige republik og den franske.

Deres argument for et ja er derfor, at man skal sikre denne "europæiskhed" ved at binde det fast til EU. Ellers vil man risikere at kaste Tyrkiet i armene på islamisterne. I forlængelse af denne argumentation bringer Chirac Huntingtons fæmøse udtalelse om risiko for "clash of civilisation" på banen. Han er bekymret for at et sådant "sammenstød" kan blive til virkelighed, hvis Tyrkiet lades uden for det politiske EU: "Jeg mener, at hvis vi afviser Tyrkiet pga. etniske eller religiøse årsager, så vil Tyrkiet gå folks ærinde som prædiker om civilisationernes sammenstød" (*L'Express* 31.5.2004).

Dermed udtrykker han generelt det franske ubehag over for religionens betydning og bekymring for, at den kan få indflydelse på politik. Denne bekymring gav sig til kende i

Frankrig med forbuddet mod det muslimske tørklæde (se Connie Pedersens artikel i dette nummer af *Udenrigs*) og mod den skarpe modstand mod, at kristendommen blev indskrevet i den europæiske forfatning som udgørende en del af den europæiske identitet.

Spørgsmålet om religionens betydning for identitet er hovedårsag til at det yderste højre samt kristendemokraterne, *UDF*, er imod tyrkisk medlemskab. Begge fløje relaterer deres ja eller nej til verdslighedsbegrebet, men hvor ja-sigerne bruger det til at plædere for Tyrkiets medlemskab af EU, vender nej-sigerne argumentet på hovedet: Islam er så stærk en faktor, at tyrkerne ikke kan blive politiske, verdslige borgere.

Den tidligere formand for Det Europæiske Konvent, V. Giscard d'Estaing, udtalte i november 2002: "Tyrkiet er et land nær ved Europa, et vigtigt land, som har en sand elite, men det er ikke et europæisk land" (*Le Monde*, 8.11.2002). Han sagde ikke direkte at det er et muslimsk land. Men det gjorde den nuværende statsminister Raffarin: "Vil vi have at islam oversvømmer verdsligheden" (*le Monde*, 30.9.2004).

Ved EU-topmødet i december 2004 sagde Chirac så ja til, at EU indleder forhandlinger om tyrkisk EU-medlemskab den 3. oktober 2005. EU-beslutningen blev dog suppleret med det hidtil største antal betingelser for udvidelsesforhandlinger. Og disse kan også hurtigt bli-

ve afbrudt, hvis udviklingen i Tyrkiet skulle gå i den forkerte retning i forhold til de politiske københavnerkriterier.

Men hvorfor har Chirac stillet sig op som fortaler for et tyrkisk medlemskab af EU – ganske vist først om 10-15 år, når nu det dominerende franske europabegreb tilsiger modstand mod udvidelser? Fordi som en forsker fra det franske udenrigspolitiske forskningsinstitut, *IFRI*, har sagt: “Chirac ønsker, at EU kommer til at spille en stor sikkerhedspolitisk rolle i Mellemøsten, og til den ende kan Tyrkiets geopolitiske placering bruges” (*Le Figaro*, 14.12.2004).

Fransk svar på USA's unilateralisme

Vi har sammen med størstedelen af verden forsvaret en bestemt idé om internationale relationer, og derfor har Frankrig været loyal over for sit kald. Det vil sige, at vi har forsvaret de universelle værdier, som er de basale elementer i vor republikanske pagt. Denne idé tilsiger, at vi modsætter os unilateralisme (Chirac, 29. 8. 2003).

Udenrigsminister Condoleezza Rice kom, så, men sejrede ikke helt i Paris den 8. februar 2005. Tilsyneladende blev de amerikansk-franske stridsøkser begravet, da Rice holdt sin forsoningstale om det fremtidige amerikansk-europæiske sikkerhedspolitiske samarbejde på instituttet for statskundskab i Paris. Dagen før hendes tale havde den franske

udenrigsminister, Barnier, dog dryppet malurt i det fransk-amerikanske bæger med sin udtalelse om, at “alliance er ikke ensbetydende med lydighed” (*France-diplomatie*, 7.2.2005).

I denne sætning ligger “das Kern des Pudels” begravet. Frankrig vil godt samarbejde med USA; men det er ikke ensbetydende med at opgive egen udenrigspolitiske identitet. På “dag-til-dag politikkniveauet” kan der indgås kompromisser med USA og “koalitionen af de villige” som efter det irakiske valg den 30. januar 2005.

Chirac udtalte i den forbindelse, at “valget skal ansues som en meget vigtig etape i rekonstruktionen af Irak. Terrorgruppernes strategi er delvist slået fejl. Frankrig vil samarbejde med Irak hvad angår uddannelse af statsfunktionærer og sikkerhedsstyrker”, men uden for Irak... Der skal være et perspektiv for tilbagetrækning af tropper. Der er jo tale om en proces, hvor man går fra etape til etape. Derfor vil Frankrig ikke polemisere om en dato for tilbagetrækning. Alt udvikler sig jo” (*le Monde*, 2.2.2005).

Tidligere har Frankrig krævet en fast dato og helst så snart som muligt.

Der er næppe tvivl om, at Frankrig vil foretage finjusteringer i sin politisk over for USA, hvorimod dybdestrukturen i fransk udenrigspolitisk identitet næppe vil ændre sig.

Denne struktur består af fire ele-

menter: 1) Frankrigs ret til at besidde international status. 2) Frankrig som forkæmper for international lov. 3) Frankrig som fortaler for multipolaritet. 4) Frankrig som europæisk politisk leder. Disse fire elementer har lige siden starten på den Den Kolde Krig styret fransk international politik. Og det har de også gjort under og efter Irakkrigen.

I forbindelse med krigen har den politiske elite som vanligt legitimeret det første element med henvisning til Frankrigs universelle og revolutionære budskab om det politiske nationsbegreb, der er udtrykt i den "republikanske pagt", som Chirac henviser til i ovenstående citat. Dette budskab giver Frankrig ret og pligt til at udsprede sin civilisatoriske mission og dermed sin modstand mod at "clash of civilisation" mellem den arabiske verden og USA/EU bliver til virkelighed.

Ganske vist arbejder Frankrig og USA sammen om anti-terrorforanstaltninger. Men de har ikke den samme opfattelse af, hvad årsagerne til terror skyldes. Den franske politiske elite mener, at terroren først og fremmest skyldes fattigdom, som skal bekæmpes via især udviklingshjælp, som ifølge den franske politiske elite vil kunne forhindre terroren i at brede sig yderligere.

Selvfølgelig har en vigtig årsag til den franske modstand mod krigen i Irak været Frankrigs "arabiske politik", som de Gaulle lancerede i begyndelsen af 1960'erne. Siden da

har Frankrig opfattet sig selv som det eneste europæiske land, der kan være brobygger mellem Europa og Mellemøsten på grund af de historiske bånd mellem de arabiske lande og den tidligere kolonimagt Frankrig og på grund af de ca. 5 millioner arabere i Frankrig. Stor støtte til USA ville derfor kunne betyde, at Frankrig ville miste sine venner i den arabiske verden.

Desuden har Frankrig haft store olieinteresser i Irak, og Irak lånte i milliarder af kroner af Frankrig under Iran-Irak krigen (1980-1988), som Frankrig delvist eftergav Irak i 2004. Men disse økonomiske interesser har ikke været de styrende. Det er derimod den franske civilisatoriske rolle samt det deraf afledte krav om at blive anset som en ligeværdig partner med USA, der har været grundelementerne i modstanden mod krigen.

Disse elementer materialiserer sig på det globale niveau i i FN's betydning for løsning af konflikter på grundlag af overholdelse af internationale normer. På det regionale niveau er det et stærkt EU, der opfattes som garanten for eksistensen af et modspil mod USA. Legitimering af en krig kan derfor kun ske i FN-regi, og multipolaritet kan kun sikres via et stærkt EU.

FN's nye betydning

Siden Den Kolde Krigs ophør har Frankrig konstant understreget FN's

globale betydning, hvorimod FN under Den Kolde Krig blev opfattet som "le machin" (duppedit), som ikke var legitim, fordi det var styret af de to supermagter. Efter Den Kolde Krigs ophør, som har medført amerikansk global magtdominans, handler det for Frankrig om at lægge en dæmper på USA's enegang.

FN opfattes derfor som den eneste legale og legitime vogter af overholdelse af internationale regler og normer og samtidig som den eneste organisation, der kan sikre Frankrig en vis global magtindflydelse qua dets permanente plads i Sikkerhedsrådet. Her kan Frankrig fremstille sig selv som en global aktør, der er bevidst om sit internationale ansvar i modsætning til USA, der – set fra et fransk synspunkt – kun bruger FN til at fremme egne interesser. Det gør Frankrig også. Men disse interesser anskues som mere legitime end de amerikanske til trods for, at begge parter legitimerer deres konkrete politikker med identisk reference til nødvendigheden af udspredelse af civilisatoriske værdier.

Jamen hvorfor så ikke følge i kølvandet på USA, når nu Frankrig har det samme budskab? Fordi Frankrig ikke vil optræde på verdensscenen som en passiv følgesvend til USA. Det skyldes, at Frankrigs internationale vision handler om skabelsen af en multipolær verdensorden. Begrebet multipolaritet går som en rød tråd gennem Chiracs storpolitiske taler, ligesom det gjorde det i de

Gaulles storpolitiske taler (Boniface, 1998). Det gør det i den grad, at Chirac i de franske medier kaldes "de Gaulle II".

Denne vision om en multipolær verden kan kun skabes, hvis EU optræder som en uafhængig regional magtcontainer, der samlet kan træde op som en ligeværdig aktør med eller mod USA. Udenrigsminister Barnier slog således fast med syvtommer søm i foråret 2004, at den fremtidige europæiske integration afhænger af om EU domineres af andre eller er et uafhængigt EU (*Libération*, 13.4.2004).

Denne vision om et uafhængigt EU er et grundelement i den franske forestilling om EU. Det var det under de Gaulle og de efterfølgende præsidenter og regeringer. Men hvor de Gaulle var fortalere for et "staternes Europa" lancerede Mitterrand ideen om et statsagtig Europa, hvor EU blev udstyret med alle de egenskaber Frankrig har, men ikke længere havde magt til at udøve.

Det er dette begreb om et statsagtigt EU, som er på spil i den franske politiske vision om et EU med en udenrigs- og forsvarspolitisk identitet. I denne vision smelter Frankrig og EU sammen, for EU forestilles som en forlængelse af franske visioner om udenrigspolitisk aktivisme.

Denne vision materialiserede sig absolut ikke op til eller under krigen mod Irak. Tværtimod stod EU splittet over for USA, og krigen betød Saddam Husseins fald. George

W. Bushs daværende sikkerhedspolitiske rådgiver, Condoleezza Rice, erklærede lige efter krigen, at "Frankrig skulle straffes, Tyskland ignorere og Rusland tilgives".

Frankrig blev sat i skammekrogen. Rusland blev trukket ind i varmen, fordi USA har brug for Rusland i et strategisk partnerskab på globalt plan. Tyskland blev ikke sat i skammekrogen, fordi landet siden Anden Verdenskrig har været under amerikanske vinger – ikke i et "special relationship" à la det britiske, men "specielt" pga. fortidens skygger.

Klinkning af europæiske skår

Det franske svar på skammekrogspolitionen har ikke overraskende været at klinge den europæiske porcelænstallerken med forslag om at styrke den europæiske forsvars- og udenrigspolitiske identitet. Duo-, trekants- og firkants-topmøder blev holdt mellem henholdsvis Frankrig og Tyskland og Frankrig-Tyskland-Storbritannien.

Fyrreårsdagen for den såkaldte Élysée-traktat, der blev indgået mellem de Gaulle og den tyske kansler Adenauer i 1963, blev fejret med bravour i januar 2003. De to lande fastslog bl.a., at det var nødvendigt at udbygge et "struktureret samarbejde" inden for europæisk sikkerheds- og forsvarspolitik. De to landes forslag blev i april 2003 bakket op af Belgien og Luxembourg. Deres samlede indsats betød, at styrkelse af det

"strukturerede samarbejde" blev indskrevet i den europæiske forfatningstraktat.

Uden Storbritannien kan et forsvars- og sikkerhedspolitisk EU ikke fungere. Det udtalte den forhenværende udenrigsminister Villepin i oktober 2003 (*Le Monde*, 13.10.2003). I november 2003 mødtes statsminister T. Blair og Chirac for at drøfte EU's evne til at intervenere tidligt i konfliktsituationer. Som et resultat af dette møde samt de tysk-franske møder blev det i februar 2004 besluttet at etablere en fælles militær styrke, som især skal indsættes i Afrika.

Toppen af den fransk-engelske kransekage blev fejringen af hundredårsdagen for *l'Entente cordiale*, som blev indgået den 8. april 1904. Aftalen var oprindeligt et militært og diplomatisk modsvar til tysk oprustning. I 2004 symboliserede fejringen, at Storbritannien ikke var totalt i den amerikanske lomme, og at Frankrig ikke var totalt imod det transatlantiske Storbritanniens samarbejde med USA.

Storbritannien forsøger at drage Frankrig tættere mod USA, og Frankrig forsøger at europæisere Storbritannien. Men der er grænser for, hvor langt Frankrig lader sig trække. Frankrig giver ikke køb på sin vision om et europæisk Europa. Det betyder ikke, at Frankrig altid vil gå imod britisk-amerikansk udenrigspolitik. Men det vil være modstander af de to landes udenrigspolitik, hvis ikke de to tillader, at Frank-

rig arbejder for multipolaritet, der bygger på en europæisk forsvars- og udenrigspolitisk identitet.

Der er plads til USA i fransk/europæisk udenrigspolitik. Vel at mærke hvis USA giver plads til den franske udenrigspolitiske vision om en multipolær verdensorden, hvor EU udenrigspolitisk agerer på lige fod med USA. Hvad angår forsvarspolitik ved den franske politiske elite udmærket godt, at EU er afhængig af amerikansk militær. Men netop derfor er det vigtigt for Frankrig, at den europæiske forsvarsidentitet udbygges.

Konklusion

“Man tænker ofte på Tyskland og Frankrig som Europa. Det gør jeg ikke. Det er det “gamle Europa”... (Men) de 26 medlemmer... De følger ikke Frankrig og Tyskland. De følger USA”. Således lød de berømte/berygtede ord fra USA's forsvarsminister, Donald Rumsfeld, et par måneder før krigen mod Irak blev erklæret.

Chirac svarede igen. Han skældte “de nye europæere” ud for ikke at have opført sig ordentligt. “De gik glip af en god lejlighed til at holde mund”, som Chirac udiplomatisk udtalte i februar 2003, efter at “de nye lande” havde udtalt deres støtte til den amerikansk ledede krig. Den gamle “founding father” irettesatte teenage-børnene. Det øgede be-

stemt ikke “teenagernes” forståelse for den franske europavision. De – og mange andre EU-lande – mistænker Frankrig for, at det først og fremmest forfølger en vision om et trikolore-farvet EU, som ikke er i stand til at tage hensyn til andre landes EU-visioner.

Frankrig kan ikke få de nye til at holde mund. Den store udvidelse har forårsaget en dyb følelse af tab af indflydelse på EU-integrationens videre forløb. Denne følelse blev yderligere uddybet, da Frankrig i sommeren 2004 kun fik transportkommissærposten i den nye Europa-Kommission. Hvis det så yderligere bliver et nej ved afstemningen om den europæiske forfatningstraktat, så risikerer den store “founding father” at blive slået af EU-banen.

EU kan i så tilfælde risikere, at Frankrig vil gribe til gaullistiske magtbalancepolitikker, som spiller de forskellige EU-stater ud mod hinanden.

Tendensen er der allerede, men den kan blive stærkere.

*Ulla Holm, seniorforsker ved DIIS
(Dansk Institut for Internationale Studier).*

Udvalgt litteratur:

- P. Boniface (1998): *La France, est-elle encore une grande puissance?* Paris: Presses de Sciences PO.
- L. Fabius (2004): *Une certaine idée de l'Europe.* Paris : Plon.
- D. de Villepin (2002): *Un autre monde.* Paris: Fayard.
- D. Strauss – Kahn (2004) : *Oui ! Lettre ouverte aux enfants d'Europe.* Paris: Grasset.

Islam i Frankrig

Connie Pedersen

Frankrig kan i år fejre hundredåret for den totale adskillelse mellem religion og politik. Princippet er spillevende, men til debat

Princippet om, at stat og kirke – religion og politik – skal holdes adskilt, er en grundpille i det franske samfund. I over 100 år – fra revolutionen i 1789 til adskillelsen mellem stat og kirke i 1905 – var det et centralt stridspunkt i en indædt kulturkamp mellem den magtfulde katolske kirke og den unge republik.

Det blev den sekulære eller konfessionsløse republik, der vandt. Siden 1905 har staten og kirken i Frankrig passet hver deres. Staten sikrer trosfrihed for alle, men yder ikke nogen form for økonomisk tilskud til religionsudøvelse. Kirken på sin side må indrette sig, som den vil, så længe den holder sig inden for lovens rammer. Den arbejdsdeling sætter hverken den katolske kirke eller den franske stat spørgsmålstegn ved i dag.

Historisk set er princippet om at adskille stat og kirke altså opstået i et spændingsfelt mellem den katolske kirke og den franske stat i 1800-tallet. Det har oprindeligt intet med

den muslimske tro at gøre. Men det er her, det har aktualitet i dag.

Frankrig har med sine fem mio. muslimer den største muslimske befolkning i Europa. Flertallet er velintegrerede, men der er siden slutningen af 1980'erne sket en radikalisering af nogle muslimske grupper i Frankrig. Et synligt tegn på det er, at flere piger er begyndt at gå med tørklæde for helt at skjule deres hår.

Det er baggrunden for, at præsident Jacques Chirac sidste år tog initiativ til et forbud mod tørklæder i statslige skoler. Initiativet gav anledning til stor debat, men forbudet endte med at blive respekteret langt mere end forventet. Princippet om at holde stat og kirke adskilt er tydeligvis spillevende i Frankrig i dag.

Men der er også nogen – og det er ikke hvem som helst – der sætter spørgsmålstegn ved det 100 år gamle princip. Det er Frankrigs måske kommende præsident, Nicolas Sarkozy, der har fremsat den kætterske tanke, at princippet kunne trænge

til en modernisering. Netop fordi ingen tænkte på islam, dengang princippet om den vandtætte adskillelse blev skabt. Sarkozy er et politisk kuglelyng – populær i befolkningen, men omstridt i sit eget parti, UMP, som han er formand for. Han er i fuld gang med at bringe sig i position som den borgerlige præsidentkandidat i 2007 – til stor irritation for præsident Jacques Chirac.

Et af de spørgsmål Sarkozy profilerer sig på, er netop forholdet mellem religion og politik. Han har gjort sig til talsmand for, at den franske stat skal yde de franske muslimer økonomisk hjælp til at bygge moskeer i de store byer. Altså et forslag, som strider direkte mod princippet om, at staten intet har med religionsudøvelse at gøre.

Sarkozy kommer ikke med sit forslag for at gøre livet behageligere for muslimerne, men for at indkapsle dem i det franske samfund. Med hans egne ord foretrækker han en fransk islam frem for en islam i Frankrig.

Det er ikke minareter og moskeer, der er farlige, siger Sarkozy, det er de usle kælderrum og garager, hvor imamer – betalt af lande i Mellemøsten – prædiker deres fundamentalistiske budskaber. Af samme grund foreslår han også uddannelsesmoduler og fransk sprogundervisning for imamer på de franske universiteter. Han var en af de få borgerlige politikere, som var imod præsident Chiracs forbud mod tørklæder i de franske statsskoler.

Tørklæder i skolerne

Der er omkring 10 mio. skole- og gymnasieelever i Frankrig. I 2003, da loven ikke direkte forbød tørklæder i de franske statsskoler, mødte mellem 1000 og 2000 op med den hovedbeklædning. Ved skolestart september 2004, efter at loven om forbud mod hovedtørklæder var trådt i kraft, kom omkring 200 piger i skole med håret skjult. Over 100 af dem lod sig overtale til at tage tørklædet af. Tilbage er den hårde kerne på under 100 elever, som holder fast ved tørklædet. Målt i tal er spørgsmålet om tildækkede pigehoveder i skolerne altså ikke noget stort problem. Men det har en stor symbolbetydning i Frankrig – politisk og kulturelt.

Indtil dette skoleårs start var det op til de enkelte skoleinspektører og rektorer på de statslige skoler at bestemme, om de ville have piger med tørklæder på deres skoler. Det var der nogle, der ikke ville, og det kom til flere episoder med piger, der blev bortvist på grund af deres store hovedtørklæder.

Det var i den situation, at præsident Jacques Chirac i sommeren 2003 nedsatte en kommission, som skulle undersøge, om det hævdevundne princip om adskillelse af stat og kirke var i fare. Konkret skulle kommissionen undersøge, om det ville være en god ide, at indføre et forbud mod tørklæder i de franske statsskoler.

Kommissionen endte med at anbefale, at det blev forbudt at bære "iøjnefaldende religiøse symboler" i statslige skoler. Det vil sige, at kristne kors, jødiske kalotter og muslimske tørklæder blev foreslået forbudt. Hverken kors eller kalotter er noget problem. Det er tørklædet, det drejer sig om.

Præsidenten var enig og bebudede et lovforslag om forbud mod religiøs påklædning i statsskolerne i begyndelsen af 2004. Meningsmålinger viste, at han havde et stort flertal af befolkningen bag sig – 69 pct. støttede et forbud.

Men spørgsmålet blev alligevel livligt debatteret i foråret 2004. I mange muslimske kredse blev forbudet kritiseret for at være diskriminerende, sexistisk og racistisk. Men muslimske feminister fx hilste forbudet velkommen. Det kom til spredte demonstrationer, men det var langt fra, at Frankrigs muslimer massivt gik på gaden i protest.

Blandt ikke-muslimer var der overvældende opbakning bag forbudet, men der var også politikere og skribenter, der mente at et forbud ville skade mere, end det gavnede, og at det stred mod de frihedsrettigheder, som franskmændene hæger om.

Men da det blev alvor, og der skulle stemmes i Nationalforsamlingen, var der enighed mellem højre og venstre – mellem det borgerlige regeringsparti og den socialistiske opposition. Princippet om adskillelse af religion og politik står over parti-

politiske interesser. Så den 10. februar 2004 vedtog Nationalforsamlingen loven om forbud mod iøjnefaldende religiøse symboler i statens skoler. 494 stemte for og kun 36 imod. Loven skulle træde i kraft ved det nye skoleårs begyndelse den 2. september 2004.

Første skoledag

Første skoledag var omgærdet af stor spænding. Hvordan ville den forløbe? Ville de muslimske piger respektere den nye lov, eller ville det komme til episoder? På forhånd havde skolemyndighederne og de muslimske organisationer aftalt, at ingen elev ville blive afvist ved skolens port.

Alle ville få lov at komme ind. Men piger med hovedtørklæde ville blive taget til side og bedt om at komme ind på rektors kontor. Her ville de få at vide, at loven skulle overholdes. Det stod ikke til diskussion. Efterhånden som de 10 mio. elever, der skulle møde i skole den dag, indfandt sig, stod det klart, at loven blev respekteret langt ud over, hvad man havde forventet.

Når piger, der plejede at bære tørklæde, blev spurgt, hvorfor de havde ladet det blive hjemme, var svaret igen og igen, at man jo måtte respektere loven. Mange sagde, at de ganske vist var muslimer, men de var først og fremmest franske statsborgere, og som sådan rettede de sig efter deres lands love.

I hele Frankrig mødte omkring 200 elever op med tørklæde. Et par dage efter var over halvdelen af de 200 piger blevet overtalt til at lægge tørklædet. Tilbage blev en hård kerne på under 100.

Den 19. oktober 2004 blev de første piger bortvist fra deres skole efter den nye lov. Det var to 12-årige piger af algerisk oprindelse fra en skole i Mulhouse. Pigerne havde skiftet deres store tørklæde ud med et mindre, men det var ikke nok til, at skolens disciplinære råd ville tillade dem at blive på skolen. I tiden mellem den 2. september og den 19. oktober blev pigerne holdt adskilt fra de øvrige elever i timerne og i frikvartererne. I de følgende dage fulgte andre bortvisninger, i takt med at skolernes disciplinære råd fik behandlet deres sager. Men i alt drejede det sig som sagt om under 100 sager.

Chirac

Præsident Chirac kan altså med megen ret sige, at sagen om forbud mod tørklæder i de offentlige skoler viser, at tanken om at holde politik og religion adskilt ikke er til diskussion i det franske samfund i dag.

Han har da også reageret kraftigt på Sarkozys tanker om at pille ved princippet en vandtæt adskillelse mellem stat og kirke. Bare fordi man ser en række søjler, behøver man ikke straks at vælte dem, som

han sarkastisk sagde om sin unge, energiske rival.

Nogle vil måske sige, at princippet om den sekulære stat er så rodfæstet i fransk kultur, at det slet ikke havde været nødvendigt med et forbud mod tørklæder. Her kan politiske hensyn have spillet ind. Ved præsidentvalget 2002 lykkedes det den indvandrerfjendske højrepolitiker Jean-Marie Le Pen at nå frem til anden valgrunde. Her blev han ganske vist slået stort af præsident Chirac. Men præsidenten og hans parti havde fået en forskrækkelse.

Derfor måtte der gøres noget for at dæmme op for Le Pens *Front National* ved regionalvalget i foråret 2004. Forbudet mod tørklæder kunne bruges til det formål. Det skulle vise, at præsidenten og hans parti gjorde noget for at stoppe fundamentalistiske muslimers fremmarch.

Med Sarkozys udtalelser om penge til moskeer, ser det 100 år gamle princip ud til at komme til at spille en rolle i præsidentvalgkampen, som allerede er i fuld gang, selv om der er to år til valget.

Princippet må siges at leve og have det godt, fordi det rent faktisk bliver efterlevet, sådan som tørklædesagen viser, og samtidig er det trods sin høje alder også så levende, at det kan få politikerne til at indtage det i deres politiske kampe.

Connie Pedersen er journalist ved DR1.

En religiøs-social bevægelse i Tyrkiet: Nurcu-bevægelsen

Mehmet Ümit Necef

I Tyrkiet er der flere store religiøse ordner og broderskaber, som officielt er forbudte, men alligevel eksisterer under forskellige former. En af de stærkeste og intellektuelt mest indflydelsesrige er Nurcu-bevægelsen, som også har tilhængere i Danmark

En af de vigtigste konflikter i det moderne tyrkiske samfund har traditionelt udspillet sig mellem islamiske sociale bevægelser og den kemalistiske stat, som blev grundlagt af M. Kemal Atatürk i 1923. Sociale bevægelser i alle former for samfund betragtes af sociologer som en form for aktiv modstand, som forsøger at frigøre borgernes hverdag fra koloniseringsforsøg fra statens side, så borgerne kan realisere deres specifikke og unikke potentialer som individer og fremhæve deres kollektive identiteter. Nurcu-bevægelsen er et sådant religiøst broderskab/orden, en religiøs-social bevægelse, som tager udgangspunkt i Said Nursis (1876-1960) skrifter. Nurcu betyder både tilhænger af Nursi og til-

hænger af lys. Den kemalistiske stat har forfulgt Nursi på forskellig vis og flere gange sat ham i internt eksil. Da hans grav i Urfa ved den syriske grænse blev til et valfartsted og begyndte at tiltrække tusinder af tilhængere, betragtede de tyrkiske myndigheder hans lig som en "trussel mod den nationale sikkerhed". Efter ordre fra lederne af militærkuppet i 1960 blev liget gravet op og begravet et nyt, ukendt sted.

Grunden til, at staten betragter Nursi som en trussel mod den nationale sikkerhed er, at hans version af islam har truet kemalismens monopol som den eneste ideologi, som tyrkerne ifølge staten skal være knyttet til. I Tyrkiet er kemalismen nemlig en slags statsreligion og lige så

stærk som islam, ikke mindst blandt de urbane og veluddannede grupper.

Said Nursi understregede vigtigheden af at kunne læse og skrive. Bevægelsens tilhængere tror på Nursis påstand om, at hans værker, som kendes under navnet *Risale-i Nur Külliyati* (Lysets epistler), er blevet udsendt af Gud, og man betragter dem derfor som hellige.

Nursis skrifter havde tre beslægtede formål: At forhøje muslimernes bevidsthed; at tilbagevise materialismen og positivismen, som var de dominerende diskurser blandt de intellektuelle i Tyrkiet i den første halvdel af det 20. århundrede; og at genoplive den kollektive hukommelse ved at revidere samfundets principper, normer og grundregler, dvs. "samfundets grammatik", som religionssociologen Hakan Yavuz formulerer det.

Nursi forsøgte at imødegå positivismens gennemtrængende indflydelse i det osmanniske uddannelsessystem og den totale sammenstyrtning af det traditionelle islamiske uddannelsessystem.

Man kan sige, at han ajourførte islams udtryksformer i forbindelse med videnskabens, menneskerettighedernes og retssamfundets dominerende og universelle diskurser. Kort sagt udgør *Risale-i Nur* et alternativ, hvorpå muslimerne kunne konstruere deres identitet og genforhandle grænsen mellem stat og samfund.

Grundprincipper

Der findes ikke et tydeligt artikuleret politisk program i Nursis skrifter. Formålet er snarere at beskytte islam mod den traditionalistiske islams fanatisme, og den moderne videnskab mod ateisme. Hans skrifter forsøger at konstruere en muslimsk identitet, som er såvel religiøs og troende som moderne og tolerant, men samtidig konservativ i forhold til islams kerneværdier.

Ifølge hans skrifter er der tre måder at opnå islamisk viden på: Koranen, profeten og universet, som han omtaler som "Den Store Bog". Han henviser til naturens love for at kunne forklare en skabers kraft. Som svar på den dominerende tendens mod skepticisme og det diskursive skift fra et religiøst til et sekulært verdenssyn, forsøgte Nursi at udvikle en ny begrebsmæssig terminologi, som kunne forene religion og videnskab frem for at forsøge på at tilbagevise videnskabens love. Han indtog en positiv holdning over for ytringsfrihed og betragtede den som den mest passende ramme for ægte trosdyrkelse.

Hans formål var at beskytte sekulær uddannelse mod ateisme og religiøs uddannelse mod fanatisme ved at forlige tro og videnskab.

Selv om Nursi oprindeligt reagerede imod materialistisk filosofi og ateisme, som stammer fra Europa, var han omhyggelig med ikke totalt at afvise Europa. Han skelnede mel-

lem “gode” og “dårlige” institutioner og praksis i den europæiske civilisation. Hans erklærede formål var at forandre det tyrkiske samfund ved at gøre tyrkerne mere bevidste om deres egen religion.

Said Nursis budskab har to træk. For det første erstatter den skrevne tekst instrukser fra en karismatisk leder. For det andet forsøgte Nursi at gøre Koranens centrale sandheder begribelige for et bredt publikum. Dette tyder på, at man snarere må se Nursi som en fornyer end som en messias, som prædiker en tilbagevenden til traditionen. Religionsforskere har også påpeget, at genoplivelsesbevægelser ikke udgør en simpel genopblusning af traditionen, men at bevægelsernes ledere også tilføjer nye idéer, synspunkter og værdier.

Kurdisk nationalisme

Nursi var kurder, men han var ikke kurdisk nationalist. Før Det Osmaniske Riges fald under Første Verdenskrig var hans formål snarere at samle tyrkere, kurdere og arabere i en pan-islamisk stat. Selv om tyrkiske myndigheder senere har beskyldt ham for at støtte kurdisk nationalisme, kunne de ikke fremvise troværdige beviser for disse beskyldninger.

Man kan sige, at Nursis skrifter har frigjort islamisk viden fra de traditionelle muslimske lærdes (*ulema*) hegemoni og således har demokratiseret islam. Han populariserede naturvidenskaberne ved at præsentere

dem med islamiske udtryksformer. Han repræsenterede den radikale overgang fra en oral tradition til en skriftlig. Det betød, at alle muslimer, der kunne læse hans tekster kunne deltage i samtalen om islam, og om hvordan man som muslim kan leve under nye forhold med en relativt mere demokratisk offentlighed end den, hvori de lærdes ord var afgørende.

Nursi påpegede uvidenhed, opsplitning og fattigdom som islams hovedfjender og fremførte uddannelse, hårdt arbejde og konsensus som løsninger. Hans islam er i høj grad individualiseret. Eksempelvis definerer han *sharia* (islamisk lov) som en måde at skelne rigtig fra forkert, det gode fra det onde og det legitime fra det illegitime ved hjælp af den individuelle samvittighed, men ikke ved brug af vold og tvang.

Modernitet og religion

Nurcu-bevægelsen repræsenterer en dynamisk begrebsliggørelse af spillet mellem modernitet og religion. Bevægelsen kan betragtes som moderne, da den gør sig til talsmand for et verdenssyn, der drejer sig om det selvreflekterende og politisk aktive individs evne til at realisere personlige formål, samtidig med at han/hun tilslutter sig til en kollektiv identitet som muslim. Nurcu-bevægelsen forsøger at etablere lokale netværk og institutioner i forhold til de globale diskurser om de-

mokrati, menneskerettigheder og markedsøkonomi.

På en måde kan man sige, at Nursi har grundlagt den moderne religiøse diskurs i Tyrkiet. Bevægelsen har reageret på den søgen efter identitet, som har været en fremtrædende del af tyrkisk politik og landets intellektuelle liv siden Det Osmanniske Riges fald. Ved hjælp af netværk, som er rodfæstede i religionen, forsøgte nurcu'erne at etablere en fællesskabsfølelse i en sekulær stat. Nurcu-læsegrupper er blevet til institutioner, som integrerer individerne i samfundet og det politiske liv.

Den ovenfor omtalte forsker, Hakan Yavuz, der har undersøgt, hvordan læsegrupperne fungerer, har noteret, at samtalerne i første omgang handler om Said Nursis tekster, men efterhånden også kan handle om det politiske liv og om forretninger. Læsegrupperne er centrale i nurcu-identiteten, da de kan skabe tætte personlige kontakter mellem tilhængerne. Som uformelle netværk af personer, synspunkter og kapital, er læsegrupperne med til at institutionalisere bestemte adfærdsgenrer i samfundet generelt.

Før den daværende premierminister Turgut Özals (1927-1993) økonomiske liberaliseringspolitik i 1983, mødtes nurcu'erne i private hjem. Ved hjælp af kapital, som de havde samlet, begyndte de at købe ejendomme, hvor de kunne samles og diskutere sociale emner i lyset af

Nursis tekster. Disse nye læsegrupper førte til opkomsten af en ny *nurcu*-elite, som udgjorde en del af det nye borgerskab fra provinsen, dvs. uden for de tre store byer Istanbul, Ankara og Izmir.

Opsplitning

Den hastige udbredelse af læsegrupperne førte imidlertid til en opsplitning af Nurcu-bevægelsen langs klasse-mæssige, kønsmæssige, etniske og regionale linjer. Disse fraktioner har spillet en afgørende rolle i udviklingen og mangfoldiggørelsen af islamiske bevægelser i Tyrkiet og har været medvirkende til at udforme en ny elite, som fungerer som modpol til den traditionelle kemalistiske elite.

Det er for eksempel sigende, at de bygninger, som læsergrupperne brugte senere er blevet brugt som kollegier for universitetsstuderende. Læsergrupperne, som udgør en slags muslimske storby-netværk, skelner ikke mellem religion og hverdag. De forsøger snarere at udforme hverdagen ved hjælp af islamisk formsprog og praksis.

Det er interessant at iagttage, at øget boglig dannelse, en udvidet markedsøkonomi og spredning af informationsteknologi ikke har ført til samfundets sekularisering, men tværtimod har banet vejen for opblomstringen af islamiske bevægelser i Tyrkiet. Imidlertid er Nurcu-bevægelsens formål ikke at vende til-

bage til en islamisk fortid, men at islamisere nutiden ved at genfortolke islams fælles sprog. Nursi bidrog til at skabe et oppositionelt frirum under de snævre rammer, der var til stede under det kemalistiske styre.

Som antyd det ovenfor har forstærkelsen af markedskræfterne i Tyrkiet forvandlet læsegrupperne til såvel sociale som økonomiske grupper. Iagttagere mener, at folk mødes for at diskutere forretninger og udveksle informationer. Med andre ord hjælper læsegrupperne både til at realisere personlige interesser og til at fastholde en kollektiv identitet.

Nurcu-bevægelsen er også organiseret blandt tyrkiske indvandrere i europæiske lande. Tilhængerne opretter foreninger, skoler, kollegier og kurser af forskellig art for indvandrere og deres børn. Nurcu-grupperne udgør et pan-europæisk netværk, hvor man udveksler informationer om jobs og forretninger, og hvor man kan oprette nye venskaber. Et generelt træk ved nurcu-grupperne i Europa er, at de underkommunikerer loyaliteten til den tyrkiske stat og understreger loyaliteten til det europæiske land, man har havnet i.

Efter Nursis død i 1960 blev bevægelsen opsplittet i undergrupper i forhold til regionale, klasse-mæssige og etniske forhold. De strækker sig fra Fethullah Gülen's (f. 1938) mere tolerante version til radikale islamiske Aczmendi-grupper. Siden 1983 har bevægelsen gennemgået en

splittelse mellem tyrkiske og kurdiske tilhængere. De kurdiske nurcu'er plejer at præsentere Said Nursi som en kurdisk nationalist og at præsentere de tyrkiske myndigheders undertrykkelse af ham som en kurdisk leders lidelser, mens tyrkiske tilhængere understreger hans pan-islamisme.

Indtil februar 1997, hvor militæret fjernede koalitionsregeringen bestående af det islamistiske parti Vel-færdsspartiet (*Refah*) og Tansu Cillers konservative Den Rette Vejs Parti, forsøgte Gülen-gruppen at opnå legitimitet ved at indtage en tyrkisk nationalistisk holdning og ved at fremføre, at de gerne vil bidrage til den nationale kultur, som den defineres af staten. Da de tyrkiske myndigheder imidlertid begyndte at undertrykke alle islamiske bevægelser efter februar 1997, bevægede Gülen-gruppen sig mod en mere oppositionel linje i forhold til centralmagten og dens kemalistiske ideologi.

Elisabeth Özdalga, der forsker i islamiske bevægelser og ordner (*tari-kat*) i Tyrkiet, betegner Gülen-ordenen som "en af de stærkeste og mest kontroversielle islamistiske bevægelser i Tyrkiet". Hakan Yavuz, der har forsket i Nurcu-bevægelsen mener, at antallet af bevægelsens tilhængere beløber sig til ca. 5 millioner både i Tyrkiet og i udlandet.

Bevægelsen har et respekteret dagblad, *Zaman*, som også har en korrespondent i København, en landsdækkende tv-kanal STV, som

kan ses over hele Europa ved hjælp af en satellitantenne, og et ugeblad, *Aksiyon*. Bevægelsens medier indtager en klar pro-EU og pro-demokratiske linje.

Modstand eller omstilling

Nurcu-bevægelsens modernitet vidner på paradoksalt vis også om succes af det kemalistiske projekt, der gik ud på at skabe en europæisk nation. Nurcu-bevægelsen udnyttede den sekulære republiks mangler, den vigtigste af hvilke var den republikanske ideologi (kemalismens) manglende evne til at erstatte islam som *weltanschauung*.

Denne mangel ligner det, en del vestlige sociologer kalder manglen på fællesskab og manglen på meningsfulde bånd mellem mennesker forstærket af tro. Nurcu-bevægelsens evne til at udtrykke sine synspunkter i en kulturel ramme, som mange tyrkiske muslimer let kunne genkende, var dens stærke side.

Nurcu-bevægelsen repræsenterer således ikke så meget en modstand imod modernisering og globalisering, men snarere et forsøg på at omstille sig til disse processer og til-

kæmpe sig en plads i dem inden for rammerne af et genkendeligt og meningsfuldt åndeligt og socialt verdenssyn.

Kilder:

- Belge, M.: Fethullah Gülen I-II, Radikal, 20. og 27. juni 1999.
- Bilici, M.: Milliyetçilik ve Cemaatlerin Din Söylümü: Fethullah Gülen Cemaati Örneği (Nationalisme og de religiøse ordners religionsdiskurs: Fethullah Gülen-ordnens diskurs), *Islamiyat* IV, nr. 4, 2001.
- Bilici, M.: Forgetting Gramsci and Remembering Nursi, upubliceret, University of Michigan, 2002.
- Gülalp, H.: Kimlikler Siyaseti (Identitetspolitik) (Istanbul: Metis, 2003).
- Gülen, F.: Spørgsmål, som verden i dag stiller Islam (København: Forlag Kilden, 2003).
- Mardin, S.: Religion and Social Change in Modern Turkey: The Case of Bediüzzaman Said Nursi (New York: State University of New York (SUNY) Series in Near Eastern Studies, 1989).
- Özdalga, E.: Secularizing Trends in Fethullah Gülen's Movement, Critique: Critical Middle Eastern Studies, forår 2003.
- Özdalga, E.: Worldly Asceticism in Islamic Casting. Fethullah Gülen's Inspired Piety and Activism, Critique: Critical Middle Eastern Studies, efterår 2000.
- Yavuz, H.: Being Modern in The Nurcu Way, International Institute for the Study of Islam in the Modern World (ISIM) Newsletter, nr. 6, 2000.

Mehmet Ümit Necef er lektor ved Syddansk Universitet.

Sudan efter fredsslutningen

Jan Bo Hansen

Freden afhænger i sidste ende mest af alt af, om det lykkes at nå frem til en fælles holdning i den afgørende, muslimske del af befolkningen, da den centrale konflikt er en kamp mellem forskellige dele af islam

I oktober 2004 nedsatte FN's generalsekretær Kofi Annan en kommission under ledelse af den italienske folkeretsekspert Antonio Cessese til at undersøge konflikten i Darfur. Den skulle først og fremmest tage stilling til den beskyldning om "folkemord", som den amerikanske udenrigsminister Colin Powell havde rettet mod den sudanske regering. Kommissionen er kommet frem til, at der nok er tale om menneskerettighedskrænkelser fra den sudanske regerings side, endog i stort omfang, men ikke om egentligt folkemord.

Det er heldigt, ikke kun for dem det går ud over men også for FN, for i bekræftende fald måtte organisationen gribe ind, hvad dens medlemsstater indtil videre ikke har vist nogen trang til. Det er kun lykkedes den Afrikanske Union at sende

1.000 mand til Darfur i stedet for de 3.200, man havde lovet, og det er højst usandsynligt, AU vil kunne påtage sig større byrder, end den allerede har bundet sig til. Alligevel anbefaler kommissionen, at overtrædelserne bringes for den internationale Straffedomstol, ICC. Det vil fremme fredsviljen på begge sider, hedder det optimistisk.

Da den amerikanske udenrigsminister fremsatte sin beskyldning om "folkemord" lå der i den en tolkning af konflikten, som ser regeringen som den drivende kraft, der er i stand til at gennemtvinge sin vilje, i hvert nord for de provinser, oprørsbevægelserne kontrollerer. Om regeringen faktisk er i en situation, hvor det er op til dens vilje at skabe fred i Darfur, er et andet spørgsmål. Først i 1916 lykkedes det briterne at få kontrol over Darfur, der udgjorde

et eget sultanat. Måske er udtrykket kontrol overdrevent, for Darfur har altid ligget fjernt fra alfarvej, også fjernt fra Khartoum, og så længe landet ikke skabte vanskeligheder, fik det lov til at være i fred. Den nuværende regering er nok mindre velorganiseret end briterne, og dens forsøg på at skabe ordnede forhold har ikke været vellykkede. De fleste af befolkningsgrupperne har mere til fælles med befolkningen i Tchad, men da grænserne blev draget som et led i rivaliseringen mellem Frankrig og Storbritannien, var det af mindre betydning.

Muslimsk befolkning

Befolkningen i Darfur er muslimsk, og de stridigheder der er, er ikke af religiøs karakter og kan næppe føres tilbage til en enkelt årsag. Et væsentligt element er den gamle konflikt mellem nomader og fastboende, et andet er konflikten mellem "afrikanere" og "arabere". Anførselstegnene skal antyde, at der her snarere er tale om egenkarakteristikker end om objektivt konstaterbare forskelle.

Der findes et vist mål af racistiske forestillinger, ikke mindst hos grupper, der hævder at være rene arabere, nogle endog direkte efterkommere efter profeten, men også i de afrikanske etniske grupper. Kampe mellem den etniske gruppe, der har givet Darfur sit navn, Fur, og en række "arabiske" grupper har en lang historie. De er tidligere som re-

gel blevet løst ved indsættelse af forligsmænd, de såkaldte *ajawid*, men denne fremgangsmåde er ikke så let at praktisere, når regeringen indgår på konfliktens ene side.

Den nuværende konflikt begyndte i 2001, da den regeringsfjendtlige gruppe *Sudan Liberation Army* blev dannet og overbeviste andre grupper om det opportune i at tage kampen op mod regeringen. I 2003 begyndte kampene for alvor. Regeringen i Khartoum er dog mere bekymrede for den anden regeringsfjendtlige gruppe, JEM, *Justice and Equality Movement*, som den hævder er dannet af islamisten Hassan al-Turabi. Regeringen i Khartoum udstyrede herefter de lokale militser, de såkaldte *djandjavid*, med våben og flystøtte, og siden har man kunnet følge begivenhedernes blodige gang i medierne.

Den amerikanske Kongres erklærede i juli 2004, at der var tale om et folkemord, og FN's resolution 1556 opfordrede den sudanske regering til at gøre en ende på blodsudgydelserne i løbet af 30 dage. I en følgende Resolution 1564 blev der truet med sanktioner, hvis den ikke hurtigt viste sin vilje til fred.

Regeringen har sikkert medvirket til at opruste de "arabiske" ryttermilitser, der også tidligere er blevet indsat mod oprørerne i syd. Om den også er i stand til at afruste dem igen, er jo et ganske andet spørgsmål. Den sudanske regering har det til fælles med andre afrikanske rege-

ringer, at der ikke er megen forbindelse mellem det, den vedtager, og det, der faktisk sker i statsadministrationens lavere rækker.

Andre konflikter

Sudan er et plaget land, og Darfur er ikke det eneste hjørne, der nægter at følge eksemplet fra syd ved at slutte fred. Som for at understrege den kendsgerning, erklærede guvernøren over regionen omkring Port Sudan landet i undtagelsestilstand efter sammenstød mellem demonstranter og myndigheder, der kostede mellem 14 og 23 dræbte.

Det var den såkaldte Beja-kongres, dervar samlet og ville lægge vægt bag kravet om mere autonomi til Østsudan. Regeringen i Khartoum er principielt gået ind på dette krav, men har i praksis tøvet, fordi det er her, al olieeksporten samles og udskibes. Bejaerne støttes fra Eritrea og alene det er en grund til, at regeringen i Khartoum sætter hælene i.

Beja-kongressen ønskede at gøre opmærksom på sine krav, før freden sænkede sig over land og by. Det samme ønskede oprørsgrupperne i Darfur. De følte sig glemt af regeringen, og det er ikke en påstand, man helt kan afvise. Det eneste store udviklingsprojekt i de sidste årtier har været en vej fra Khartoum til Darfur, et projekt der blev standset på grund af korrupsion.

Men trods provinsernes arbejde for at gøre opmærksom på sig selv,

blev fredsftalen mellem nord og syd underskrevet den 9. januar i Kenyas hovedstad Nairobi. Fra syd deltog lederen af *Sudanese People's Liberation Movement*, John Garang, fra nord den militære leder og præsident Omar al-Bashir.

For at understrege den islamistiske bevægelses rolle blev aftalen underskrevet af vicepræsidenten, Ali Osman Muhammed Taha, en mere magtfuld personlighed end præsidenten og en islamist, der i længere perioder aktivt har modarbejdet fredsftalen. Det viste positivt, at også islamisterne havde involveret deres prestige i denne fredsslutning.

Udlandets interesse demonstreres af den amerikanske udenrigsminister Colin Powell og FN's generalsekretær Kofi Annan. Underskrifterne betød afslutningen på to års forhandlinger, mæglet af den gruppe stater, der kalder sig *Friends of Igad* (Igad er en ikke voldsomt betydningsfuld udviklingsorganisation for staterne i Afrikas Horn). *Friends of Igad* omfatter blandt andre USA. Også de islamiske stater Egypten og Libyen har deltaget i mæglingen, især den del, der handler om at forlige det islamistiske styre med den islamiske opposition.

En levedygtig stat?

Så vidt, så godt. Om aftalen vil føre til en virkelig fred, er et andet spørgsmål: Den indeholder ingen ny punkter, men sammenfatter ef-

terhånden mange års delresultater. Det væsentligste er et løfte om at dele olieindtægterne mellem nord og syd, og et løfte om en folkeafstemning i syd efter seks år. Regeringen i Khartoum har tidligere afgivet dette løfte, som kan føre til uafhængighed og oprettelsen af en ny stat.

Hvor levedygtig en sådan stat vil være, er et spørgsmål, der ikke er blev diskuteret i offentligheden. Alligevel må man formode, at de diplomater, der har mæglet mellem parterne, har gjort sig nogle tanker. Betyder Colin Powells og Kofi Annans tilstedeværelse, at de også vil støtte og garantere en sådan stats eksistens? Hvad vil denne procedure betyde for den række stater i Sahelområdet, der har tilsvarende konflikter?

Der er kun ét eksempel på anerkendelse af en ny stat ved opdeling af en eksisterende i denne del af verden, nemlig Eritrea. Her betød det, at den løbende borgerkrig omgående blev konverteret til krig mellem de to involverede stater.

En væsentlig årsag til fredsslutningen er olien, som nu udvindes i et omfang, der hidtil har sikret regeringens krigsførsel, og nu formodentlig vil sikre, at den kan købe Sydens ledere. Men olien har været der hele tiden, selv om den først nu er begyndt at blive udvundet i større omfang. Da det islamistiske styre var ungt og heroisk, lagde det ikke vægt på den. Da det i anden halvdel af halvfemserne var kørt fast i indre og

ydre konflikter og genstand for udlandets sanktionspolitik, begyndte det at besinde sig på de goder, landet besidder:

Den islamistiske del af regeringen blev lagt på is – i Hassan al-Turabis tilfælde sat i fængsel – den militære del konsoliderede sig og søgte at komme på talefod med omverdenen. 9/11 og den amerikanske reaktion fremmede i høj grad interessen for at komme ind i varmen. Olien sikrede, at omverdenen også gerne ville tale med Sudan. I forholdet til borgerkrigen betyder den, at eliten i syd kan købes til fred.

Kampen i centrum

Men freden afhænger måske i sidste ende mest af alt af, om det lykkes at nå frem til en fælles holdning i den afgørende, muslimske del af befolkningen. Konflikten i centrum er en kamp mellem forskellige dele af islam. Her er der tre retninger: De traditionelle sufi-ordner, mahdi-bevægelsen og islamismen. De er på forskellig vis vævet ind i hinanden og helt lader det sig ikke gøre at udskille dem, men de ligger også i indbyrdes konflikt.

Sufi-ordnerne er utallige, og der opstår fra tid til anden ny ordner. Den ældste er Qadiriya, der kom til Sudan i det 16. århundrede. I årene efter år 1800 opstår en række reform-ordner. Den vigtigste i Sudan er Khatmiyya, som ledes af Mirghani-familien – nogle forfattere beteg-

ner den også som en klan, men det er noget, medlemmerne selv ville afvise. Den har en politisk side som Unionspartiet, DUP, ledet af Mirghani.

Mahdi-bevægelsen opstod i 1882, da en lokal karismatisk skikkelse erklærede, at han var den længe ventede mahdi, der skulle forberede Isas, det vil sige Jesu snarlige komme. Det ville igen være tegnet på, at det store regnebræt snart skulle gøres op. Det var ikke noget, muslimer uden for hans eget område var villige til at tage for gode varer, men inden for hans område, der hastigt blev større, gjorde de klogest i det.

Hans styrker fordrev de britiske styrker og gjorde i 1885 kål på general Gordon. Mahdien døde, i 1898 generobrede briterne Sudan, men det lykkedes hans søn at stabilisere bevægelsen, som nu selv blev en slags sufi-orden under navnet Ansar.

Denne orden eller bevægelse har også en politisk side, partiet Umma. Det ledes af en familie, der er efterkommere af mahdien. DUP og Umma er de to store partier, som sikkert ville samle et flertal ved et frit valg. Begge grupper er splittet i fraktioner, hvoraf nogle samarbejder med regeringen.

Islamismen

Islamismen i Sudan er knyttet til én mands navn, nemlig Hassan al-Turabi. Som andre islamister er han intellektuel og akademiker, med ek-

samen fra Oxford og en doktorgrad fra Sorbonne. Hans bevægelse begyndte som en variant af det egyptiske Muslimske Broderskab, men tog herefter sit eget forløb.

I lange tider mindede den mest af alt om en kommunistisk (studerter)bevægelse med basis i universitetet i Khartoum og et meget begrænset følgeskab udenfor. I 1985 dannedes *National Islamic Front*, i april 1986 fik denne 18 procent ved valget, det højeste stemmetal ved et så nogenlunde frit og fair valg. NIF blev tredjestørste parti, efter de to traditionelle partiet Umma og DUP.

I 1989 lykkedes det ham imidlertid at knytte bevægelsen til det militærkup, som blev ledet af al Bashir. Kuppet rettede sig mod Sadiq al-Mahdi, altså en efterkommer efter mahdien, der var regeringsleder, men det var i Hassan al-Turabis øjne ingen ulykke. Som de fleste moderne islamister ser han ned på de traditionelle islamiske organisationer.

Sudan blev formelt en islamisk stat. Hvad det betød, var imidlertid hele tiden genstand for stridigheder. Den regering, der var blevet afsat, bestod jo også af folk, der ville hævde de var lige så gode muslimer som Hassan al Turabi. Sharia var formelt blevet indført i 1983, om end officielt kun for den muslimske del af befolkningen.

Erfaringen fra Iran og andre steder er, at den realiserede islamisme meget hurtigt støder ind i problemer af en art, som Koranen kun gi-

ver meget svært fortolkelige svar på. Regeringen i Khartoum faldt da også hurtigt tilbage til den traditionelle form for militærstyre. Hassan al-Turabi har efterhånden tilbragt en del år i husarrest eller fængsel, afbrudt af korte perioder på fri fod.

Borgerkrigen i syd

Hvad betød det for borgerkrigen eller rettere borgerkrigene i syd? Den populære tolkning af borgerkrigen er den, at det er et islamisk eller islamistisk korstog mod de kristne.

Det er den version, der trives i det amerikanske bibelbælte og under den nuværende præsident også i Washington. Den har sikret en mægtig økonomisk støtte til de kristne i Sudan, der da heller ikke vil modsige tolkningen. Men det er kun en enkelt side af krigen, der lader sig beskrive på den måde.

Borgerkrigen begyndte i 1955 og da med et oprør fra syd. Der var ikke meget ideologisk, kristendommen og islam blev ikke meget nævnt. Da Nimeiri-styret kom til magten i 1969, arbejdede det ihærdigt for at komme frem til en fredsaftale, hvad der lykkedes i 1972.

Islamisterne protesterede ganske vist, men de forblev uden for indflydelse. I 1983 genoptog Syden borgerkrigen.

I begge tilfælde, 1983 som 1955, blev der fundet en forklaring på krigen, begge gange i overensstemmelse med tidsånden: i 1955 protestere-

de Syden mod den manglende økonomiske udvikling, i 1983 mod indførelsen af sharia. I virkeligheden var det vanskeligt at se, hvad der er den egentlige årsag til krigsudbruddet ud over en vagt defineret uvilje mod den anden part.

Denne type af lav-intensive krige finder man jo mange steder i Afrika uden at man kan sige, de bunder i ganske bestemte forhold af etnisk, religiøs, politisk eller økonomisk art. I Uganda hærger *Lord's Resistance Army*, en angiveligt kristen milit; der har også været en *Holy Ghost Bataljon*, men om disse militser virkelig er så kristne, som navnene giver udtryk for, er et andet spørgsmål.

Andre steder gør militserne ikke krav på at repræsentere nogen bestemt religion eller ideologi, men har blot udviklet plyndring som en livsform, der er så meget mere attraktiv, som der tit ikke er mange alternativer, og ingen effektiv statsmagt, der kan bringe konflikterne til afslutning.

Ændret syn på konflikterne

For en generation siden ville man betegne de konflikter som økonomiske, forsøge at udfinde parternes klassetilhørsforhold, de bagved liggende interesser og motiver. Nu betragtes de som religiøse eller etniske. Det er imidlertid de samme konflikter, hvad der har ændret sig, er iagttagernes perspektiv. Det plejer iagttagerne at forklare med, at

de nu er nået til et højere erkendelsesniveau.

Det vil vise sig nu, hvor nord og syd i højere grad vil få kontakt med hinanden. Man skal tilbage til *slaveraidene* i det 19. århundrede for at finde større kontakt. Allerede under mahdien ophørte forbindelsen, Syden levede sit eget liv og denne situation fortsatte under det britiske styre.

I årtier var det også lukket for kristen og islamisk missionsvirksomhed. Først med borgerkrigens begyndelse i 1955 kom det igen til kontakt. Under borgerkrigen har store dele af befolkningen været fordrevet, en del til Khartoum, der på

denne måde ironisk nok har fået et stort kristent mindretal.

Disse kristne er meget modsat de amerikanske forestillinger på ingen måde en undertrykt minoritet, men en stor selvbevidst gruppe med en million medlemmer. Fredsslutningen, oprettelsen af et kontor i Khartoum, der skal repræsentere Syden, John Garangs stilling som vicepræsident, alt dette vil betyde, hvis det bliver realiteter, at de to befolkningsgrupper for første gang skal omgås hinanden på lige fod.

Det bliver et eksperiment.

Jan Bo Hansen er journalist på Weekendavisen.

Fra konflikt og tvivl til dansk-tysk harmoni

Siegfried Matlok

Det er i år 50 år siden, de danske og tyske regeringer fandt en fælles formel for mindretalspolitikken i grænselandet. Aftalen dengang har siden ikke blot virket stabiliserende, men været banebrydende

Per Hækkerup svarede engang på et spørgsmål om Danmarks største problem: "Tyskland, Tyskland, Tyskland." Problemet var dog allerstørst umiddelbart efter nazismens sammenbrud, hvor Tyskland ikke længe bestod som stat. Dansk politik stod over for historiske udfordringer omkring mindretalspolitikken, selv om den socialdemokratisk ledede befrielsesregering allerede i 1945 havde gjort det klart: Grænsen ligger fast!

Det er værd at huske, når vi i år fejrer 50-året for København-Bonnerklæringerne, som efter et meget turbulent og konfrontatorisk årti efter Anden Verdenskrigs afslutning skabte en ny epoke. Ikke kun for det dansk-tyske grænseland, men også for det bilaterale dansk-tyske forhold – i et multilateralt perspektiv,

som fortjener mere end et weiter-so-skulderklap på vej mod glemmebogen!

Efter folkeafstemningen i 1920 på grundlag af Versailles-traktaten, hvor den nuværende dansk-tyske grænse blev trukket ved to folkeafstemninger, havde hverken det tyske mindretal i Danmark eller Weimar-republikkens Tyskland anerkendt grænsen. På samme måde var et dansk mindretal forblevet i Tyskland, det fik statsminister Niels Neergaards berømte ord på Dybbøl som trøst: "I skal aldrig blive glemt."

Forhandlingerne om en dansk-tysk mindretalstraktat mislykkedes. Danmark ønskede ikke nogen gensidig aftale. Det tyske mindretals grænserevisionistiske linje fandt ikke gehør i Berlin, da tyske tropper 9. april 1940 angreb det neutrale

Danmark og dermed brutalt krænkede den dansk-tyske ikke-angrebspagt. Samme dag fik mindretallets ledelse en meddelelse fra Berlin at der ikke ville ske en grænseændring. Hitler-Tyskland "forsikrede Danmark territorial ukrænkelighed".

Efter de fem mørke år og efter befrielsen kunne Danmark vel aldrig nogen sinde med større moralsk berettigelse have krævet en grænseflytning mod Ejderen, men befrielsesregeringen Buhl afgjorde spørgsmålet med ordene: Grænsen ligger fast.

Det var især en af de ledende mænd fra modstandskampen, den konservative Christmas Møller, der – nu som udenrigsminister – ikke ønskede en dansk eventyrpolitik over for et Tyskland, som var kollapset moralsk, statsligt og nationalt efter nazismens ubeskrivelige forbrydelser mod menneskeheden.

Presset på 1920-grænsen

Geopolitik er skæbne, og allerede fhv. statsminister Erik Scavenius havde tidligere henvist til "at det danske folk lige fra begyndelsen af Danmarks politiske historie har måttet tage hensyn til vanskeligheden ved at forsvare landets sydgrænse, hvor Danmark uden Naturhindringer af Betydning gaar over i den nordtyske Lavslætte og dermed i det europæiske Kontinent".

Der opstod et dramatisk pres mod 1920-grænsen. Det tyske mindretal accepterede i 1945 nu grænsens for-

løb som endeligt. Dengang selvfølgelig nødtvungen og under stort moralsk pres, men beslutningen har senere vist sin store betydning og i dag er der ingen i det tyske mindretal som drømmer om "Heim-ins-Reich-paroler". Men Tysklands sammenbrud havde medført, at det danske mindretal, som i mellemkrigsårene var langt mindre end det tyske mindretal i Nordslesvig, nu voksede eksplosivt og stillede krav om at Danmark skulle flytte grænsen.

I februar 1946 præsenterede Sydslesvig-bevægelsen Danmarkshistoriens største samling underskrifter – 500.000 – og måneden før havde 70 procent af befolkningen i Danmark tilkendegivet, at de gik ind for en folkeafstemning i Sydslesvig.

I befrielsesregeringen var det Christmas Møller, som endnu i 1920 havde agiteret for et Danmark med Flensborg, der nu henviste til at et stort tysk mindretal i Danmark ville skabe store problemer på lang sigt. Han frygtede, at der kunne komme til at sidde 8 tyske medlemmer i Folketinget, hvilket ville være destabiliserende for det danske folkestyre.

Men befrielsesregeringen blev allerede i november 1945 afløst af en Venstre-regering under ledelse af Knud Kristensen, som var langt mere lydør over for den sydslesvigske bevægelse. Christmas Møller, Socialdemokratiet og de Radikale betragtede den store tilslutning til det danske mindretal som "konjunk-

turbestemt”. Med andre ord ville de først se, om den stak dybere. Statsminister Knud Kristensen førte sin egen tvetydige “private udenrigspolitik”, og i en tale i Toftlund sagde han: “Sydslesvig genvundet er kampens mål!”

Situationen i Sydslesvig blev yderligere tilspidset af at mange flygtninge fra Østfronten havde haft held til at redde sig til Sydslesvig. Indbyggertallet på 320.000 blev næsten fordoblet af flygtningestrømmen.

“Bespisninger syd for grænsen”, hed det på dagsordenen i det Udenrigspolitiske Nævn i København, hvor man satte en massiv kulturpolitisk støtte ind til det danske mindretal, som på sit højeste næsten nåede 100.000 stemmer. Men samtidig øgedes spændingerne mellem dansk og tysk i Sydslesvig. De, som modtog bl.a. danske smørpakker, blev af tyskerne kaldt for nationale forrædere eller “Speckdänen”.

Det danske mindretal krævede, støttet af mange ledende danske politikere, at de tyske flygtninge (“horder”, som de blev kaldt) skulle flyttes fra Sydslesvig, fordi de blev betragtet som en alvorlig trussel mod den danske bevægelse i hjemstavn.

Den britiske besættelsesmagt i Nordtyskland så med stigende irritation på den danske grænsekurs, som ikke lå så fast, som det ellers var fastslået umiddelbart efter 1945. Briterne forhandlede med den danske regering og fremsatte et forslag/tilbud, om Danmark reelt ønskede at

blive genforenet med Sydslesvig. Var det et tilbud, eller snarere et ultimatum?

Briterne gjorde det under de berømte forhandlinger i London klart over for de danske forhandlere, at der fandtes den strategisk vigtige Østersøindgang, og at Danmark jo også havde et tysk mindretal.

Briterne advarede om, at Tyskland jo igen kunne komme på fode, hvilket også var begrundet i at briterne allerede under Churchill var langt mere mistroisk over for Stalins hensigter end de amerikanske præsidenter Roosevelt og Truman.

Tysklandsskolen

Den danske regering svarede London: So nicht, jetzt nicht! Regeringen Knud Kristensen blev væltet på Sydslesvig-spørgsmålet af bl.a. Socialdemokratiet og Radikale. Man skal huske, at der i 1923 i Flensborg blev indgået en historisk aftale mellem de to landes socialdemokratiske ledere, SPD-formanden Otto Wels og Thorvald Stauning, om at de to internationale partier betragtede 1920-grænsen som endelig.

Wels-Stauning-aftalen var stadig i frisk erindring i Socialdemokratiet, som med Hans Hedtoft i spidsen overtog regeringsmagten den 13. november 1947. Og Hedtoft overtog overraskende også den partiløse udenrigsminister Gustav Rasmussen (en god ven af Christmas Møller), som i en tale den 4. oktober 1947 i

Rigsdagen havde antydnet sine meningsforskelle med Knud Kristensen om Sydslesvig-spørgsmålet. Mange mener, at Rasmussens indlæg på forhånd var aftalt med oppositionen, der som modydelse for at medvirke til regeringens fald havde stillet ham en fortsættelse på udenrigsministerposten i udsigt.

Det var nu Hans Hedtoft, som dikterede dansk udenrigspolitik, som endnu var domineret af den såkaldte Tysklandsskole. Briterne havde engang beskrevet Danmarks placering og afhængighed med ordene: "... remain within the German orbit."

Nok var Tyskland besat, men Christmas Møller havde allerede understreget, "at Tyskland vil blive stærk igen". "Tysklands naboer kender Tyskland, har haft og skal fortsat have Naboskab med dem. Fejler derfor Løsningen af Problemet, vil Fejlen ramme Naboerne, før den rammer de store Magter", mente Christmas Møller, som på grund af sin grænsen-ligger-fast-holdning måtte gå som konservativ partiformand, senere mistede sit folketingsmandat – og også livet på sin modige holdning.

Mens grænsekampen rasede i Sydslesvig og indenrigspolitisk var det centrale spørgsmål i Danmark, skete der afgørende forandringer i de storpolitiske koordinater. Allerede i september 1946 slog den amerikanske udenrigsminister Byrnes i sin berømte tale i Stuttgart fast, at Tysk-

land skulle have en plads blandt de frie folk. Tyskland var besat – i Østtyskland af Sovjetunionen, som ekspanderede i Østeuropa. Amerikanerne gik ind for, at besættelsesmagten nu ændrede status til en kontrol- og beskyttelsesmagt.

I 1948 indførtes D-marken i de vestlige besættelseszoner, og den 15. september 1949 valgtes Konrad Adenauer (CDU) som forbundskansler. Han fik kun det absolutte flertal med sin egen stemme, mens det danske mindretals medlem i den første frie vesttyske parlament, Hermann Clausen, undlod at stemme.

Nu begyndte genopbygningen af det nye Vesttyskland, og efter det sovjetiske statskup i Prag i februar 1948 oprettedes NATO i april 1949, også med dansk medlemskab, som var et afgørende brud i forhold til den tidligere neutralistiske (og militærtært alt for svage) udenrigs- og sikkerhedspolitik i Tysklands skygge.

Gensidige erklæringer

Mindretalsproblemerne var dog stadig uløste. Den britiske besættelsesmagt accepterede – trods dansk og sydslesvigsk modstand – i 1947 oprettelsen af den ny delstat Slesvig-Holsten. I 1949 satte den ny landsregering og det danske mindretal under ledelse af den britiske militærguvernør William Ashbury sig til at forhandle om "declarations of rights", ikke mindst også på baggrund af de nye signaler fra Hedtofts regering i

København. "Declarations of rights" af 26. september 1949 blev en aftale, hvori den socialdemokratiske regeringschef i Slesvig-Holsten, Bruno Diekmann, lovede det danske mindretal rettigheder.

Afgørende var en formulering om at bekendelsen til det danske mindretals kultur var fri. Der måtte ikke udøves nogen form for sindelagskontrol fra de tyske myndigheder over for det danske mindretal. Hermed skabtes den enkeltes mulighed for et tilhørsforhold til et nationalt mindretal uden objektive kriterier, som man kender dem den dag i dag fra mange andre lande.

Denne "Kieler-erklæring" blev anset som et vigtigt skridt af den danske regering. Hedtoft modtog lidt senere, den 27. oktober, det tyske mindretal, og lovede i det såkaldte København-notat noget lignende. Men det blev ikke til en parallel København-erklæring, hvilket Hedtoft senere beklagede over for tyske socialdemokrater. Hedtoft selv syntes indstillet på en aftale à la Kiel, men han erkendte realistisk problemerne med en vedtagelse i det danske folketing.

I en erklæring til de vestlige højkommissærer havde regeringen i Bonn givet udtryk for, at denne vil følge det politiske gennembrud, der angives i Kiel-erklæringen. Men der kom nye problemer i vejen. Det danske mindretals parti, SSW, blev hårdt ramt af den 7,5 procent-spærregrænse, som den nye konser-

vative CDU-regering, der i Kiel havde afløst SPD, indførte i 1951 – også med den (rigtige) begrundelse, at man ikke ville give højreekstremistiske tyske småpartier en chance for parlamentarisk repræsentation. Det danske Folketing protesterede voldsomt. Mindretallet klagede ved den tyske højesteret i Karlsruhe – og fik medhold.

Men forfatnings-domstolen i Karlsruhe havde dengang ingen indvendinger mod en fem-procent-spærregrænse. Den fik dog først betydning for det danske mindretal, da SSW i september 1954 med 42.000 stemmer, i alt 3,5 procent, røg helt ud af landdagen i Kiel, mens det tyske mindretal stadig var repræsenteret i Folketinget.

Slesvigsk Parti kunne, til trods for at man fra dansk side opretholdt to-procent-spærregrænsen også for det tyske mindretal, godt sikre sig et sønderjysk kredsmandat med godt 9.000 stemmer. De nordiske udenrigsministre støttede i en udtalelse fra Stockholm den danske holdning.

H. C. Hansens balancegang

Det var udenrigspolitiske forandringer, den sovjetiske blokade mod Berlin og Korea-krigen, som tilspidsede den kolde krig, og som fik mindretals-spørgsmålet op på den internationale agenda. Nu hastede det med at finde en løsning. Den franske nationalforsamling havde i 1954 forkastet planen om en Europahær, men

USA gav Adenauer tilsagn om tysk suverænitet. Kansleren krævede nu nationale tyske styrker. England og Benelux-landene blev enige om at optage Vesttyskland i NATO. Nu kunne man i John Foster Dulles roll-back-politik mod Sovjetunionen godt bruge vesttyske soldater.

Danmark havde i mellemtiden fået en ny statsminister, efter at Hans Hedtoft den 29. januar 1955 blev fundet død på sit Stockholmske hoteltværelse. Nu satte typografen fra Århus, socialdemokraten H.C. Hansen, sine kraftige fingeraftryk – både som stats- og udenrigsminister.

Bo Lidegaard har i sin bog *I Kongens navn* understreget, at både Hans Hedtoft og H.C. Hansen tilhørte en generation af socialdemokratiske ledere, som førte en politik, hvor udenrigspolitikken var underlagt det overordnede nationale mål: Opbygningen af velfærdsstaten.

I denne kamp var kommunisterne hovedfjenden, og dette var udgangspunktet for en strategisk alliance med USA, hvor Grønland var blevet den joker, som i spillet om dansk sikkerhedspolitik kunne bringe det vigtigste stik hjem.

H.C. Hansen, som selv talte tysk (han havde ligesom Hedtoft i 30'erne været på en tysk arbejderhøjskole i Thüringen) stod mellem den traditionelle Tysklandsskoles erfaringer og den ny vestlig-amerikanske linje. Han valgte statsmandsagtigt mellemvejen. Den 19. oktober 1954 kom han hjem fra samtaler i USA, og

samme dag vedtog Folketinget at støtte vesttysk NATO-optagelse. En historisk ændring på baggrund af det danske memorandum af 31. januar 1947, da Danmark havde udtrykt sin særlige interesse i Tysklands fuldstændige afrustning.

Men allerede i 1952 havde den konservative udenrigsminister, Ole Bjørn Kraft, i Folketinget udtalt, "at et militært defensivt samarbejde med Tyskland har Danmark ingen grund til at frygte".

Senere understregede han sit partis holdning med ordene: "Jeg synes, at man langt snarere må spørge, hvorledes det tyske demokrati vil klare sig, hvis Vesttyskland ikke bliver medlem af den store demokratiske familie, og hvis en tysk genoprustning – hvad ingen, hvis dette ikke tiltrædes i det lange løb vil kunne modsætte sig – finder sted alene afhængig af Tysklands egen beslutning under den politiske situation, som Tyskland i så fald vil befinde sig i."

Venstre fik under debatten ved det ærede medlem Jørgen Gram vedtaget en dagsorden, som knyttede det danske "Ja" sammen med en løsning på Sydslesvig-spørgsmålet, altså en slags junktim. "Idet Udenrigsministeren tiltræder Vesttysklands optagelse i det vestlige forsvarssystem, opfordres Udenrigsministeren samtidig til på NATO-rådsmødet at fremføre de danske synspunkter vedrørende de dansksindede sydslesvigeres interesser." Jørgen Gram

krævede, at Kiel-erklæringen skulle have "lovs gyldighed, enten ved direkte henvendelse til forbundskansleren eller ved tilsagn om hjælp, medens det endnu er muligt, fra USA og England, som har foranlediget dette dokument skabt".

Ifølge Paul Hammerich "faldt der en saftig appelsin i H.C. Hansens turban." Da H.C. Hansen, ligesom den norske udenrigsminister Halvard Lange, på mødet i Paris gjorde opmærksom på Sydslesvig-problemet, fandt de en meget lydhør tysk forbundskansler Adenauer, som var indbudt som observatør. Fredag den 22. oktober 1954 hedder det i NATOs nøgterne protokol-sprog: "Kl. 15.15, mødet i NATO-rådet under overværelse af tyske observatører. Enstemmig beslutning om at invitere Vesttyskland som NATO-medlem. Beslutningen skal dog først ratificeres i de enkelte medlemslande."

Adenauers intervention

Adenauer var "dybt bevæget", som han skrev i sine erindringer. Nu blev den tidligere fjendestat optaget i de frie folks største forsvarsorganisation; han udtrykte forbundsregeringens "dybfølte tak til alle medlemmer, fordi de uden forbehold havde besluttet dette skridt". Uden forbehold? Adenauer vidste udmærket, at en ratificering godt kunne strandе på et dansk "veto". Han greb derfor omgående chancen for at møde

H.C. Hansen til en såkaldt korridor-samtale i Paris.

Konrad Adenauer, der ligesom H.C. Hansen også var udenrigsminister, havde selvfølgelig allerede tidligere hørt om Sydslesvig-spørgsmålet. For den danske regering drejede det sig primært om at få fjernet femprocent-grænsen, og Adenauer prøvede at overbevise næstformanden i CDU, Slesvig-Holstens nye ministerpræsident Kai-Uwe von Hassel, om Tysklands overordnede interesser i dette storpolitiske spil.

Det kunne von Hassel jo godt indse, men han ville have noget til gengæld, "quid-pro-quo", lød hans latinske gensidigheds-princip. Han syntes i øvrigt, at han kendte bedre til de dansk-tyske problemer end Adenauer "i det fjerne Bonn".

De tyske betingelser syntes ganske uantagelige for den danske side:

- 1) Kravet om en loyalitetserklæring fra det danske mindretal over for det nye Tyskland og over for deres nye delstat Slesvig-Holsten. Mindretallet skulle officielt anerkende, at grænse lå endelig fast.
- 2) En mindretalstraktat mellem Danmark og Tyskland, idet ministerpræsidenten og landdagens borgerlige flertal ikke kun ønskede forhandlinger om det danske mindretal, men også forlangte, at man tog hensyn til det tyske mindretals særlige problemer i Danmark.

Det var en (for) stor mundfuld for dansk politik. Der næredes også mis-

tillid til den ny regeringsleder i Kiel, Kai-Uwe von Hassel. I fortrolige danske papirer gjorde man opmærksom på, at han ikke, som det stod i danske aviser, skrev sit navn med *ll*, men kun med et *l*. Forskellen var, at nogle troede at ministerpræsidenten var i familie med den berømte tyske modstandskæmper (Ulrich) von Hassell, men nu gjorde man den socialdemokratiske ledelse stiltiende opmærksom på, at von Hassel var ud af en tysk officersfamilie og vokset op i Sydøstafrika og at han, da krigen kom, havde meldt sig til aktiv tysk krigstjeneste som officer.

Typografen H.C. Hansen havde ikke kun problemer med stavningen, langt alvorligere stod det til i hans eget socialdemokratiske bagland, hvor kun 25 procent ved en meningsmåling støttede deres nye partileders NATO-politik. Der var også et flertal i den danske befolkning mod den ny NATO-partner. Hundredetusinde demonstrerede, med kommunister og fagforeningerne i front, foran Slotspladsen på Christiansborg mod regeringen og den vesttyske genoprustning.

Det blev endnu hårdere for H.C. Hansen, fordi det tyske SPD gik imod NATO-medlemskabet. Dærende SPD-partichef Erich Ollenhauer mente, at den tyske regering gennem NATO-medlemskabet ødelagde mulighederne i Stalins tilbud om et neutralt genforenet Tyskland. SPD-kredse prøvede at vinde gehør for disse synspunkter i det danske

socialdemokrati, men de fik en kold skulder af H.C. Hansen, som i øvrigt i egne rækker fandt den største støtte netop i den tidligere modstandskæmper Frode Jakobsen.

Socialdemokratiets ledelse advarede Ollenhauer i et brev af 22. november 1954 mod, at SPD-folk støttede protesterne mod tysk NATO-optagelse i København, som efter Socialdemokratiets mening i Danmark var kommunistisk styret.

I Folketinget meldte H.C. Hansen klart ud: "Modsætningen mellem det tyske Socialdemokratis opfattelse og den opfattelse, som andre socialdemokratier i andre lande, bl.a. jeg og mit parti, har i denne sag, er ikke af principiel karakter, men først og fremmest – det mener jeg at kunne sige med rette – af taktisk karakter. Det tyske SPD ønsker, at man endnu engang før ratificeringen skal henvende sig til Sovjetunionen og søge forhandlinger om en samling af Tyskland.

Det danske Socialdemokrati og den danske regering er uenige med det tyske Socialdemokrati i denne vurdering, vi tror ikke, at endnu et forsøg på forhandling med Sovjetunionen efter alt, hvad der gået forud, vil bringe en løsning på det danske spørgsmål, så længe Vesten ikke står samlet."

Selvbestemmelsesretten

H.C. Hansen havde samme overordnede synspunkt som Adenauer: Han

ville demontere det bilaterale Slesvig-spørgsmål multilateralt. Men han gjorde det samtidig klart, at den danske regering under ingen omstændigheder ønskede en mindretalstraktat med Tyskland.

Nils Svenningsen, nu som Udenrigsministeriets direktør H.C. Hansens særlige fortrolige, havde allerede i 1921/22 deltaget i dansk-tyske forhandlinger omkring genforenings-spørgsmålene, hvor Danmark havde afvist en mindretalstraktat, som jo kunne give modparten muligheder for at blande sig i den anden stats indre anliggender. I øvrigt havde danskerne heller ikke gode erfaringer med paragraf-5-aftalen i Prager-freden fra 1866, hvor Prøjsen nok havde lovet sønderjyderne selvbestemmelsesretten, men som Bismarck senere annullerede.

Selvbestemmelsesretten var central for dansk politik. Danmark havde tidligt, så tydeligt som muligt, understreget forskellen på en aktiv grænserevisionisme og folkenes selvbestemmelsesret. I en samtale med den tyske forbundskansler i Bonn – kun få måneder efter at Danmark den 9. juli 1951 havde ophævet krigstilstanden med Tyskland – havde Adenauer over for udenrigsminister Ole Bjørn Kraft understreget, at det danske mindretal havde fået vidtgående kulturelle særrettigheder.

Forbundsregeringen “forventede, at det danske mindretal ikke benyttede sig af disse rettigheder for at skabe en situation, som ville forberede

de at grænsespørgsmålet på et senere tidspunkt blev taget op”.

VK-regeringen Eriksen/Kraft, som ledede landet fra oktober 1950 til september 1953, havde allerede tidligere gjort det klart, at Danmark ikke havde nogen ønsker om at rejse noget krav om en grænseændring. “Den fornødne tilslutning har ikke foreligget i Rigsdagen og heller ikke udefra har vi kunnet vente – efter afvisningen i september og oktober 1946 af de engelske forslag – nogen forståelse herfor. Men vi står på selvbestemmelsesrettens grund; vi kan ikke anerkende, at selvbestemmelsesretten opfattes som et formelt begreb uden indhold. Vi vil ikke opgive at yde bistand, hvor der er mulighed derfor til at sikre sydslesvigerne denne demokratiske frihedsrettighed”, udtalte udenrigsminister Bjørn Kraft herom i Folketinget.

Men han satte også et stopskilt: “Hvis et mindretal bruger udemokratiske, voldelige metoder for at fremkalde en grænseændring, må enhver stat naturligvis på det bestemteste skride ind mod sådanne bestræbelser.”

Forhandlingerne i København

Tyskerne viste dog officielt ingen forståelse for den danske holdning. Selvom de omvendt krævede selvbestemmelsesretten for hele det tyske folk og helt aktuelt for Saar-området, som jo var fransk besat og i en økonomisk union med Frankrig, in-

den den tyske delstat Saarland den 1. januar 1957 kunne oprettes som en fri forbundsstat inden for Forbundsrepublikken. Men der fandtes folk med gode hensigter på begge sider, som forsøgte at mægle – bl.a. det tyske CDU-parlamentsmedlem Will Rasner fra Flensborg sammen med det konservative folketingsmedlem Karl Bøgholm.

Rasner kom til København med ideen om en slags parallel-erklæringer. Det blev startskuddet til de dansk-tyske forhandlinger i februar 1955 i København, som dog var meget tæt på et sammenbrud. Ministerpræsident von Hassel var på skiferie i det sydtyroiske Meran, og den post, som blev afsendt om mandagen i København, modtog han først om fredagen i Italien.

Det var heldigt, eftersom hans chefforhandler fra Kiel, Ernst Kracht, en overgang skrev til von Hassel at man skulle afbryde forhandlingerne, men da von Hassel fik brevet, var løbet allerede kørt i København – med succes. Det skyldtes især den danske forhandlingsleder Nils Svenningsen, som nok var den kendteste repræsentant for Tysklandsskolen, og som i øvrigt var så veltalende på tysk, at han endda kunne tilbyde den tyske delegation tyske formuleringer, når det kneb for de tyske forhandlere at oversætte de danske vendinger.

De to næsten enslydende erklæringer, som kaldtes Bonn-Kopenhagener Erklæringen eller på dansk

København-Bonn-erklæringerne, blev underskrevet af Adenauer og H.C. Hansen i Palais Schaumburg i Bonn. Det afgørende element er – i lighed med Kieler erklæringen – sindelagsfriheden. Men der var også håndfaste politiske resultater, idet Tyskland og dermed Slesvig-Holsten forpligtede sig til ophæve fem-procent-spærregrænsen for det danske mindretal, som nyder godt af denne ordning den dag i dag.

Begge mindretal fik eksamensretigheder til deres skoler; i Nordslesvig oprettedes også et tysk gymnasium i Aabenraa. Både det danske og det tyske mindretal, som ikke fik lov til at sidde med ved forhandlingsbordet, var meget skeptiske over for aftalen, selvom de udadtil hilste resultatet velkommen.

Især det tyske mindretal, som ikke bragte to-procent-spærregrænsen på banen, havde håbet på en slags amnesti for de hjemmetyskere, som – også delvis med love med tilbagevirkende kraft – var straffet under retsopgøret bl.a. for tysk krigstjeneste.

Det danske Folketing vedtog det vesttyske NATO-medlemskab og mindretals-erklæringerne samme dag – NATO-medlemskabet med 145 mod 24 stemmer (det Radikale Venstre havde i øvrigt forgæves forsøgt at opnå tilslutning til en folkeafstemning) og mindretals-erklæringerne med 156 mod 9 stemmer. Især kommunisternes formand Aksel Larsen var bidsk over for H.C. Hansen. Han sammenlignede endda

dennes underskrift i Bonn med Scavenius' undertegnelse af Anti-kominternpagten hos Hitler 1941 i Berlin.

Jyllands Posten skrev dengang, at resultatet “mindede mest om Kejserens ny Klæder”! Andre sammenlignende dokumentet med præsten, som daglig gentager de ti bud, mens man syd for grænsen karakteriserede aftalen som en dansk sejr – ifølge *Der Spiegel* med 3:1 i dansk favør!

Den 9. maj 1955 glædede H.C. Hansen sig på et nyt NATO-rådsmøde over, at man “med Konrad Adenauer har en strålende bygmester for det nye tyske demokrati i vores midte”. Mindretalsaftalen byggede ifølge statsministeren “på god vilje og tillid” og han betegnede den i NATO-kredsen “som en historisk milepæl på vejen mod mere sikkerhed”.

Den 23. maj besluttede landdagen i Slesvig-Holsten at ophæve fem-procent-klausulen mod det danske mindretals parti, og det tyske parlament, Bundestag, vedtog enstemmigt “die Bonn-Kopenhagener Erklarungen” den 6. juli 1955. Da daværende viceudenrigsminister Walter Hallstein pa forbundsregeringens vegne bad om parlamentets billigelse af aftalen, noterede parlaments-protokollen en bemærkning fra SPD-politikeren Herbert Wehner: “Ja, men husk at gennemfore aftalen med den rette and!”

Der har ofte varet en debat om Kobenhavn-Bonn-erklaringernes

folkeretslige status. Efter den tyske genforening svarede statsminister Poul Schluter den 22. august 1990 i Folketinget pa et sporgsmal om konsekvenserne for mindretals-aftalen:

“Forbundsregeringen har givet udtryk for, at man med Bonn-erklaringerne har pataget sig en folkeretlig forpligtelse, der er godkendt af forbundsdagen, og som kun efter aftale med Danmark vil kunne ændres eller ophaves. Kobenhavn-Bonn-erklaringernes folkeretlige status ændres saledes ikke af en tysk forening”.

Mindretallenes magna charta

Der er sluttet mange traktater gennem historien, ogsa mellem vore lande. Det afgørende for Kobenhavn-Bonn-erklaringerne er, at viljen til forandringer har varet til stede hos begge flertal og hos begge mindretal. Og at vore to lande efter krigen havde det samme verdisæt – demokrati og retsstat!

Det tog sin tid, men hvad har Kobenhavn-Bonn-erklaringerne sa bragt? For Adenauer var det maske kun et bondetræk i hans store skakspil, men han fik dermed gjort Vesttyskland “salonfahig”. For ham var vestbindingen med Vesttyskland som ligeberettiget partner afgørende for gennem statslige suvernitetsgevinster “en skonne dag” at na genforeningen. Adenauers politik sejrede, den skonne dag oprandt i 1990.

Aftalen skabte grundlaget for et

nyt dansk-tysk forhold, hvor danskerne langsomt gennem vore lændes fælles medlemskab i NATO og EU fik en anden, positiv indstilling over for den tidligere arvefjende, som havde truet Danmarks nationale eksistens så mange gange gennem historien. Den afsluttede en tragisk dansk-tysk strid med krige og mange menneskeliv i grænselandet, hvor mindretallene i dag betragter erklæringerne som deres "magna charta".

Både Danmark og Tyskland bruger mindretalserklæringerne fra 1955 i international sammenhæng, hvor mindretals-spørgsmålet jo fik en ny betydning efter 1990 – ikke mindst for EU med de såkaldte Københavner-kriterier.

København-Bonn-erklæringerne kan ikke kopieres, men efterlignes, og der er grund til at understrege, at disse erklæringers ånd og principper stadig skal fyldes med nyt liv. Debatten omkring det danske mindretals ret til at afgøre, hvem der skal sidde på magten i Slesvig-Holsten, har kastet nogle beklagelige skygger på København-Bonn-erklæringerne, hvis intentioner nogle åbenbart (bevidst) har misforstået.

Derfor er det vigtigt, at de to regeringschefer, Gerhard Schröder og Anders Fogh Rasmussen, i anledning af 50-året for København-Bonn-erklæringerne ikke kun understreger, at de stadig har deres bilaterale gyldighed. Men at de også i fremtiden er fundamentet for det dansk-

tyske forhold i grænselandet – og at de skal efterleves i ord og ånd på begge sider!

Skrider de mindretalspolitiske principper mellem Danmark og Tyskland, er der åbnet for en farlig rutsjebane i Europa.

Fremskridt og nye landvindinger i de sidste fem årtier må ikke glemmes, selvom der engang imellem opstår problemer. København-Bonn-erklæringerne blev jo netop skabt for at undgå eller i hvert fald at imødegå de vulkanske aktiviteter, som stadig findes i den dansk-tyske undergrund, ifølge professor H.P. Clausen.

Lad os i disse dage, hvor der pludselig sås nye tvivl, ikke glemme, hvad H.C. Hansen nærmest profetisk sagde i 1955 i Folketingets skæbnetime om Tyskland:

"Jeg ved ikke, om en eneste af os kan stå frem og sige med fuld sandhed, at vi har de absolutte garantier for en fuld demokratisk fredelig udvikling i det nye Tyskland fremover. Jeg tror, at vi ved at vise denne tillid giver vort bidrag til at skabe en ny europæisk og en ny verdenspolitisk udvikling i tegnet af den fred og frihed, som nu engang selvfølgelig er Danmarks mål."

Virkeligheden er det bedste vidnesbyrd på 50-års-dagen!

Siegfried Matlok er chefredaktør for Der Nordschleswiger.

LANDE I LOMMEFORMAT

fra Det Udenrigspolitiske Selskab

Jorden rundt for 700 kr. om året

Med et abonnement på **LANDE I LOMMEFORMAT** kan man nu få et geografisk leksikon, som dækker alle verdens ca. 200 lande. De fleste lande har deres eget hæfte, men nogle samles i grupper på to eller tre. Serien omfatter flere end 140 hæfter på gennemsnitlig 32 sider.

LANDE I LOMMEFORMAT giver hurtig, men grundig information. I lødige og overskuelige form præsenteres hvert lands geografi, befolkning, religion, sprog, kultur, historie, forfatning, økonomi, politik og meget mere.

LANDE I LOMMEFORMAT udgives i otte regionale pakker med én hvert halve år. Hver pakke opdateres således hvert fjerde år. Tredje udgave af serien er indledt i foråret 2005 med Vest- og Sydeuropa efterfulgt af Øst- og Centraleuropa, Nordamerika, Caribien og Oceanien og Syd- og Mellem-amerika. Herefter følger Syd- og Østasien, Vest- og Centralasien, Syd- og Østafrika og Nord- og Vestafrika.

LANDE I LOMMEFORMAT sælges både i abonnement og i løssalg.

Abonnementsprisen er kun 20 kr. pr. hæfte – eller gennemsnitlig 700 kr. om året inklusive kassetter. Man betaler først for hæfterne, når man har fået dem, og abonnementet kan opsiges, når de senest tilsendte er betalt.

I løssalg koster hæfterne 30 kr. plus porto.

Medlemmer af Det Udenrigspolitiske Selskab og abonnenter på Udenrigs kan købe hæfterne i løssalg for kun 20 kr. plus porto.

Jeg er interesseret i **LANDE I LOMMEFORMAT** og ønsker

_____ **Abonnement** med 33% rabat og gratis kassetter.
Den seneste regionspakke tilsendes straks.

Sæt x her _____ og få alle otte pakker for kun 1800 kr. inkl. forsendelse.

_____ **Brochure** og gratis **prøvenummer**

Navn:

Adresse:

Postnr/by:

Det Udenrigspolitiske Selskab

er en almennyttig, uafhængig forening, grundlagt i oktober 1946. Selskabets formål er at fremme kendskabet til og interessen for udenrigspolitiske spørgsmål. Selskabet tager ikke stilling til noget politisk problem. Kun redaktion og forfattere hæfter for de i Selskabets publikationer offentliggjorte meninger.

Som medlem kan optages enhver dansk statsborger, hvis medlemskab skønnes gavnligt for Selskabets formål.

Udlændinge med særlig tilknytning til Danmark kan optages som associerede medlemmer uden stemmeret. Institutioner og virksomheder kan optages som kollektive medlemmer.

Selskabets protektor

Hans Kongelige Højhed
Kronprins Frederik

Selskabets æresmedlemmer

Henrik Henriques
Johan Vilhjelm

Selskabets bestyrelse

Bodil Nyboe Andersen,
nationalbankdirektør
Arne Christiansen, *tidl. minister*
Michael Ehrenreich, *redaktør*
Uffe Ellemann-Jensen,
tidl. minister, Selskabets formand
Lykke Friis, *europapolitisk chef*
Troels Frøling, *generalsekretær*

Kjeld Hillingsø, *generalløjtnant*

Erik Hoffmeyer, *dr.polit.*

Peter Ilsøe, *cand.polit.*

Anne E. Jensen, *cand.polit.*

Anders Jerichow, *journalist*

Anne Knudsen, *chefredaktør, dr.phil.*

Suzanne Lassen Kürstein

Steen Langebæk, *landsretssagfører*

Anna Libak, *journalist*

Finn Lynge, *seniorrådgiver*

Siegfried Matlok, *chefredaktør*

Ida Nicolaisen, *seniorforsker*

Herbert Pundik, *journalist*

Tøger Seidenfaden, *chefredaktør*

Vibeke Sperling, *journalist*

Niels Thygesen, *professor, dr.polit.*

Selskabets bibliotek

er et offentligt tilgængeligt specialbibliotek inden for udenrigs- og international politik i bred forstand. Bibliotekets samlinger omfatter – Danske og udenlandske tidsskrifter – Diverse håndbøger og bibliografier. – Elektroniske opslagsværker.

Biblioteket har ca. 100 danske og udenlandske tidsskrifter i fast abonnement.

Biblioteket er åbent man.-fre. kl. 12-16, eller efter aftale. Henvendelse kan desuden ske på tlf. 3314 8886 i samme tidsrum.

udenrigs

60. årgang

Grundlagt af Erik Seidenfaden og Steen Gudme

Udkommer marts, juni, september, december

Redaktionen af dette nummer sluttet 31.03.2005

Abonnementspris 250 kr., institutioner 400 kr.

Udgiver

Det Udenrigspolitiske Selskab

Amaliegade 40 A, DK-1256 København K

Telefon 3314 8886, fax 3314 8520

E-mail udenrigs@udenrigs.dk

Redaktion

Torben Krogh (ansvarshavende)

Brita V. Andersen

Redaktionskomité

Bodil Nyboe Andersen

Svend Aage Christensen

Ib Faurby

Anne Knudsen

Tøger Seidenfaden

Vibeke Sperling

Uffe Østergård

Direktion

Klaus Carsten Pedersen

Sekretariat

Brita V. Andersen

Layout/produktion

Erik Ellegaard Frederiksen/

Sandart og A-Offset ApS

ISSN 1395-3818